

საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკა

ლევან ურუშაძე

1964 - 2013

თბილისი 2015

ნაშრომი ეძღვნება უდროოდ დაღუპული ქართველი მეცნიერის,
ცნობილი ისტორიკოსის ლევან ურუშაძის ხსოვნას

წინათქმა

2013 წლის 22 ოქტომბერს ლევან ურუშაძე სამ მეგობართან ერთად თბილისში ბრუნდებოდა (თავისი მანქანით, საჭესთან იჯდა თვითონ) ოზურგეთიდან. დილის დაახლოებით 9 საათზე რიკოთის უღელტეხილსა და გორს შორის, ცალმხრივ საავტომობილო გზაზე იგი ავტოავარიამ იმსხვერპლა.

2013 წლის 26 ოქტომბერს საქართველოს პრეზიდენტის განკარგულებით ლევან ურუშაძე, როგორც გამოჩენილი ისტორიკოსი, პოლიტოლოგი და საზოგადო მოღვაწე, დაჯილდოვდა ღირსების ორდენით, ხოლო 2013 წლის 16 ნოემბერს მიენიჭა საქართველოს ეროვნული პრემიის ლაურეატის წოდება.

2014 წლის 29 მარტს საქართველოს ეროვნულ მუზეუმში, მუზეუმის გენერალური დირექტორის, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის წევრის დავით ლორთქიფანიძის ინიციატივით ჩატარდა ლევან ურუშაძისადმი მიძღვნილი კონფერენცია.

ლევან ურუშაძის პირადი არქივი და ბიბლიოთეკის ნაწილი გადაეცა საქართველოს პარლამენტის ეროვნულ ბიბლიოთეკას.

გთავაზობთ ამ ღირსეული ქართველი მამულიშვილის შესახებ აღნიშნულ გამოცემას, რომელიც, ვფიქრობთ, საინტერესო უნდა იყოს როგორც სამეცნიერო წრისათვის, ასევე ახალგაზრდა მკითხველთათვის.

რედაქტორი: **ოთარ ჯანელიძე**
ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი

© საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკა

ISBN: 978-9941-0-7870-5

ბაჟან სორაპა

*ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი,
სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი*

ლევან ურუშაძე და საქართველო-თურქეთის ურთიერთობათა ისტორიის საკითხები

ლევან ურუშაძის მრავალმხრივ სამეცნიერო მოღვაწეობაში მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია საქართველო-თურქეთის ურთიერთობების ისტორიის კვლევას. ბატონ ლევანს ივ. ჯავახიშვილის სახელობის ისტორიის, არქეოლოგიისა და ეთნოგრაფიის ინსტიტუტის ასპირანტურის კურსის გავლისას საკანდიდატო დისერტაციის თემად დაუმტკიცდა „საქართველოს ისტორიის საკითხები XX საუკუნის თურქულ ისტორიოგრაფიაში (წყაროთმცოდნეობითი ასპექტები)“. მისი სამეცნიერო ხელმძღვანელები იყვნენ, თავდაპირველად, ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი რევაზ კიკნაძე, ხოლო მისი გარდაცვალების შემდეგ, ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი გიული ალასანია.

შეიძლება ითქვას, რომ ლევან ურუშაძემ ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის აღმოსავლეთმცოდნეობის ფაკულტეტის „თურქოლოგიის“ სპეციალობაზე სწავლისას შესანიშნავი განათლება მიიღო, ხოლო ივ. ჯავახიშვილის სახელობის ისტორიის, არქეოლოგიისა და ეთნოგრაფიის ინსტიტუტის წყაროთმცოდნეობისა და ისტორიოგრაფიის განყოფილებაში ბრწყინვალე სამეცნიერო სკოლა გაიარა. ასპირანტურის დამთავრებამდე ათი თვით ადრე მან დაასრულა საკვალიფიკაციო ნაშრომზე მუშაობა, ხოლო 1989 წლის დეკემბერში სადისერტაციო საბჭოს ოფიციალურად წარუდგინა ნაშრომი. 1990 წლის 16 მარტს ლ. ურუშაძემ ბრწყინვალედ დაიცვა დისერტაცია ივ. ჯავახიშვილის სახელობის ისტორიის, არქეოლოგიისა და ეთნოგრაფიის ინსტიტუტის სადისერტაციო საბჭოზე და ისტორიის

მეცნიერებათა კანდიდატის სამეცნიერო ხარისხი მოიპოვა. 1994 წელს გამომცემლობა „მეცნიერებამ“ გამოსცა ლ. ურუშაძის ნაშრომი „საქართველოს ისტორიის საკითხები XX საუკუნის თურქულ ისტორიოგრაფიაში (წყაროთმცოდნეობითი ასპექტები)“.

საქართველოს ისტორიაში მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია საქართველო-თურქეთის ურთიერთობებს. ამ ურთიერთობების ისტორია ასახულია ქართულ და თურქულ (ოსმალურ) საისტორიო წყაროებსა და სამეცნიერო ლიტერატურაში. თანამედროვე თურქი ისტორიკოსების ნაშრომებში განხილულია საქართველოს საშინაო და საგარეო პოლიტიკური მდგომარეობის საკითხები, ამ ნაშრომებში იკვეთება, აგრეთვე, მათი ავტორების დამოკიდებულება საქართველოს ისტორიისადმი. თანამედროვე თურქი ისტორიკოსების ნაშრომების შესწავლა ქართულ ისტორიოგრაფიაში ჯერ-ჯერობით ფრაგმენტულ ხასიათს ატარებს, არადა მათში წარმოდგენილია საინტერესო მასალა, რომელიც საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური და პოლიტიკური ისტორიის საკითხებს ეხება. თანამედროვე თურქული ისტორიოგრაფიის გაცნობა საშუალებას იძლევა გამდიდრდეს ქართული ისტორიოგრაფია ახალი მასალით; დაზუსტდეს მთელი რიგი საკითხი; გამოვლინდეს საქართველოს ისტორიისადმი ტენდენციური მიდგომის არცთუ იშვიათი ფაქტები, რაც, ასევე, ძალზე მნიშვნელოვანია. საქართველო-თურქეთის ურთიერთობების ობიექტურ განხილვასა და შეფასებას, ჩრდილოვანი მხარეების გამოვლენას, დიდი მნიშვნელობა აქვს ჩვენს ქვეყნებს შორის მომავალი თანასწორი ურთიერთობების განვითარებისათვის.

ლ. ურუშაძის კვლევის ობიექტი გახდა თანამედროვე თურქულ ისტორიოგრაფიაში XV-XVIII სს. საქართველოს ისტორიის საკითხების შესწავლა და ამ ნაშრომების წყაროთმცოდნეობითი ანალიზი. ქრონოლოგიური ჩარჩო განსაზღვრულია საქართველოს სამხრეთ-დასავლეთით ოსმალეთის სახელმწიფოს გამეზობლებიდან XIX საუკუნის დასაწყისამდე, რუსეთის იმპერიის მიერ საქართველოს დაპყრობა-ანექსიამდე პერიოდით. ლ. ურუშაძის აზრით, და ეს სავსებით ბუნებრივია, საქართვე-

ლო-თურქეთის ურთიერთობები XIX და XX საუკუნეებში, ასევე საგანგებო შესწავლის ობიექტი უნდა გამხდარიყო.

დასახული მიზნის განსახორციელებლად, მან საგანგებოდ შეისწავლა და გააანალიზა თანამედროვე თურქი ისტორიკოსების: ი. უზუნჩარშის, ი. ოზთუნის, მ. გეკბილგინის, ბ. ქუთუქოღლუს, მ. ბალას, ფ. ქირზიოღლუს, ქ. ქარადენიზლის, ი. ბერკოკის, ჯ. გოქჩეს, შ. გიუნალთაის, ა. ენგინის, შ. ალთუნდალის, ფ. დერინას, ხ. ხუნჯერის, ი. დანიშმენდის და სხვათა ნაშრომები, აგრეთვე, ექვსტომეული „ოსმალეთის დანვრელებითი ისტორია“. იმავდროულად, ბუნებრივია, მას მოუწია შესაბამისი ქართული, სომხური, ოსმალური, სპარსული, რუსული და ევროპული საისტორიო წყაროებისა და სპეციალური სამეცნიერო ლიტერატურის დამუშავება. აღ. ურუშაძე იძლევა იმ წყაროებისა და სპეციალური სამეცნიერო ლიტერატურის მოკლე დახასიათებასაც, რომელსაც თურქი ავტორები იყენებენ.

აღ. ურუშაძის ნაშრომი წარმოადგენს ამ საკითხის მონოგრაფიული შესწავლის პირველ მცდელობას. მკვლევარმა ჩაატარა თურქი ავტორების ცნობების შედარებითი ანალიზი შესაბამის ქართულ და უცხოურ წყაროებთან და სპეციალურ სამეცნიერო ლიტერატურასთან; აჩვენა თანამედროვე თურქი ისტორიკოსების ნაშრომების მნიშვნელობა ქართული ისტორიოგრაფიისათვის; მათი მოხმობით შეაფასა თურქეთის პოლიტიკაში საქართველოს ადგილი და მნიშვნელობა; ახლებურად გააშუქა საქართველო-ოსმალეთის ურთიერთობების ზოგიერთი საკითხი; კრიტიკულად განიხილა თურქი ავტორების მიდგომა ქართველთა წარმოშობასთან დაკავშირებით.

ღ. ურუშაძის დაკვირვებით, თურქ ისტორიკოსთა შრომები ძალიან მნიშვნელოვანია იმ თვალსაზრისით, რომ ისინი იყენებენ მრავალრიცხოვან ოსმალურ საისტორიო წყაროებს, რომელთა დიდი ნაწილი ქართველ მკვლევართათვის მიუწვდომელია და უცნობი; მათი დიდი ნაწილი დაცულია თურქეთის პრემიერ-მინისტრის არქივში. შესაბამისად, თანამედროვე თურქი ისტორიკოსების ნაშრომების გაცნობა საშუალებას იძლევა ახალი მონაცემე-

ბით შევავსოთ საქართველოს ისტორიის ცალკეული მონაკვეთები. ამასთანავე, საყურადღებოა ამ ავტორთა ნაშრომებში დაცული ის მონაცემებიც, რომლებიც ქართულ ისტორიოგრაფიაში ცნობილია, მაგრამ სხვადასხვა წყაროს ურთიერთშეჯერების შედეგად მნიშვნელოვნად იზრდება მათი სანდოობის ხარისხი. ქართული და თურქული წყაროების შეჯერების საფუძველზე შესაძლებელი გახდა ზოგიერთი უზუსტობის გასწორება, სწორი თარიღის დადგენა.

აღსანიშნავია, რომ ლ. ურუშაძის დასკვნით, თანამედროვე თურქ ისტორიკოსთა ნაშრომების გაცნობისას აშკარად ვლინდება ერთი ნაკლი – ქართული საისტორიო წყაროებისა და თანამედროვე ქართული ისტორიოგრაფიის არასათანადო ცოდნა, რაც ხშირად ისტორიული მონაცემების არასწორი ინტერპრეტაციის მიზეზს წარმოადგენს. თურქი ისტორიკოსები ძირითადად ეყრდნობიან „ქართლის ცხოვრების“ მარი ბროსესეულ ფრანგულ თარგმანსა და XVIII საუკუნის ანონიმურ ქრონიკას „ცხოვრება საქართველოსა“ (პარიზის ქრონიკას), აგრეთვე, ალექსანდრე ხახანაშვილის „საქართველოს ისტორიის“ ფრანგულ გამოცემას. ნიშანდობლივია ისიც, რომ ამა თუ იმ საკითხის განხილვისას, თურქი ისტორიკოსები ძირითადად მიმართავენ „დედე ქორქუთის წიგნს“ ან ანტიკური წყაროების მონაცემები ხშირად XV-XVI საუკუნეებზე გადმოაქვთ.

ღ. ურუშაძე სრულიად საფუძვლიანად აღნიშნავს, რომ თანამედროვე თურქი ისტორიკოსების ნაწილი საჭირო პასუხისმგებლობით არ ეკიდება თეორიული წყაროთმცოდნეობის ერთ მნიშვნელოვან მოთხოვნას – საისტორიო წყაროს რეპრეზენტატულობას და წყაროთა ისტორიულ კრიტიკას, რაც დიდწილად განსაზღვრავს ამა თუ იმ წყაროს მონაცემთა სანდოობის ხარისხის დადგენას და, შესაბამისად, ისტორიული წარსულის განხილვისას, ფაქტების დამახინჯებასა და ტენდენციურ გაშუქებას განაპირობებს. ამასთანავე, იკვეთება ერთი გარემოებაც. თანამედროვე თურქი ისტორიკოსებისათვის უცხო არ არის მოვლენების არაობიექტური, პანთურქისტული თვალსაზრისით

განხილვა. ასეთი მიდგომის მაგალითია იმის მტკიცება, თუ რა სულგრძელობას იჩენდნენ ოსმალები მათი ბატონობის ქვეშ მყოფი ხალხების მიმართ; როგორი სამართლიანობა სუფევდა ოსმალეთის იმპერიაში, რის გამოც მასში შემავალი ხალხები ადვილად ეგუებოდნენ და ერთგულად ემსახურებოდნენ მათ. ლ. ურუშაძის დაკვირვებით, ამგვარი ტენდენციის მაგალითია თვალსაზრისი იმის თაობაზე, რომ სულთანი საქართველოს მიმართ არასდროს მიმართავდა დამპყრობლურ პოლიტიკას, პირიქით, იგი ყოველთვის იცავდა ამ რეგიონს და ხელს უწყობდა მის განვითარებას.

მონოგრაფიულ გამოკვლევაში ლ. ურუშაძემ, ბუნებრივია, მიმოიხილა საკვლევი თემის გარშემო არსებული ძირითადი წყაროები და ლიტერატურა, განიხილა თანამედროვე თურქ ისტორიკოსთა წყაროთმცოდნეობითი მეთოდები. ნაშრომის ძირითად ნაწილში იგი შეეხო: საქართველოს XV-XVIII სს. პოლიტიკური ისტორიის, ქართველთა ეთნიკური წარმომავლობისა და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ყოფის ზოგიერთ საკითხს თანამედროვე თურქულ ისტორიოგრაფიაში; განიხილა, აგრეთვე, ბათუმში ოსმალთა ბატონობის ისტორიის საკითხები; ქართული წარმომავლობის პირების მოღვაწეობა ოსმალეთში; საგანგებოდ შეეხო თანამედროვე თურქ ისტორიკოსთა მიერ გამოქვეყნებულ რუკებს. ამასთანავე, მან გამოკვლევას, რამდენადაც ფორმატი ამის საშუალებას იძლეოდა, საილუსტრაციოდ დაურთო თანამედროვე თურქ ავტორთა ნაშრომების ის ადგილები, რომლებიც ქართველთა ეთნიკურ წარმომავლობასა და ისტორიის სხვა საკითხებს შეეხებოდა.

ლ. ურუშაძის კვლევის საგანს წარმოადგენს ქართულ-ოსმალური ურთიერთობები XV-XVIII სს., რომელიც განსაკუთრებით კარგად არის ასახული თანამედროვე თურქულ ისტორიოგრაფიაში. ამ საკითხების კვლევისას, ლ. ურუშაძემ დააზუსტა საქართველოს ისტორიის მთელი რიგი საკითხები. ის საფუძვლიანად უარყოფს თანამედროვე თურქულ ისტორიოგრაფიაში გავრცელებულ შეხედულებას, თითქოს დასავლეთ საქართველოს პოლიტიკური ერთეულები ოსმალებმა XV ს. 50-იან წლებ-

ში დაიპყრეს და ისინი ოსმალეთის სახელმწიფოს შემადგენლობაში 1829 წლამდე შედიოდნენ; დაადგინა, რომ თანამედროვე თურქულ ისტორიოგრაფიაში შეცდომითაა დამკვიდრებული 1540 და 1544 წლები ოსმალების ტაოზე ლაშქრობის თარიღად. სინამდვილეში, ოსმალთა ტაოზე ლაშქრობა 1543 წელს მოხდა; გაარკვია 1554 წლის 26 სექტემბრის ერზერუმის ხელშეკრულებასთან დაკავშირებული საყურადღებო საკითხები; დააზუსტა, რომ სამცხე-საათაბაგოს საბოლოოდ შესვლა ოსმალეთის იმპერიის შემადგენლობაში 1624-1625 წწ. უნდა მომხდარიყო; ასევე დააზუსტა XVIII საუკუნის დასავლეთ საქართველოს ისტორიის არაერთი ასპექტი, რომლებიც ამ მხარეში ოსმალთა 1763-1766 წწ. ლაშქრობებს შეეხებოდა.

ლ. ურუშაძემ განიხილა თანამედროვე თურქი ისტორიკოსების ფაჰრეთინ ქირზიოღლუს, არინ ენგინის, ისმაილ ბერკოკის, შამსედდინ გიუნალთაის, ჯემალ გოქჩეს და სხვათა მიერ ქართველთა ეთნიკურ წარმომავლობასთან დაკავშირებული მოსაზრებები და გამოამზეურა მათი ტენდენციური მიდგომა ამ საკითხისადმი.

როგორც ლ. ურუშაძე აღნიშნავს, თანამედროვე თურქ ავტორთა ისტორიის საკითხებისადმი პანთურქისტული მიდგომის ნაირსახეობას წარმოადგენს ისტორიული მოვლენების აშკარა დამახინჯება-ფალსიფიკაცია, საკითხისადმი ტენდენციური მიდგომა. ეს განსაკუთრებით ვლინდება ქართველთა ეთნიკური წარმომავლობის საკითხების განხილვისას. თურქ ავტორთა მიხედვით, „ქართველი ტომები მესხები, ინგილოები, აჭარლები, იორ-ალაზნის აუზის მცხოვრებნი“ თურქული წარმომავლობისანი არიან. ამ პრობლემის განხილვისას თურქი ისტორიკოსები განსაკუთრებით ხშირად იმონებენ „დედე ქორქუთის ნიგნს“, იძლევიან მის არასწორ ინტერპრეტაციას; მათ ნაშრომებში ვხვდებით მცდარ მტკიცებებს იმის თაობაზე, თითქოს საქართველოს ტერიტორია ოდითგანვე იყო დასახლებული თურქული მოდგმის ხაზარებით, ყივჩალებით, უფრო მეტიც, საქართველოს დასავლეთი და სამხრეთ-დასავლეთი მხარეების მოსახლეობას თურქულ-ქურთული

ფესვები აქვთ; მსჯელობენ ქართველ ბაგრატიონთა არაქართული წარმომავლობის შესახებ და სხვ.

ლ. ურუშაძე საგანგებოდ იკვლევს ბათუმში ოსმალთა ბატონობის ისტორიის საკითხებს. მრავალრიცხოვანი წყაროებისა და სპეციალური საისტორიო ლიტერატურის განხილვის საფუძველზე იგი გამოთქვამს მოსაზრებას, რომ ბათუმს ოსმალები პირველად XVI საუკუნის შუა ხანებში დაეუფლნენ, სახელდობრ სულეიმან I კანუნის (1520-1566) მმართველობის დროს, 1549 წელს. ამ დროიდან მოკიდებული 1878 წლამდე, ბათუმი ოსმალთა ხელში იმყოფებოდა, თუმცა 1613-1624, 1640-1702, 1713-1728 წლებში მას გურიელი ფლობდა.

ლ. ურუშაძე საგანგებოდ ჩერდება XVI-XIX საუკუნეებში ოსმალეთის იმპერიაში ქართული წარმოშობის მოღვაწეებზე. XVI საუკუნის მეორე ნახევრიდან ოსმალეთის სულთნის კარზე და იმპერიის პროვინციებში – სანჯაყებსა და საბეგლარბეგოებში ქართული წარმოშობის დიდებულები ჩნდებიან. თანამედროვე თურქულ ისტორიოგრაფიაში არსებობს მრავალრიცხოვანი მონაცემები ოსმალეთის სულთნის კარზე XVI-XIX სს. მოღვაწე ქართული წარმომავლობის დიდებულების შესახებ. ამ მონაცემების ანალიზის საფუძველზე ლ. ურუშაძე ასკვნის, რომ ქართული ელემენტი მნიშვნელოვან როლს ასრულებდა ოსმალეთის იმპერიის ისტორიაში. XVI-XIX სს. დიდი ვეზირის თანამდებობა ოსმალეთის იმპერიაში არაერთ ქართველს ეკავა, მათ შორის იყვნენ: ჰასან ფაშა, გურჯი მეჰმედ ფაშა I, გურჯი მეჰმედ ფაშა II, გურჯი აბდუნები ფაშა, გურჯი აჰმედ ფაშა, გურჯი ისმაილ ფაშა, იუსუფ ფაშა, ჰადიმ აჰმედ ფაშა, ზია ედ-დინ იუსუფ ფაშა, ხურშიდ ფაშა გურჯი, ლაზი აჰმედ ფაშა, მაჰმუდ ნედიმ ფაშა, ათაბეი-ზადე რიზა ფაშა, ავნი ფაშა, ისმაილ ფაშა და სხვ. ლ. ურუშაძე აქვე მათ შესახებ მოკლე, მაგრამ საკმაოდ ამომწურავ ინფორმაციას იძლევა.

საქართველოს წარსულისადმი თანამედროვე თურქ ისტორიკოსთა დამოკიდებულების შესწავლისათვის თვალსაჩინო მასალას წარმოადგენს ის რუკები, რომლებიც მათ სამეცნიერო

ნაშრომებშია მოტანილი. რამდენიმე კონკრეტული მაგალითის საფუძველზე ლ. ურუშაძე ცდილობს განსაზღვროს საისტორიო გეოგრაფიის დარგში თურქ ავტორთა კვლევების ზოგადი ტენდენციები. ლ. ურუშაძე ასკვნის, რომ თურქი ავტორები არც ამ შემთხვევაში ლალატობენ „ტრადიციას“, ცალმხრივად, მიკერძობით წარმოგვიდგენენ საქართველოსა და სხვა ქვეყნების წარსულის ამა თუ იმ მონაკვეთის ამსახველ ისტორიულ-გეოგრაფიულ სურათს.

ესაა ის საკითხები, რომელსაც ლ. ურუშაძე თავის პირველ მონოგრაფიაში იხილავს. მოგვიანებით, ის ერთ-ერთ სტატიაში 1918-1921 წწ. საქართველო-თურქეთის ურთიერთობის საკითხებსაც შეეხო. სახელდობრ, მან მიმოიხილა ქართულ ემიგრანტულ ლიტერატურაში განხილული საქართველო-თურქეთის დიპლომატიური ურთიერთობები 1918-1921 წწ. ამ სტატიაშიც, ისევე, როგორც მონოგრაფიულ გამოკვლევაში, ჩანს კვლევის სიღრმე, საკითხის ღრმა ცოდნა, ავტორის დიდი ერუდიცია.

2009 წელს თურქეთის რესპუბლიკის ქ. ადანას ჩუკუროვას უნივერსიტეტის (Cukurova University) „მსოფლიო თურქოლოგიის ნეთვორკი“-ს ჟურნალში გამოქვეყნდა სტატია „თურქოლოგია საქართველოში“, სადაც ლ. ურუშაძე დასახელებულია საქართველოს წამყვან ისტორიკოს-თურქოლოგთა შორის; საქართველოში ამ დარგში დაცულ უმნიშვნელოვანეს სადისერტაციო ნაშრომებში შეტანილია მისი საკანდიდატო დისერტაცია; საეტაპო მნიშვნელობის მონოგრაფიებს შორის დასახელებულია მისი მონოგრაფია „საქართველოს ისტორიის საკითხები XX საუკუნის თურქულ ისტორიოგრაფიაში (წყაროთმცოდნეობითი ასპექტები)“. ეს ფაქტი განსაკუთრებით აღსანიშნავია იმდენად, რომ ლ. ურუშაძის საკანდიდატო დისერტაციასა და მონოგრაფიაში მნიშვნელოვანი ადგილი ეთმობა XX საუკუნის თურქი ისტორიკოსების მიერ საქართველოს ისტორიის საკითხებისადმი არაკეთილსინდისიერ, არაკორექტულ დამოკიდებულებას. მიუხედავად ამისა, ნეთვორკის აღნიშნულ სტატიაში ლ. ურუშაძის ნაშრომები დადებითად და ღირსეულად არის შეფასებული.

2009 წლის 31 მარტს ლ. ურუშაძემ მიიღო ლაიფციგის უნივერსიტეტის უმაღლესი სამეცნიერო გამოკვლევების ცენტრიდან იმ წლის 20 თებერვალს გამოგზავნილი წერილი, რომელშიც ატყობინებენ, რომ ის არჩეულია “საყოველთაო და გლობალური ისტორიის ევროპული ნეთვორკის” (ENIUGH) წევრად. წერილთან ერთად მიიღო, აგრეთვე, ამ ნეთვორკის ჟურნალი.

ამდენად, შეიძლება ითქვას, რომ ლ. ურუშაძე საქართველო-თურქეთის ურთიერთობების ახალი და უახლესი ისტორიის ცნობილ ქართველ მკვლევართა ღირსეული წარმომადგენელია.

დავით მაღაზონია

*ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი,
ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი*

ლევან ურუშაძე – საქართველოს ახალი და უახლესი ისტორიის მკვლევარი

2006 წელს ბატონმა ლევან ურუშაძემ წარმატებით დაიცვა სადოქტორო დისერტაცია „საქართველოს და კავკასიის XVIII-XX საუკუნეების ისტორიის საკითხები ქართულ ემიგრანტულ ლიტერატურაში“. ნაშრომი შესრულებული იყო პროფესორ გიული ალასანიას მეცნიერ-კონსულტანტობით. ხოლო მე პატივი მერგო პროფესორებთან: ფარნაოზ ლომაშვილთან და მიხეილ სამსონაძესთან ერთად, ვყოფილიყავი ამ მნიშვნელოვანი დისერტაციის ოპონენტი.

სწორედ ამ დროს გავიცანი ლევანი და მისი დედა, ქალბატონი გურანდა, ხოლო ლევანისადმი მიძღვნილი სამეცნიერო კონფერენციაზე ლევანის მამა – ნამდვილი ქართველი დარბაისელი ადამიანი.

ლევანის გარდაცვალება დიდი ტრაგედიაა არამხოლოდ მისი ოჯახისათვის, არამედ მთელი ჩვენი თაობისათვის, საქართველოს ისტორიის ყველა მკვლევარისა და, უბრალოდ, ჩვენი ქვეყნის წარსულით დაინტერესებული თითოეული მოქალაქისათვის.

მე ისევ დავუბრუნდები ლევანის სადოქტორო დისერტაციას. რა არის ამ ნაშრომის მთავარი ღირსება? ღირსებად ბევრი რამ შეიძლება ჩაითვალოს, მაგრამ, პირველ რიგში, მე აღვნიშნავდი იმას, რომ ლევანმა სცადა, და ჩემი აზრით, წარმატებით მოახერხა საქართველოს ისტორიის ბოლო 200 წლიანი მონაკვეთის სავსებით ობიექტური შეფასება, რომელიც დაზღვეული იყო ყოველგვარი იდეოლოგიური კლიშეებისა თუ ცენზურული აკრძალვებისგან. ამასთანავე, მან დოკუმენტურად შეისწავლა ემიგრანტული ლიტერატურა, უცხოეთში გამომავალი ქართული

ჟურნალ-გაზეთები, რითაც შექმნა უმდიდრესი და ძალზე მნიშვნელოვანი წყაროთმცოდნეობითი ბაზა ახალი და, განსაკუთრებით საქართველოს თანამედროვე ისტორიის შესასწავლად. სადოქტორო ნაშრომზე მუშაობისას მან განიხილა ისეთი ცნობილი მოაზროვნეების, მკვლევარების პუბლიცისტური ნააზრევი, როგორც იყვნენ: მიხეილ წერეთელი, ზურაბ ავალიშვილი, შალვა ბერიძე, გიორგი გვაზავა, ვიქტორ ნოზაძე, კალისტრატე სალია და სხვები.

დისერტაციის შესავალ ნაწილში სავსებით სწორად მიუთითებდა ბატონი ლევანი, რომ „ზემოხსენებული საკითხების ობიექტურად, მიუკერძოებლად წარმოჩენას განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება სწორედ დღეს, როდესაც დამოუკიდებელი საქართველო კვლავ დაადგა ეროვნული სახელმწიფოებრიობის განმტკიცების შეუქცევად გზას, როდესაც საქართველოს ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის 200-წლოვანი ისტორიის ობიექტურად წარმოჩენამ მნიშვნელოვანი როლი უნდა შეასრულოს მომავალი თაობების ეროვნული სულისკვეთებით აღზრდაში“.

ლევანმა, 1990 წელს, საფრანგეთში მივლინებით ყოფნის დროს, თავი მოუყარა და მომდევნო წლებში საფუძვლიანად შეისწავლა საქართველოსთვის უცნობი ემიგრანტული ლიტერატურა – პერიოდული და სამეცნიერო გამოცემები. მათ შორის განსაკუთრებით ძვირფასია მის მიერ მიგნებული და შესწავლილი ის დოკუმენტები, რომლებიც ასახავენ 1918-1921 წლების საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ისტორიას.

არანაკლები მნიშვნელობისაა ის მასალები, რომლებიც აღწერენ და აანალიზებენ: საქართველოსა და კავკასიის ხალხების ურთიერთობას რუსეთთან და, უშუალოდ, რუსეთის კოლონიური, რუსიფიკატორული რეჟიმის შედეგებს – როდესაც ხორციელდებოდა ადგილობრივი მოსახლეობის ნაწილის მიზანმიმართული გენოციდი, ადგილობრივი ენებისა და კულტურების წინააღმდეგ დაუფარავი აგრესია და სხვა. ლევან ურუშაძის მიერ თავმოყრილი დოკუმენტებით, ემიგრანტთა პუბლიცისტური წერილებითა თუ მათი გამოკვლევებით ნათელი წარმოდგენა გვექმნება ბოლ-

შევიზაციის წლების ქართველ პოლიტიკოსთა მოღვაწეობაზე როგორც საქართველოში, ისე ემიგრაციაში. ასევე საყურადღებოა ქართველი მოღვაწეების: ექვთიმე თაყაიშვილის, გრიგოლ რობაქიძისა და სხვების ემიგრანტული ცხოვრების რიგი აქამდე უცნობი დეტალის შესწავლა-გამომზეურება.

სადისერტაციო ნაშრომზე მუშაობისას ლევან ურუშაძემ უცხოეთში გამოძვალა არაერთი ჟურნალ-გაზეთი დაამუშავა. მათი უბრალო ჩამონათვალიც კი წარმოდგენას გვიქმნის, თუ რა სოლიდური კვლევითი მუშაობა გასწია მან. ეს ჟურნალ-გაზეთებია: „თავისუფალი საქართველო“, „კავკასიონი“, „სამშობლო“, „საქართველო“, „თავისუფლების ტრიბუნა“, „მებრძოლი საქართველო“ და ა.შ.

პირადად ჩემთვის საყურადღებოა ლევანის მოსაზრებები ისეთი ცნებების შესახებ, როგორიცაა „ერი“, „ერთა უფლებები“, „ნაციონალიზმი“... ამ ცნებების ნამდვილი შინაარსის ხელოვნური დევალვაცია ხდებოდა საბჭოთა პერიოდში. საბჭოთა იდეოლოგიის გარკვეული გავლენით, მათ მიმართ, დღესაც ბოლომდე ადეკვატური როდია საზოგადოების ნაწილის დამოკიდებულება. ლევანმა საგანგებო კვლევის საგნად აქცია ერის ცნებასთან დაკავშირებული მოსაზრებები, რომლებსაც ჩვენი თვალსაჩინო მოღვაწეები გამოთქვამდნენ. აღსანიშნავია მიხაკო წერეთლის, ვიქტორ ნოზაძის, სპირიდონ კედიას, ვახტანგ ციციშვილის, გრიგოლ რობაქიძის და სხვათა თვალსაზრისები, რომელთა ანალიზიც დაედო საფუძვლად ლევანის მსჯელობას, რომელიც აღბეჭდილია როგორც მეცნიერული, ისე ჭეშმარიტად პატრიოტული პოზიციით. მისი აზრით, „ერი არის საერთო წარმოშობის, ისტორიის, ტრადიციების, სახელმწიფოებრიობის, კულტურის, ტერიტორიის, სალიტერატურო ენის მქონე ერთობა, რომელსაც გააჩნია მისთვის დამახასიათებელი უნიკალური ნიშან-თვისებები. მსოფლიოს ერთა კრებული ქმნის საერთაშორისო თანამეგობრობას, ეროვნულ კულტურათა კრებული კი, – მსოფლიო ცივილიზაციას“.

ემიგრანტული ლიტერატურის მონაცემების საფუძველზე სადოქტორო დისერტაციაში მეცნიერული სიღრმითაა წარმოდ-

გენილი კავკასიის ხალხთა ერთობისათვის ბრძოლის ისტორია მე-19 საუკუნის ბოლოსა მე-20 საუკუნის შუა ხანებამდე. მოხმობილი მოსაზრებები აძლიერებს იმ თვალსაზრისს, რომ კავკასიის ერთობა მხოლოდ მაშინ მიიღწეოდა, როდესაც საქართველო აღწევდა ძლიერების ზენიტს. სხვა შემთხვევაში კავკასიის ხალხებს შორის მუდამ იჩენდა თავს წინააღმდეგობები, რაც შეუძლებელს ხდიდა მათი ერთიანობის იდეის რეალიზებას.

ცალკე საუბრის თემაა საქართველოს დამოუკიდებლობის წლებში ბრძოლა თურქეთის აგრესიის წინააღმდეგ. განხილულ ნაშრომში ქართველი ემიგრანტების მრავალმხრივ საყურადღებო, რიგ შემთხვევებში ურთიერთსაპირისპირო თვალსაზრისებიცაა მოხმობილი დემოკრატიული რესპუბლიკის საგარეო და საშინაო პოლიტიკის მთელ რიგ საკვანძო საკითხებზე.

ლევან ურუშაძე არ ერიდება საკუთარი პოზიციის პრინციპულად გამოხატვას იმ შემთხვევაშიც კი, თუ მისი შეფასება ერთგვარად სადაო გახდებოდა. ასეთი მიდგომით უწუნებს ის დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობას, მმართველ სოციალ-დემოკრატიულ პარტიას ეროვნულ პოზიციას. მეტიც, ბატონი ლევანი აქ საკმაოდ კატეგორიულია და ნოე ჟორდანიას ხელისუფლების მოქმედებას ანტიეროვნულადაც კი აფასებს. ის თვლის, რომ ხელისუფლების არათანმიმდევრულმა და არაპატრიოტულმა ღონისძიებებმა გარკვეული საფუძვლები მოუმზადა როგორც თურქულ აგრესიას – დამოუკიდებლობის გარიჟრაჟზე, ისე, განსაკუთრებით, საბჭოთა რუსეთის მიერ ჩვენი ქვეყნის ოკუპაციას.

ჩვენს განსაკუთრებულ ყურადღებას იქცევს ლევან ურუშაძის გამოკვლევის ის ნაწილი, სადაც გაშუქებულია ემიგრანტთა თვალთ დახასიათებული 1989 წლის 9 აპრილის ტრაგედია და 1991-1992 წლების მიჯნაზე სამხედრო დაპირისპირება საქართველოში, რასაც კანონიერად არჩეული ხელისუფლების ძალადობრივი დამხობა მოჰყვა. 1990-იან წლებში საქართველოში განვითარებული მოვლენები ინტენსიურად შუქდებოდა ემიგრანტულ ჟურნალ „გუმბაგში“. სწორედ ამ ჟურნალში დაბეჭდილი სტატიების ანალ-

იზის საფუძველზე წარმოგვიდგენს ლევან ურუშაძე ქართველ ემიგრანტთა პოლიტიკურ განწყობებს XX საუკუნის 90-იან წლებში.

მე ძირითადი ყურადღება გავამახვილე ბატონ ლევან ურუშაძის სადისერტაციო ნაშრომზე, რომელიც ცალკე მონოგრაფიად გამოქვეყნდა. ამასთან, უნდა აღინიშნოს სხვა ნაშრომებიც, რომლებიც საქართველო-კავკასიის ახალი და თანამედროვე ისტორიის არანაკლებ საინტერესო გამოკვლევებს წარმოადგენენ.

ლევან ურუშაძის კვლევის საგანს წარმოადგენდა კავკასიის ხალხთა ერთობის საკითხის ისტორია. მის ნაშრომებში ცალსახადაა წარმოჩენილი კავკასიელ ხალხებს შორის ისტორიულად ჩამოყალიბებული მეგობრული ურთიერთობებისადმი რუსეთის იმპერიისა და შემდგომში ბოლშევიკური მმართველობის მტრული დამოკიდებულება. რუსეთის იმპერიალისტური პოლიტიკის ინტერესები იკვეთებოდა (და დღესაც იკვეთება) კავკასიელ მოსახლეობას შორის დაპირისპირების გაღრმავებაში, ურთიერთგაუცხოებასა და ხელოვნურად გაჩაღებულ ეთნიკურ კონფლიქტებში.

ლევან ურუშაძის სხვა კვლევებიდან ასევე აღსანიშნავია ნარკვევები, რომლებშიც წარმოჩენილია: ალექსანდრე ბატონიშვილის ბრძოლა საქართველოს დამოუკიდებლობის აღსადგენად; ქართველი ერის ბრძოლა თავისუფლებისათვის მე-20 საუკუნის დასაწყისში; გრიგოლ რობაქიძის პოლიტიკური პორტრეტი; ექვთიმე თაყაიშვილის მოღვაწეობა ემიგრაციაში; ქაიხოსრო ჩოლოყაშვილის ბიოგრაფია და სხვა. სტალინური, ზოგადად, ტოტალიტარული მმართველობის ანალიზია მოცემული მის სტატიაში „სტალინი და საქართველო ანუ თვალი გავუსწოროთ ისტორიულ რეალობას“. ეს სტატია დაბეჭდილია „ქართული უნივერსიტეტის“ გაზეთში და მე ვთვლი, რომ სწორედ სტუდენტობა უნდა გაეცნოს ტოტალიტარული მმართველობის მამხილებელ ამ პუბლიცისტურ გამოკვლევას, რათა არასოდეს განმეორდეს დემოკრატიული სისტემიდან გადახვევა.

როგორც აღინიშნა, ბატონი ლევანის სამეცნიერო ინტერესების არეალი საკმაოდ ფართე იყო. მისი კვლევის ობიექტი გახდა საქართველოსა და კავკასიის XVIII-XX საუკუნეების ისტორია,

საქართველოს 1801-1917 და 1921-1991 წლების ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობები, ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის ისტორია, თურქეთ-საქართველოს ურთიერთობები, საქართველოს და კავკასიის კულტურათაშორის ურთიერთობათა ისტორია.

სწორედ ეს თემებია დამუშავებული მის მიერ გამოქვეყნებულ მონოგრაფიებში: „საქართველოს ისტორიის საკითხები XX საუკუნის თურქულ ისტორიოგრაფიაში“; „ევროპა და ქართული პოლიტიკური ემიგრაცია“, „ერის რაობისა და ერთა თვითგამორკვევის შესახებ“, „ბოლშევიზმ-მენშევიზმი და საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა“, „ქართულ-ოსური კულტურული და სამეცნიერო ურთიერთობები“, „საქართველოს და კავკასიის XVIII-XX საუკუნეების ისტორიის საკითხები ქართულ ემიგრანტულ ლიტერატურაში“ და სხვა.

ლევან ურუშაძეს გამოქვეყნებული აქვს დაახლოებით 150 სამეცნიერო ნაშრომი, მათ შორის 9 მონოგრაფია. ასევე შთამბეჭდავია პრობლემურ საკითხებზე გამოქვეყნებული პუბლიცისტური წერილების რაოდენობა, ასეთი კი დაახლოებით სამასია.

საკუთარი კვლევის შედეგები ბატონმა ლევანმა არაერთ საერთაშორისო თუ ადგილობრივ სამეცნიერო კონფერენციაზე წარადგინა. მათი ჩამონათვალი ერთობ შთამბეჭდავია. ვიტყვი მხოლოდ იმას, რომ ლევანი ხშირად მონაწილეობდა გერმანიაში, საფრანგეთსა და ევროპის სხვა მონინავე სახელმწიფოებში გამართულ სამეცნიერო ფორუმებში.

ლევან ურუშაძის დამსახურება ქართული ისტორიოგრაფიის წინაშე აღინიშნა ღირსების ორდენით, რომელის მას მიენიჭა 2013 წ. და „საქართველოს ეროვნული პრემიის ლაურეატის წოდებით“ იმ წვლილისათვის, რაც მან შეიტანა „საქართველოს ახალი და უახლესი ისტორიის კვლევისა და ქართულ პერიოდიკაში გამოქვეყნებული პუბლიცისტური წერილებისათვის“.

თეიმურაზ ჯანელიძე

ლევან ურუშაძის საზოგადოებრივი საქმიანობა

ეროვნულ მოძრაობაში ლევან ურუშაძე ჩაება ჯერ კიდევ სტუდენტობის დროს, 1983 წლიდან.

პირველი, რაც მან თანამოაზრეებთან ერთად გააკეთა, იყო ქრისტიან-დემოკრატიული კავშირის დაარსება. განსაკუთრებით აღსანიშნავია, რომ მისი აქტიური მონაწილეობით მუშაობა დაიწყო საკვირაო სკოლამ, რომელმაც ბინა დაიდო თბილისის უნივერსიტეტის ივანე ჯავახიშვილის სახელობის ასმეშვიდე აუდიტორიაში. აქ შეკრებილები ისმენდნენ მეცნიერთა მოხსენებებს რელიგიურ თემებზე. საკვირაო სკოლას ძალზე ბევრი მსმენელი ჰყავდა, მოხსენებებიც მაღალ დონეზე იკითხებოდა. ამ კეთილი საქმიანობის ლევანმა საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ილია მეორისაგან საჩუქრად მიიღო ახლად გამოცემული ბიბლია.

1990 წელს ლევანი, დელეგაციის სხვა წევრებთან ერთად, საფრანგეთშია. მას მასპინძლობს შალვა თაყაიშვილი. ლევანმა ლევილის ქართულ სათვისტომოს საჩუქრად ჩაუტანა თბილისის კერამიკის კომბინატში დამზადებული დამოუკიდებელი საქართველოს გერბი, რომელიც ახლაც ამშვენებს ლევილის შატოს მისაღებ დარბაზს.

ქართული სათვისტომო უშვებდა ქართულენოვან ჟურნალს „გუშაგი“, რომლის რედაქტორი იყო გიორგი წერეთელი. იმ დროიდან მოყოლებული ლევანი აქტიურად თანამშრომლობდა ჟურნალ „გუშაგთან“. ეს დრო იყო საქართველოს ისტორიის ის პერიოდი, როცა რუსეთის ზურგსუკანა, აქტიური, დესტრუქციული, ანტიქართული ჩარევით გამწვავდა ურთიერთობა „მესხეთელ თურქებთან“ და აირია სიტუაცია სამაჩაბლოში. ლევანი „გუშაგში“ აქვეყნებს სიმართლით სავსე წერილებს. ამას ის კარგი შედეგი აქვს, რომ საფრანგეთის ქართველებისა და მსოფლიოსათვის „გუშაგი“ სიმართლის გაგება-გავრცელებისათვის კიდევ ერთი საიმედო წყაროა.

1991 წლიდან ლევან ურუშაძე საქართველოს პირველი პრეზიდენტის ზვიად გამსახურდიას პრეს-სამსახურის სპეციალური კორესპონდენტი. პარალელურად, რადიოსადგურ „თავისუფალი საქართველო“ პოლიტიკური მიმომხილველიცაა. 1991-1995 წლებში იგი გაზეთის „თავისუფალი საქართველო“ სპეციალური კორესპონდენტი და იატაკქვეშა გაზეთის „ქართული აზრის“ ერთ-ერთი გამომცემელია.

1991 წლის შუახანებიდან, როცა ვაი-ქართველების ანტიქართული საქმიანობით მდგომარეობა ძალიან გამწვავდა, ლევან ურუშაძე და ზურაბ ურუშაძე (მამამისი) სხვებთან ერთად მთავრობის სასახლეში იყვნენ დღე და ღამე.

1991 წლის 24 დეკემბერი თბილისის ომის კულმინაცია იყო. ამიერკავკასიის სამხედრო ოლქის რუსული ჯარის გენერალ-ლეიტენანტმა სუფიან ბეპაევმა ამ ბრძოლების შესახებ მოგვიანებით შემდეგი თქვა: „თბილისის ომის კულმინაცია იყო 1991 წლის 24 და 28 დეკემბერი ... გამსახურდიას მომხრეებმა შეიარაღებულ ოპოზიციას რუსთაველის გამზირი დაატოვებინეს, კიტოვანი უცხოეთში გაქცევას აპირებდა. მე საქმეში ჩავრთე ერთ-ერთი ნაწილი. რომ არა ეს, გამსახურდიას გამარჯვება უდავო იყო. 28 დეკემბერს რამდენიმე ათეული ჯარისკაცი მივახმარე ოპოზიციას ანძის ალბაში“ („Московские новости“, 1992, 15, 12. სუფიან ბეპაევმა ეს ინტერვიუ მისცა აღნიშნული გაზეთის კორესპონდენტს).

უზენაესი საბჭოს შენობაში ტელევიზიის გაუქმებამ გამოიწვია რადიოქსელის გამორთვა. ლევან ურუშაძემ და ედიშერ გიორგაძემ იტვირთეს რადიო-დანადგარის მოძიება. ტყვიების ზუზუნსა და ყუმბარების ქუხილში ამ საქმის მოგვარება ძალზე ძნელი გამოდგა. მათ მიაკვლიეს ერთ ადგილს, სადაც ქონდათ რადიო-მონყობილობა, რომელიც თბილისის ერთ მესამედს მიაწვდიდა ხმას. იშოვეს „რაფი“ (მიკროავტობუსი) და დილაადრიან გაემზადნენ წასასვლელად. მანქანაში ჩასხდნენ ზურაბ ურუშაძე, ლევან ურუშაძე, ედიშერ გიორგაძე, დიდუბის პრეფექტი გოგავა და მისი მოადგილე კაჭახიძე. მანქანა დაიძრა მთაწმინდის გზით,

შემდეგ ჩამოუხვია არსენას ქუჩაზე და ჭავჭავაძის დაღმართით მძღოლმა ეს ადამიანები მიგვარა ოპერის თეატრში გამაგრებულ სიგუა-იოსელიანს, რომელთაც ოზურგეთის ბატალიონი იცავდა. ბატალიონის წევრები მაშინვე შეუდგნენ „თავის საქმეს“. ერთმა ლევანს ყბაში კონდახი ჩაარტყა და 12 კბილი დააყრევინა, მეორემ კონდახით მარცხენა მუხლის სახსარი დაუზიანა. ზურაბს გურულმა გვარმა უშველა და მამა-შვილი იმ ჯოჯოხეთიდან გამოუშვეს, მაგრამ ამის მერე ლევანს ფეხზე დიდხანს დგომა და სიარული უჭირდა (წონაში მოიმატა, რასაც ძალიან განიცდიდა), ბოლოს ყავარჯენიც დასჭირდა.

საქართველოში დაიწყო შევარდნაძის უმძიმესი ხანა, ხანა ეროვნული ადამიანების სასტიკი დევნის, გაუსაძლისი სოციალ-ეკონომიური მდგომარეობის, მიზეზული ხელფასებისა და პენსიების, ბიუჯეტის სეკვესტრირების, უგაზობისა და უშუქობის... შევარდნაძემ ჩამოსვლისთანავე გამსახურდიას „პროვინციულ ფაშიზმთან“ (ეს მისი „შედეგია“) იარაღით ხელში ბრძოლა მოუწონა ვაი-ქართველებს. ქვეყანას კრიმინალები და მხედრიონი დაეპატრონენ. ააოხრეს და გაანადგურეს სამეგრელო, კოსტავას ეზოში სახურავიდან გადმოაგდეს და მოკლეს ნუგზარ ლეჟავა, ცემით მოკლეს რეზო ბროძელი, მარჯვენა ხელი ჩამოათალეს მხატვარს, რომელმაც ზვიადის პორტრეტი დახატა. ზვიადის წინააღმდეგ აღიძრა საქმე „სამშობლოს ღალატისა“ და „ქონების დატაცების“ მუხლებით. მერე ზვიად გამსახურდია უპატრონო ძალღვივით მოკლეს ჯიხაშკარში. აქვე იმასაც ვიტყვი, რომ ეს სამარცხვინო ლაქა საქართველოს ჩამორეცხა მიხეილ სააკაშვილმა, ზვიადის ნეშტის ჩამოსვენებისა და მთაწმინდის პანთეონში ღირსეული მამულიშვილების გვერდით დაკრძალვის ინიციატივაც მასვე ეკუთვნის.

1995-2002 წლებში ლევან ურუშაძე იყო დამოუკიდებელი, საინფორმაციო-ანალიტიკური, ორენოვანი ქართულ-ინგლისური გაზეთის „ადამიანის უფლებები“-ს რედაქტორ-გამომცემელი. გაზეთის სარედაქციო კოლეგიაში ლევანმა თავი მოუყარა ადგილობრივ ცნობილ ადამიანებს: გიორგი მესხიშვილი, ციცი

გაბესკირია, მაია კერესელიძე, ლალი ლომაძე, მუხრან მაჭავარ-
იანი, გურამ მჭედლიძე, ირაკლი ოჩიაური, ალექსანდრე ქორელი,
ზვიად ჭავჭავაძე, რამაზ რეხვიაშვილი, ზურაბ ძონენიძე.

სარედაქციო საბჭოში უცხოეთიდან მოიწვია ადამიანის
უფლებების დამცველები: ოტტო ფონ ჰაბსბურგი, ვანდა ვან
ზიდლერი, ჰეიმო რანტალა, აილა ნინიმაა – კეპპო, ჰეიკი რიი-
ჰიარვი, ისა ქაძოვეი, რენო სირაძე, ოთარ ზურაბიშვილი.

მათ მადლობის გრძნობით მიიღეს ლევანის მინვევა. ჩვენ
ქვემოთ მოგვაქვს ოტტო ფონ ჰაბსბურგის მადლობის წერილი:
„... ჩემთვის დიდი პატივი იქნება გავხდე თქვენი გაზეთის მეურ-
ვეთა სარედაქციო საბჭოს წევრი, როგორც ვნახე, გაზეთის ნაწ-
ილი ინგლისურად ითარგმნება, რაც კარგ სამსახურს გაუწევს
ადამიანის უფლებების დაცვას თქვენს ქვეყანაში.

... გისურვებთ ბედნიერ ახალ წელს, რომელიც თქვენ, რო-
გორც ადამიანის უფლებებისათვის ქართველ მებრძოლს, ღვთის
ძალით, დაგეხმარებათ.

*ვრჩები თქვენი მადლიერი ჩემო ძვირფასო დოქტორო ურუშაძე,
გულწრფელად თქვენი ოტტო ფონ ჰაბსბურგი
26 იანვარი, 1996.“*

ლევან ურუშაძის რედაქტორობით გამომავალმა გაზეთმა
გამოსვლისთანავე მიიქცია ფართო საზოგადოების ყურადღება.
დამოუკიდებელმა ჟურნალმა „BITIG“, რომელიც გამოდის ნიდ-
ერლანდებში და უზრუნველყოფს თურქული წარმომავლობის
ხალხების დაინტერესების საკითხთა განხილვას, სპეციალური
წერილი მიუძღვნა საქართველოს დამოუკიდებელ გაზეთს „ადა-
მიანის უფლებები“ (12, იანვარი, 1997, გვ. 22). წერილში ვკითხ-
ულობთ: „გაზეთი „ადამიანის უფლებები“ („Human Right“) არის
დამოუკიდებელი, არასამთავრობო, არაკომერციული, სახალხო
პერიოდული გაზეთი, რომელიც ემსახურება საქართველოსა და
კავკასიის რეგიონში დემოკრატიული ინსტიტუტების (ორგანი-
ზაციების), ადამიანის უფლებებისა და ძირითადი თავისუფლე-

ბების დაფუძნებასა და განვითარებას, სამოქალაქო საზოგადოე-
ბების ჩამოყალიბებას.

გაზეთის „ადამიანის უფლებები“ მიზნები და ამოცანებია:

1) საქართველოსა და კავკასიის რეგიონში არსებული კონ-
ფლიქტების შესწავლა, ადამიანის უფლებების მხრივ არსებული
მდგომარეობის განხილვა, ძალადობის შემთხვევების დაფიქ-
სირება, შესაბამისი დოკუმენტების მომზადება და ინფორმაციის
გავრცელება;

2) მჭიდრო თანამშრომლობა ადამიანის უფლებების და
დემოკრატიული მიმართულების მასმედიის საერთაშორისო
ორგანიზაციებთან, მიღება და გავრცელება შესაბამისი ინფორ-
მაციისა, ადამიანის უფლებების დაცვის, დიდმასშტაბიანი საერ-
თაშორისო და ადგილობრივი კომპანიების გაძლოა;

3) „ადამიანის უფლებების“ ბიბლიოთეკის სერიის მასალები-
სა და გამოკვლევათა შედეგების როგორც თავის გაზეთში, ისე
სხვა გაზეთებში გამოქვეყნება;

4) აქტიური განხორციელება კვლევითი – საგანმანათლებლო
საქმიანობისა კონფლიქტოლოგიის, ერთა და ეთნიკური ჯგუფე-
ბის უფლებების სფეროში, პლურალისტული (შეთავსებადი)
სამოქალაქო საზოგადოების, ადამიანის უფლებების და ძირითა-
დი თავისუფლებების დასამკვიდრებლად;

5) აქტიური მონაწილეობა როგორც რეგიონულ, ისე საერ-
თაშორისო ფორუმებში, რომლებიც ეძღვნება თავისუფალი პრე-
სის, ადამიანის უფლებების და ძირითადი თავისუფლებების,
დემოკრატიისა და პლურალიზმის, ერთა უფლებების, კონ-
ფლიქტოლოგიის და ა.შ. პრობლემებს;

6) შედგენა და გამოცემა სასწავლო პროგრამებისა და
სახელმძღვანელოებისა ადამიანის უფლებების და ძირითადი თა-
ვისუფლებების სფეროებში საშუალო და უმაღლესი სკოლები-
სათვის;

7) ხელმძღვანელობა საერთაშორისო დონეზე აღიარებული
ადამიანის უფლებების ნორმებით, ინტელექტუალური საკუთრე-
ბისა და ავტორთა უფლებების იურიდიული დაცვა;

8) მუდმივი მეთვალყურეობა საზოგადოების სოციალურ მდგომარეობაზე და ეკოლოგიური დაცვის პრობლემებზე.

ამ მიზნით გაზეთის „ადამიანის უფლებები“ სამეცნიერო-კვლევითი ჯგუფები იყენებენ ვრცელ ინგლისურ ანოტაციებს“.

რასაკვირველია, გაზეთის საქმიანობაში ყურადღება ექცეოდა ზემოთ მითითებული საკითხების განხილვასა და გავრცელებას.

გაზეთი დიდ ადგილს უთმობდა, აგრეთვე, პოლიტპატიმრების უფლებების დარღვევის ფაქტებს.

შევარდნაძის ხელისუფლება დიდად არ ინუხებდა თავს ადამიანის უფლებების დასაცავად. ლევანმა ვრცელი წერილი მოუძღვნა იმ ფაქტს, რომ ადამიანის უფლებების დაცვის საერთაშორისო ორგანიზაციის წევრები საქართველოს ციხეებში არ დაუშვეს.

გაზეთში გამოქვეყნდა წერილების სერია – დასავლეთის ცნობილი პოლიტოლოგის, პროფესორ ოლაგ კნუტსენის გახმაურებული ლექციის ქართული თარგმანი „მცირე სახელმწიფო – უსაფრთხოების პრობლემა“. ავტორი სამართლიანად მიიჩნევს, რომ ერთა, განსაკუთრებით მცირე ერთა უფლებები ადამიანთა უფლებების განუყოფილი და მნიშვნელოვანი ნაწილია. სახელმწიფოში ადამიანის უფლებები დაცული და მოწესრიგებულია იმდენად, რამდენადაც მოწესრიგებული და დაცულია თვით სახელმწიფოს, განსაკუთრებით მცირე სახელმწიფოს უსაფრთხოება, მისი თვითმყოფადობის და თავისუფლების უზრუნველყოფა. ავტორი დანვრილებით განიხილავს მცირე სახელმწიფოს ნორმალური არსებობის პრობლემებს და პერსპექტივებს. რუსეთის მარნუხებში მოქცეული საქართველოსთვის დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა სტატიების ამ სერიას.

მნიშვნელოვანი იყო გაზეთის საგანმანათლებლო საქმიანობა. სისტემატურად ქვეყნდებოდა წერილები რუბრიკით – „იცოდე შენი უფლებები“.

გარკვეული ადგილი ეთმობოდა საქართველოში ადამიანის უფლებების დამცავი მოძრაობის ისტორიის გაშუქებას, რომლის სათავეებთან იდგნენ ზვიად გამსახურდია და მერაბ კოსტავა. ზვიადი და მერაბი 16 წლის ასაკში ჩაებნენ საქართველოს დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლაში. „ბოროტების იმპერია“ არ ინდობდა სხვაგვარად მოაზროვნეებს და ზვიადი და მერაბი სრულად გაატარეს ნამების დახვეწილი მექანიზმის სადამსჯელო მანქანაში მოსკოვის ლეფორტოვოს ციხისა და „სუკ“-ის სერბსკის ფსიქიატრიის ინსტიტუტის ჩათვლით.

გაზეთის „ადამიანის უფლებები“ დამფუძნებლები მაინის ფრანკფურტში აირჩიეს ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო საზოგადოების (ISHR-IGFM) წევრებად. გაზეთი რეგისტრირებული იყო ამ საზოგადოების საერთაშორისო სამდივნოს მიერ. აღნიშნული გაზეთი სარგებლობდა მაღალი საერთაშორისო რეიტინგით. ამის მაჩვენებელია თუნდაც ის, რომ უდიდესი ფიზიკოსი, ნობელის პრემიის ლაურეატი, პროფესორი აბდუს სალამი აქტიურად გამოეხმაურა და მხარი დაუჭირა სიკვდილმისჯილი პოლიტპატიმრების პეტრე გელბახიანისა და ირაკლი დოკვაძის ხელახალი, მიუყერძობელი გამოძიების მოთხოვნას. ასევე, ევროპარლამენტის წევრი, ოტტო ფონ ჰაბსბურგი, სიკვდილმისჯილ პოლიტპატიმრებზე პეტრე გელბახიანსა და ირაკლი დოკვაძეზე ლევანს წერდა – „მე ვიღონებ ყველაფერს, რაც შემიძლია“.

დიდი ბრიტანეთის ვესტმინსტერის ფონდმა დემოკრატიისათვის 1997 წელს გაზეთ „ადამიანის უფლებებს“ გამოუყო გრანტი 2500\$ ოდენობით საგამომცემლო საჭიროებისათვის. 1998 წელს ნიდერლანდების ჰელსინკის კავშირის თავმჯდომარემ მ. ვან დაიკმა ლევან ურუშაძის გაზეთი „ადამიანის უფლებები“ წარადგინა კონრად ჰილტონის პრემიაზე. 2001 წელს ევრომეცნიერებამ და ევროკომისიამ გრანტი გამოყო – თბილისში ევრომეცნიერების კვირეულის ჩატარებისათვის.

ლევანი ოტტო ფონ ჰაბსბურგს, როგორც ევროპარლამენტის წევრს, სისტემატურად აწვდიდა ინფორმაციას საქართველოში ადამიანის უფლებების მდგომარეობის შესახებ. სწორედ

ლევანის მიერ მიწოდებული ინფორმაციის საფუძველზე ოტტო ფონ ჰაბსბურგი ასევე სისტემატურად აკეთებდა მოხსენებებს ევროპარლამენტში.

მიმონერიდან ირკვევა, რომ ევროპარლამენტი თავდაპირველად სკეპტიკურად უყურებდა შევარდნადის საქართველოში ადამიანის უფლებების იმგვარი დარღვევების არსებობას, რაზეც ლევანი ლაპარაკობდა. მერე და მერე იცვლება ევროპარლამენტის განწყობა საქართველოში ადამიანის უფლებების მდგომარეობის შესახებ. ეს ოტტო ფონ ჰაბსბურგის წერილიდანაც კარგად ჩანს: „დიდად პატივცემული დოქტორო ურუშაძე.

ულრმესი მადლობა დოკუმენტებისათვის, რომელიც თქვენ გამომიგზავნეთ. ეს ყოველთვის მეტად ფასეულია ჩემთვის, განსაკუთრებით ახლა. მე ვისარგებლე ამ ხელსაყრელი შემთხვევით სარატიფიკაციო დებატების დროს, რომ კიდევ ერთხელ გამესვა ხაზი იმისთვის, თუ რა შეუწყნარებელი მდგომარეობაა საქართველოში ადამიანის უფლებების თვალსაზრისით და ვიმედოვნებ, რომ ეს შედეგს გამოიღებს. ყოველ შემთხვევაში, პარლამენტის რეაქცია არ იყო ისეთი, როგორც ეს ხდებოდა ადრე. როგორც ჩანს, ხალხი თანდათანობით ეგუება იმ აზრს, რომ, რაც მოხდა საქართველოში, სულაც არ არის ისეთი, როგორც მათ ეგონათ, ნებისმიერ შემთხვევაში, თქვენ შეგიძლიათ იმედი გქონდეთ, რომ მე გავაგრძელებ ბრძოლას, რათა საქართველოში დამკვიდრდეს ადამიანის უფლებები.

*ულრმესი მადლობით, გულწრფელად თქვენი
ოტტო ფონ ჰაბსბურგი
3 აპრილი, 1997“*

ბოლო წერილი ცოტა სევდიანია:

„ღრმად პატივცემული დოქტორო ურუშაძე, ზუსტად ამ ნუთებში მივიღე თქვენი თავაზიანი წერილი. მინდა უდიდესი მადლობა მოგახსენოთ პატივისცემისთვის და დაგარწმუნოთ, რომ, ვიდრე უფალი მაძლევს ძალას, ვიმუშავებ ჩვენი საერთო მიზნის მისაღწევად. მინდა მადლობა გადაგიხადოთ თქვენ და ყველას, ვინც იღწვის საქართველოში ადამიანის უფლებების დაცვისათ-

ვის, ყველას, ვინც ამას აკეთებს, პირადი რისკის მიუხედავად. რა თქმა უნდა, თქვენ შეგიძლიათ მიგულოთ თქვენს გვერდით, თუმცა, ჩემდა სამწუხაროდ, ასაკის გამო, აღარ მომიწევს ყოფნა ევროპარლამენტში. მიუხედავად ამისა, ეს ვერ შეაჩერებს ჩემს საქმიანობას.

*ვრჩები თქვენი ერთგული, ღრმად პატივცემული დოქტორო
ურუშაძე*

*გულწრფელად თქვენი ოტტო ფონ ჰაბსბურგი
20 ივლისი, 1999“.*

1997 წელს ლევანმა დააფუძნა და 2000 წლამდე თავმჯდომარეობდა ადამიანის უფლებების საერთაშორისო საზოგადოების (ISHR-IGFM) საქართველოს ეროვნულ სექციას. 1998 წლის 29 ოქტომბერს თბილისში, საერთაშორისო კონფერენციაზე – „კავკასიის ხალხთა გენოციდი“, ლევან ურუშაძის ინიციატივითა და მონაწილეთა მხარდაჭერით დაფუძნდა საერთაშორისო ასოციაცია „კავკასია: ეთნიკური ურთიერთობები, ადამიანის უფლებები, გეოპოლიტიკა“, შემოკლებით „საკეაგ“. ასოციაცია წარმოადგენდა საერთაშორისო, არასამთავრობო, საზოგადოებრივ და საგანმანათლებლო ორგანიზაციას. იგი იყო არაერთი მნიშვნელოვანი საერთაშორისო გაერთიანების წევრი. მისი მოღვაწეობის ერთ-ერთ პრიორიტეტულ მიმართულებას შეადგენდა ერთა უფლებების შესწავლა და დაცვა.

ასოციაციაში გაერთიანდა 250 ინდივიდუური წევრი და 10 წევრი – ორგანიზაცია მსოფლიოს 30 ქვეყნიდან.

ჩატარდა „საკეაგ“-ის 7 წლიური კონფერენცია. „საკეაგ“-ის კრებულის – „წელიწდეულის“ გამოცემა დაიწყო 2001 წლიდან. პირველი კრებული მიეძღვნა „საკეაგ“-ის წევრების ვახტანგ ითონიშვილისა და გელა გელაძის ხსოვნას. 2002 წელს ობიექტური მიზეზების გამო „წელიწდეულის“ გამოცემა ვერ მოხერხდა. მეორე „წელიწდეულის“ გამოცემა მიეძღვნა „საკეაგ“-ის წევრ-

ბის ვახტანგ ბოჭორიშვილისა და ჰეიკი რიიჰარვის (ფინეთი) ხსოვნას.

„წელიწდეულის“ სარედაქციო საბჭოში შედიოდნენ: ლევან ურუშაძე (რედაქტორი), დევიდ ნისმანი (აშშ), როდნი ატკინსონი (ინგლისი), ლინარტ მიალი (ესტონეთი), ალგირდას ენდრიუკაიტისი (ლიტვა), რენო სირაძე (ფინეთი), ისლამ საიდაევი (ჩეჩნეთი), ელბერდ საიევი (შვედეთი), ანვარ ბორუსოი (აზერბაიჯანი), გურამ მირცხულავა (საქართველო), თეიმურაზ ჯანელიძე (საქართველო), ელისო ბილანიშვილი (საქართველო, მდივანი).

ყოველ წელს იმართებოდა „საკეაგ“-ის კონფერენცია, რომელზეც განიხილებოდა წლის მანძილზე ჩატრებული საქმიანობა და სამომავლო მუშაობა. განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობოდა საჭირობო საკითხებს, მათი მოგვარების გზებს. სხვადასხვა დროს კონფერენციებს ესწრებოდნენ უცხოელი წევრები: ამერიკის შეერთებული შტატებიდან – სტივენ კადივარი, ვიქტორია პუპკო, უოლტ ლენდრი, რიჩარდ ბარეტი, დევიდ ნისმანი, მაიკე აკი, დოდონა კიზირია, ესპანეთიდან – ალესანდრო მაგაზი, ინგლისიდან – როდნი ატკინსონი, თურქეთიდან – ზუხა ბოლუკბასი, მოლდავეთიდან – როდიკა ევტუხოვიჩი, პოლონეთიდან – დანიელ სკობლა, ესტონეთიდან – ლინარტ მიალი, ყაზახეთიდან – ნურსენტ ა.შ., კულახმეტოვა ა.რ., ბელგიადან – ჯეფრი მორსკი, ნორვეგიიდან – ჯელ ოლაგ იენსენი, ჩეჩნეთიდან – ისლამ საიდაევი, აზერბაიჯანიდან – საიდა გოჯამანლი, ანვარ ბორუსოი. უცხოელების მონაწილეობას „წელიწდეულის“ სარედაქციო საბჭოში, ასევე, მათ მონაწილეობას კონფერენციის მუშაობაში გადამწყვეტი მნიშვნელობა ჰქონდა საქართველოში ადამიანის უფლებების მდგომარეობის ჩვენი ქვეყნის ფარგლებს გარეთ გასატანად, საერთაშორისო მოვლენებში მათ ჩართულობას.

ლევანის წინადადებით „საკეაგ“-მა ადამიანის უფლებების დარგში დამსახურებისათვის დააწესა ჯილდო – „ზვიად გამსახურდიას მემორიალური დიპლომი“, რომლის პირველი მფლო-

ბელები გახდნენ: პოეტი მუხრან მაჭავარიანი (საქართველო), დოქტორი ოტტო ფონ ჰაბსბურგი (გერმანია) და პოეტი ისა ქაძოევი (ინგუშეთი). დიპლომების გადაცემა მოხდა 1999 წლის 29 მაისს თბილისში ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო ორგანიზაციის IGF-ISHR საქართველოს ეროვნული სექციის პირველ წლიურ შეკრებაზე. სამადლობელო სიტყვა წარმოსთქვა მუხრან მაჭავარიანმა (იხ. გაზეთი „ადამიანის უფლებები“, 43, 1993).

„საკეაგ“-ის (ინგლისურად IACERHG) მუშაობას მაღალი შეფასება მისცა „მშვიდობის მსოფლიო საზოგადოებამ“. მის მიერ ორგანიზებულმა მოძრაობამ – ინიციატივამ „ჩვენ ხალხები“ სპეციალური სიგელით დააჯილდოვა „საკეაგი“ „არსებითი წვლილის შეტანისთვის გლობალურ ძალისხმევაში – გადავაქციით **მშვიდობა** პრაქტიკულ რეალობად 21-ე საუკუნეში“.

ამ სიგელს ხელს აწერენ: კოსტა რიკის მშვიდობის უნივერსიტეტის კანცლერი, ინიციატივის „ჩვენ ხალხები“-ს მრჩეველთა მსოფლიო საბჭოს თავმჯდომარე რობერტ მალერი (Robert Muller) და ეივონ მათისონი (Avon Mattison) – გაერო-სთან არსებული აშშ-ს მაკორდინირებული ორგანიზაციის „მშვიდობის გზების“ („Pathways To Peace“) პრეზიდენტი.

ამჟამინდელი რუსეთის აგრესია საქართველოში და უკრაინაში დაგმობილია ზემოთ დასახელებული სამშვიდობო ორგანიზაციების მიერ.

ლევანი, ასევე, იყო „ევრომეცნიერების“ (ევროპის მეცნიერებისა და ტექნოლოგიების ხელშემწყობი ასოციაციის) საქართველოს ეროვნული სექციის შექმნის (1998) მოთავე და წლების მანძილზე მისი თავმჯდომარე.

ლევანს იზიდავდა მოღვაწეობის ყველა სფერო, რომელსაც რაიმე შეხება ჰქონდა საქართველოს პრესტიჟთან, განსაკუთრებით კი ეს ეხებოდა ბრძოლას საქართველოს დამოუკიდებლობისათვის. ამ მხრივ საინტერესოა მისი თანამშრომლობა ჟურნალ „რელიგიასთან“. ლევანი მორწმუნე ადამიანი იყო და უხაროდა

საქართველოს ეკლესიის ბევრი გამოჩენილი მოღვაწის ქვეყნის-
ტი ეროვნულობა. ამ მხრივ შევეხებით მის მხოლოდ ორ წერ-
ილს, გამოქვეყნებულს ჟურნალში „რელიგია“. ერთის სათაუ-
რია – „ჟურნალი „სვეტიცხოველი“, საქართველოს ეკლესიის
ავტოკეფალიისა და ქართული ეროვნული სახელმწიფოებრიობის
შესახებ („რელიგია“, 1, 2008). ვინაიდან ნებისმიერი სახელმწი-
ფოს მთავარ ატრიბუტს მისი ტერიტორია წარმოადგენს, ლევანი
ავადმყოფურად განიცდიდა საქართველოს ტერიტორიის ნაწი-
ლის ოკუპაციას რუსეთის მიერ 2008 წლის რუსეთ-საქართველოს
ომის შედეგად. როდესაც აღნიშნულ სტატიას წერდა, ლევანი აღ-
ფრთვანებული იყო იმით, რომ პატრიარქი კირიონ II და ეკლე-
სიის სხვა მღვდელმთავრები კარგად გრძნობდნენ ამ დებულების
ქვეყნისთვის და მოითხოვდნენ ავტოკეფალიის აღდგენას ტერ-
იტორიული პრინციპის საფუძველზე, ე.ი. ქართული ეკლესიის
უფლებამოსილების განვრცობას საქართველოს ისტორიულ-ეთ-
ნოგრაფიულ საზღვრებში.

ლევანი სამართლიანად ასკვნია: „როგორც 2008 წლის
ავვისტოს საქართველოს წინააღმდეგ რუსეთის მიერ გახორ-
ციელებულმა ბარბაროსულმა სამხედრო ინტერვენცია – აგრე-
სიამ ცხადჰყო, თანამედროვე რუსული სახელმწიფოს ნეოიმპე-
რიალისტურ ზრახვებს არაფრით ჩამორჩება რუსეთის ეკლე-
სიის ანალოგიური შავხელი, შავრაზმული გეგმები“. ამაზე მე-
ტყველებს ამჟამინდელი რუსეთის აგრესიაც უკრაინაში. ლევანის
მეორე წერილი „რელიგიაში“ არის სათაურით: „სტამბოლის ქა-
რთველ კათოლიკეთა სავანე და პეტრე სურგულაძე“. საკმარისია
აღნიშნოს, რომ 1914-1917 წლებში სწორედ სავანის ტერიტორი-
აზე, მონასტრის სასტუმრო სახლში მოქმედებდა „საქართველოს
დამოუკიდებლობის კომიტეტი“ (იგივე „ქართველთა ეროვნული
კომიტეტი“) პეტრე სურგულაძის, ლეო და გიორგი კერესელიძეე-
ბის, მიხეილ (მიხაკო) წერეთლის, გიორგი მაჩაბლისა და სხვათა
შემადგენლობით.

პეტრე სურგულაძის შესახებ საინტერესო მონაცემებს შეი-
ცავს პროფესორ მიხეილ (მიხაკო) წერეთლის მოგონება (ჟურნა-
ლი „ქართველი ერი“, ბერლინი, 6-7, 1944).

2000, 2001, 2002, 2003 და 2004 წლებში გამოქვეყნებულ წერ-
ილებში თავისი საზოგადოებრივი საქმიანობის შესახებ ძირითა-
დი ფაქტები ლევანმა შეიტანა მის მიერ შედგენილ თავის პრო-
ფესიულ ბიოგრაფიაში – CV-ში, რომელსაც ხელი მოაწერა 2013
წლის 25 ივნისს, დალუპვამდე 4 თვით ადრე. ჩვენ ვისარგებლებთ
ამ მონაცემებით.

ლევანის საზოგადოებრივი საქმიანობის ნაწილი არის მისი
მონაწილეობა კონფერენციებში.

1997 წელს მან მონაწილეობა მიიღო საერთაშორისო კონფერ-
ენციაში – „კავკასია: ომი და მშვიდობა“. კონფერენცია ჩატარდა
ნიდერლანდებში (ჰაარლემი). მისი მოხსენების თემა იყო „რუსე-
თის როლი კავკასიის ეთნოკონფლიქტებში“, რაც, ჩვენი აზრით,
განმარტებას არ საჭიროებს.

1998 წელს თბილისში ჩატარდა მნიშვნელოვანი საერთაშო-
რისო კონფერენცია „კავკასიის ხალხთა გენოციდი“, რომლის
საორგანიზაციო კომიტეტის თავმჯდომარე ლევანი იყო. მრავალ
უცხოელ მონაწილეთა შორის იყო ცნობილი ჩეჩენი პოლიტიკო-
სის აბდურახმან ავტორხანოვის ვაჟი, რომელიც გერმანიაშია ემი-
გრირებული. კონფერენცია ჩატარდა დიდი ქართველი მხატვრის
ირაკლი ოჩიაურის სახელოსნოში. იგი მიმდინარეობდა შევარდნა-
ძის „ემისართა დაცვის“ ქვეშ. ლევანის მოხსენების სათაური იყო
„ჩრდილოეთ კავკასიის ხალხთა 1944 წლის ტრაგედია და ქართუ-
ლი პოლიტიკური ემიგრაცია“.

დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა ევროპის საბჭოს საერთაშორისო
სემინარს – პოსტსაბჭოთა სივრცეში სამოქალაქო საზოგადოე-
ბის მდგომარეობის საკითხებზე, რომელიც ჩატარდა 1999 წელს
მოლდოვაში, კიშინიოვში. ლევანი სემინარზე გამოვიდა მოხსენ-

ებით – „სამოქალაქო საზოგადოება პოსტსაბჭოთა საქართველოში“.

არ შეიძლება არ ვახსენოთ 2000 წლის თებერვალში ბათუმში ჩატარებული საერთაშორისო კონგრესი – „თანამედროვე მსოფლიო და ადამიანის უფლებები საქართველოში“, რომლის საორგანიზაციო კომიტეტის თავმჯდომარე იყო ლევანი. მისი მოხსენება შეეხებოდა „ადამიანის უფლებებს პოსტსაბჭოთა საქართველოში“. ფორუმის მთავარი თემები გახლდათ: პოლიტიკური პატიმრები და ლტოლვილები საქართველოში, არასამთავრობო ორგანიზაციების როლი პოსტკომუნისტური საზოგადოების განვითარებაში და ერთა უფლებები. კონგრესში მონაწილეობა მიიღო 70-მა დელეგატმა, მათ შორის 35-მა უცხოელმა. ლევანმა არ შეასრულა ასლან აბაშიძის მოთხოვნა იმის თაობაზე, რომ არ ყოფილიყო ლაპარაკი რუსეთის აგრესიაზე ჩეჩნეთში. ბათუმის კონგრესზე ასეთი ლაპარაკი შედგა, თან ძალიან მწვავედ და, რაც განსაკუთრებით აღსანიშნავია, რუსეთის დელეგაციის წევრებს არ მიეცათ დემაგოგიური გამოსვლის საშუალება.

მნიშვნელოვანი იყო 2001 წლის ნოემბერში „ევრომეცნიერების“ ეგიდით ჩატარებული „მეცნიერების კვირეული“ თბილისში, რომლის საორგანიზაციო კომიტეტს კვლავ ლევანი ხელმძღვანელობდა. მნიშვნელოვანია, რომ კვირეულის ერთი დღე დაეთმო გამოჩენილი ქართველი ფიზიკოსის, მეცნიერების ახალი დარგის – კვანტურ-მექანიკური ელექტროქიმიის ერთ-ერთი შემქმნელის რევაზ დოლონაძის დაბადებიდან სამოცდამეათე წლისთავს. კონფერენციის მიმდინარეობას მრავალი სამამულო და უცხოელი მეცნიერი გამოეხმაურა.

ასევე, მნიშვნელოვანი იყო 2002, 2003 და 2004 წლებში ჩატარებული კონფერენციები, რომლებშიც ლევანი მონაწილეობდა: „ევრომეცნიერების“ კონფერენციები 2002 წელს საფრანგეთში, ხოლო 2003 წელს – რუმინეთში; დემოკრატიის ევროპული ნეთვორკი – სლოვაკეთში; ქართულ-შვედურ-ნორვეგიული ვორქშოპი – „ვიკინგები და საქართველო“ – ჩატარდა 2004 წელს

თბილისში, ლევანი იყო საორგანიზაციო ჯგუფის ხელმძღვანელი; ხელოვნების და მეცნიერების მსოფლიო აკადემიის (WAAS) გენერალური ასამბლეა და კონფერენცია, რომელიც ჩატარდა სლოვენიაში.

2004 წელს WAAS-ში არჩევიდან ორი წლის შემდეგ ლევანი შეიყვანეს WAAS-ის Cadmus ჟურნალის სარედაქციო საბჭოს წევრად.

2005 წლის 1 იანვრიდან ლევანი აირჩიეს ლომარის სარეგენტოს ლტოლვილთა დახმარების საერთაშორისო ჰუმანიტარული ორგანიზაციის აკრედიტებულ არასამთავრობო დიპლომატად აკრედიტებული დიპლომატის ყველა კუთვნილი უფლებითა და პრივილეგიით.

საფრანგეთში მცხოვრებ ქართველთა სათვისტომოს დაარსებიდან 90-ე წლისთავისადმი მიძღვნილი საიუბილეო კონფერენცია, რომლის თანაორგანიზატორიც ლევანი იყო, ჩატარდა თბილისში, 2012 წელს. კონფერენციას მასპინძლობას უწევდა თბილისის ივანე ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი.

უნდა გამოვყოთ 2009 წელს ჩატარებული საერთაშორისო ვორკშოპი „საქართველოს საბჭოთა ისტორიის გააზრება: სტალინიზმი, ტოტალიტარიზმი, რეპრესიები“. ვორკშოპის ორგანიზატორები იყვნენ სახალხო უნივერსიტეტების გერმანული ასოციაცია და ჰაინრიხ ბიოლის ფონდი. ამ ვორკშოპზე ლევანმა წარადგინა მოხსენება: „საქართველოს ეროვნული მუზეუმის საბჭოთა ოკუპაციის მუზეუმის კონცეფცია“.

ლევანმა 2009-2010 წლებში აქტიური მონაწილეობა მიიღო პარლამენტის შენობაში 1921 წელს დაღუპულ იუნკერთა ხსოვნისადმი მიძღვნილი მუდმივმოქმედი მემორიალური გამოფენის შექმნაში.

აღსანიშნავია, რომ სატელევიზიო გადაცემებში იუნკრების რაოდენობას არასწორად, გაზრდილი სახით უთითებდნენ. ლევანი რეკავდა ტელეარხებში და ითხოვდა ამ შეცდომის გასწორებას. “რუსთავი 2“-ზე მხოლოდ თენგიზ გოგოტიშვილმა მიაქცია

ყურადღება ლევანის სამართლიან მოთხოვნას. საქმე ისაა, რომ იუნკრები კოჯორ-ტაბახმელაში საომრად წასული მეზობლების მხოლოდ მეზუთედს შეადგენდნენ, ალბათ, მაგრამ აქ ჩატარებულ ბრძოლას „იუნკრების ბრძოლა“ ეწოდა იმიტომ, რომ მნიშვნელოვანი იყო არა მათი რაოდენობა, არამედ გმირობა და თავგანწირვა. საქართველოს პარლამენტის თავმჯდომარემ დავით ბაქრაძემ ლევანს მადლობის წერილი გამოუგზავნა:

„გულითადი მადლობა მინდა გადაგიხადოთ თქვენს მიერ გამოჩენილი და უანგაროდ გაწეული დახმარებისთვის, რომელმაც საშუალება მოგვცა საქართველოს პარლამენტის შენობაში გაგვეხსნა 1921 წელს საქართველოს დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლაში დაღუპულ იუნკერთა ხსოვნისადმი მიძღვნილი მუდმივმოქმედი მემორიალური გამოფენა.

იმედი მაქვს, ჩვენი თანამშრომლობა მომავალშიც წარმატებული და ნაყოფიერი იქნება.

*პატივისცემით დავით ბაქრაძე
23.03.2010.“*

ლევანი აქტიურად თანამშრომლობდა საქართველოს ენციკლოპედიასთანაც.

გასაოცარია, მაგრამ ფაქტია, რომ ასეთ დატვირთულ საზოგადოებრივ საქმიანობას ლევანი უთავსებდა თავისი სამეცნიერო-კვლევითი გეგმით გათვალისწინებულ სამუშაოს. ეს სამუშაო რომ ძალზე ნაყოფიერი იყო, ამაზე მეტყველებს თუნდაც ის, რომ იგი არის 150 სამეცნიერო პუბლიკაციის, მათ შორის 9 მონოგრაფიის ავტორი, ამაზე მიუთითებს ისიც, რომ იგი 2006 წელს წარმატებით იცავს სადოქტორო დისერტაციას. ლევანი სამამულო და საერთაშორისო სამეცნიერო ორგანიზაციების და სამეცნიერო ჟურნალების რედაქციების წევრია (მათი რიცხვი ოცს აჭარბებს).

აქტიური სამეცნიერო და საზოგადოებრივი საქმიანობიდან გამომდინარე ლევანი აირჩიეს შემდეგი საზოგადოებებისა და აკადემიების წევრად: ხელოვნებისა და მეცნიერებათა მსოფლიო აკადემია (WAAS, აშშ, აკადემიკოსი 2004 წლიდან), დიდი ბრიტანეთისა

და ირლანდიის სამეფო სააზიო საზოგადოება (RAS, ნამდვილი წევრი, 2004 წლიდან), ევრომეცნიერება – მეცნიერებისა და ტექნოლოგიების ხელშემწყობი პან-ევროპული ასოციაცია (საფრანგეთი, წევრი 1998 წლიდან), გენეალოგიურ და დოკუმენტურ მეცნიერებათა ამერიკული კოლეჯის მრჩეველთა საერთაშორისო საბჭო (აშშ, წევრი 2011 წლიდან), საქართველოს ექვთიმე თაყაიშვილის სახელობის საისტორიო საზოგადოება (თბილისი, წევრი 1990 წლიდან), გლობალური ისტორიის შემსწავლელი ევროპული ნეთვორკი (ENUIGH, გერმანია, წევრი 2010 წლიდან).

დასასრულს გვინდა მოვიტანოთ ამონარიდი მისი მოხსენებიდან „ადამიანის უფლებები პოსტკომუნისტურ საქართველოში“ (ბათუმის საერთაშორისო კონგრესის მასალები, 2000, გვ. 8-9):

„1997 წლის 25-27 მარტს ნიუ-იორკში გაეროს ადამიანის უფლებათა კომიტეტში შედგა მოსმენა საქართველოს რესპუბლიკის პირველ მოხსენებასთან დაკავშირებით. საქართველოს მიეთითა ადამიანის უფლებების უხეში დარღვევების გამო და მიეცა რეკომენდაციები ამ სფეროში მოქმედებისათვის. გაეროს ეს დოკუმენტი და საერთაშორისო ორგანიზაციების კომენტარები მასზე მოსახლეობისთვის უცნობი დარჩა. აღნიშნულ საკითხზე ჩვენი კომენტარებით გამოქვეყნდა ბროშურა – „იმის შესახებ, რასაც საგულდაგულოდ გვიმალავენ“.

...ევროსაბჭოში საქართველოს გაერთიანების საკითხის განხილვისას არაერთხელ აღინიშნებოდა საქართველოში ადამიანის უფლებების უხეში დარღვევის შესახებ (ბატონი ოტტო ფონ ჰაბსბურგის ინფორმაციები) ... საქართველოში ადამიანის უფლებების მდგომარეობა, ჩვენი ღრმა რწმენით, უნდა გახდეს ევროპის საბჭოს მსჯელობის საგანი“.

ეს სიტყვები დაწერილია 15 წლის წინ, 2000 წელს, მაგრამ ადამიანის უფლებების მდგომარეობა საქართველოში, სამწუხაროდ, დიდად არ შეცვლილა. თუ ასრულდა საქართველოს სანუკვარი სურვილი და საქართველო მიიღეს ევროკავშირში და ნატოში, ევროსაბჭოს მართლაც დასჭირდება დიდი გარჯა ადამიანის უფლებების მდგომარეობის რეალური გაუმჯობესებისათვის საქართველოში.

ლევან ურუშაძე

ჩემი ნატვრა

საქართველოს ეროვნული მუზეუმის საბჭოთა ოკუპაციის მუზეუმის კურატორი, ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, ხელოვნებისა და მეცნიერების მსოფლიო აკადემიის (WAAS) აკადემიკოსი, კომისიის წევრი

* საქართველოს ღირსეული მამულიშვილების ნატვრა იყო სამშობლოს თავისუფლება და ქართველთა ერთიანობა. ამას ნატვრობდა ლევანიც. მახსენდება შევარდნაძის საშინელი პერიოდი, როცა ლევანმა ალესილი დანის პირზე იარა. იგი აქტიურად იღვევებოდა. ხშირად, განსაკუთრებით რაღაც ღონისძიებების დროს, იგი, ზოგჯერ მამამისთან ერთად მიყავდათ პოლიციაში, მიყავდათ ლანძღვა-გინებით, ფიზიკურადაც უსწორდებოდნენ. ლევანი თავის გასაკეთებელ საქმეს მაინც აკეთებდა – იყო გაზეთ „ადამიანის უფლებების“ რედაქტორ-გამომცემელი, აქვეყნებდა საფრანგეთიდან (ლევლიდან) ჩამოტანილი წიგნებისა და ჟურნალ-გაზეთების მასალებს საქართველოს ახალი და უახლესი ისტორიის ჩვენთვის სრულიად უცნობ მოვლენებსა და ადამიანებზე. ლევანი იძულებული იყო თბილისს გაცლოდა. წყნეთში ჩემი დის აგარაკს შევაფარეთ თავი.

ლევანის ნატვრა მთლიანად ლევანისაა – მისი გამოქვეყნებული და გამოუქვეყნებელი მასალებიდან ამოკრეფილი (გურანდა ღვალაძე-ურუშაძე).

„გეორგიევსკის ტრაქტატის“ შემდეგ რუსეთმა ტრაქტატის არცერთი პირობა არ შეასრულა. 1800 წელს, გიორგი XII-ის გარდაცვალების შემდეგ, რუსეთის იმპერატორის საიდუმლო მითითებით, საქართველოში არ დაუშვეს მისი შვილის დავითის გამეფება. ქართლ-კახეთის სამეფო გაუქმდა და რუსეთს

შეუერთდა. ქართველმა თავად-აზნაურობამ რუსეთის ერთგულებაზე ფიცი დადო რუსული სამხედროებითა და ზარბაზნებით გარშემორტყმულ სიონის ტაძარში (და არა ისე, როგორც გიგა ლორთქიფანიძის ფილმშია „ნიგნი ფიცისა“). ერთმორწმუნე რუსეთმა მაჰმადიანურ სამყაროზე ბევრად უარესი დამართა საქართველოს – მოსპო ქართული სახელმწიფო და გაანადგურა საქართველოში მეფის ინსტიტუტი. ასე დაიწყო რუსეთის მიერ საქართველოს ნაწილ-ნაწილ შთანთქმა, ეროვნული ცნობიერების, ქართული მართლმადიდებელი ავტოკეფალური ეკლესიის ხელყოფა, ქართული მინების უცხოტომელებზე გასხვისება... „ჩვენ წარმატებით ვიღვანეთ ქართული პროვინციების გერმანელი კოლონისტებით, ანატოლიელი თურქებით, თურქეთის სომხებით... რუსი სექტანტებით უფრო მყარი კოლონიზაციის მიმართულებით“ (ვორონცოვ-დაშკოვის საიდუმლო პატაკი ნიკოლოზ I-ს).

საქართველოს ანტირუსული აჯანყებების ტალღამ გადაუარა. „აჯანყებული სოფლები გავანადგურეთ და გადავბუგეთ, ბალები და ვენახები ძირფესვიანად ამოვძირკვეთ. მრავალი წლის შემდეგაც ვერ აღიდგენენ პირვანდელ მდგომარეობას“ (კავკასიის მთავარმართებლის ერმოლოვის საიდუმლო პატაკი).

მეფის რუსეთზე ბევრად უფრო სასტიკი აღმოჩნდა ბოლშევიკური რუსეთი. „ბოლშევიზმი არის სიმართლის ყველანაირი იდეის, პატიოსნების, ზნეობრივი ქცევისა და ჰუმანურობის სრული უარყოფა“ (ინგლისელი ჟ. სტოკი, შესავალი რ. დიუგეს ნიგნისა „მოსკოვი და წამებული საქართველო“, 1926). დიახ! რუსი ბოლშევიკები და კომუნისტები ადამიანური მოდგმის ყველაზე უფრო სასტიკი ფენაა.

კარგად უნდა გავაცნობიეროთ, რომ „ბოროტების იმპერიასთან“ – რუსეთთან მიბმულ საქართველოს მომავალი არა აქვს! რატომ? სად არიან რუსეთის ჩრდილოეთით მოსახლე ტუვინელები, იყორები, მარიელები, ევენკები, ნივხები და სხვანი... რუსეთმა ისინი ჩაყლაპა, ქართული ქალაქი სოჭი მოკლე დროში ტიპურ

რუსულ ქალაქად გადაიქცა, იქ ყველაფერი ქართული ამოიძირკვა, დამახინჯებული სახელწოდება „სოჩი“ შემორჩა მხოლოდ.

ზაქრო მეგრელიშვილის შესანიშნავ ნიგნში ვახტანგ ჭაბუკიანზე ვკითხულობთ – „ჭაბუკიანის სახით საქართველომ მსოფლიოს მისცა XX საუკუნის ერთ-ერთი უდიდესი ხელოვანი. სწორედ ქართულმა თვისებებმა გახადა ის წარმატებული ცხოვრებაში. ის თვისებები, რითაც ის მთელს მსოფლიოში ცნობილი გახდა, არის მთლიანად ქართული. ის, რაც მან გააკეთა – სულის, გონებისა და სხეულის მოძრაობის ერთიანობა – მხოლოდ ქართველს შეეძლო გაეკეთებინა. ასეთი მოცეკვავე მხოლოდ საქართველოში იბადება“.

დიახ! ქართველები იღბლიანი, სრულიად უნიკალური ჰეტეროზიგოტები არიან და ეს ვლინდება ყველაფერში, რასაც ქართველი გულიანად, მთელის არსებით მოკიდებს ხელს. ბედნიერებაა, როცა ქართველი, ღვთით ბოძებულ ამ უნიკალურ გენეტიკურ მემკვიდრულ სიმდიდრეს თავისი ქვეყნის სასიკეთოდ მიმართავს, უბედურებაა, თუ მას სხვას, მით უმეტეს თავისი ქვეყნის მტერს მოახმარს! ამის კარგი მაგალითია, თუნდაც, სტალინი. ხშირად გვემის, რომ სტალინი მსოფლიო მასშტაბის მოღვაწეა და მის პიროვნებას გლობალურად უნდა მივუდგეთ, ამ დროს საქართველო რა მოსატანია... დიახ, რამდენადაც დიდი იყო სტალინი, იმდენად დიდი დარტმა მიაყენა საქართველოს... ჯერ კიდევ 1900-იან წლებში წითელ რაზმთან ერთად იგი აწიოკებდა ზემო იმერეთის მოსახლეობას. 1918 წლის 26 მაისიდან საქართველოს სუვერენიტეტის წინააღმდეგ ბრძოლის ერთ-ერთი ლიდერი იყო (გაზ. „პრავდა“, 1920 წლის 30 ნოემბერი). 1921 წლის 15 თებერვალს მე-11 წითელი არმიის სამხედრო-რევოლუციური საბჭოს ხელმძღვანელს სერგო ორჯონიკიძეს სწორედ სტალინი ატყობინებს – „ახლავე შეუტეე, დასტურია, აიღე ქალაქი“. საქართველოს ოკუპაციის შემდეგ იგი საქართველოსთვის ტერიტორიების ჩამოჭრის ინიციატორია – სომხეთს გადაეცა ლორე, აზერბაიჯანს – ჰერეთი საინგილოთი, თურქეთს – ტაო-კლარჯეთი (ართვინის, არტაანის, ოლთისის ოლქებით, ფოცხოვის თემით).

საქართველოს ერთ მტკაველ ტერიტორიაზე სამი — აჭარის, აფხაზეთის და ოსეთის ავტონომიის შექმნის ინიციატივაც სტალინს ეკუთვნის. კომუნიზმის გლობალური მუზეუმის (აშშ) მასალების თანახმად, სტალინის რეპრესიებს ემსხვერპლა 20 მილიონი ადამიანი. სტალინი, რომელიც ოფიციალურ საბუთებში მშობლიურ ენად რუსულს ასახელებდა, საქართველოს უბოროტესი მტერი იყო. სტალინის ნებისმიერი ძეგლის, მისი სახელობის ქუჩის საქართველოში არსებობა ქართველი ერის, საქართველოს უპატიებელი შეცდომა და სირცხვილია, მრავალი ღირსეული მამულიშვილის ნათელი ხსოვნის ფეხქვეშ გათელვაა!

სტალინმა დიდი იმპერია შეუქმნა რუსეთს, რომელიც ამდენი ხანია ყანყალებს და არ იქნა მისი დანგრევა-დაშლა. როგორც პეტრე ბაგრატიონს (და უამრავ, უამრავ სხვა ქართველს), ისე სტალინსაც რუსებმა „ჯეროვნად დაუფასეს ღვაწლი“. პეტრე ბაგრატიონის ძეგლი ბოროდინოში ააფეთქეს, სტალინის ცხედარი კი 1961 წელს გამოათრიეს მავზოლეუმიდან „პიროვნების კულტზე“ ნაბოძვარის საბაბით.

1921 წლის თებერვლიდან რუსეთის მიერ საქართველოს ოკუპაცია-ანექსიის შემდეგ საქართველოს ტერიტორიაზე წარმოებულ ბრძოლებში ბევრი ქართველი დაიღუპა, ბევრი უცხოეთში იძულებით გაიხიზნა, ბევრიც დახვრიტეს და გადაასახლეს...

1800 წლის, განსაკუთრებით კი 1921 წლის შემდეგ, ჩვენ შემოგვაჩერეს ჩვენი ქვეყნის ფალსიფიცირებული, დამახინჯებული, უზარმაზარი ტყუილით გაჯერებული ისტორია. ფაქტიურად ეს არ იყო საქართველოს ისტორია...

საჭირო იყო მოვლენების ხელახლა ზუსტი, სწორი აღწერა, უამრავი დიდებული ქართველის ღირსეული წარმოჩენა, ისტორიის დიდი თეთრი ლაქების ამოვსება. ამისკენ მიზიდებდა, აგრეთვე, თავის ქვეყანაზე უზომოდ შეყვარებული ბაბუის – გენო ღვალაძის მონამეობრივი ცხოვრება და ტრაგიკული დასასრული...

მიზნად დავისახე შეძლებისდაგვარად მომენსრიგებია ეს ამბავი, მეპატრონა იმ ქართველებისათვის, რომელნიც შეენივნენ

თავის ქვეყანას, აღმედგინა მათი ცხოვრება, დამებრუნებია მათი სახელი, დაწვრილებით შემესწავლა ყოველი მათგანის ყოფა და საქმიანობა. ამაში დიდად დამეხმარა საფრანგეთში, კერძოდ ლევილში არსებული მდიდარი ბიბლიოთეკა - წიგნები, ჟურნალ-გაზეთები, წერილები... უმთავრესი ის იყო, რომ ყველაფერი, რაც იქ ინახებოდა, იყო ნაღდი, დამწერის განვლილი ცხოვრებისა და განცდის შედეგი, რომელსაც ცენზორის ხელი არ შეხებია... დამეხმარა კგბ-ს და სხვა არქივების უზარმაზარი მასალა, რომელიც უხვად შეიცავდა სასურველი პირებისა და მოვლენების შესახებ მდიდარ მასალას... დამეხმარა, ასევე კერძო პირების მიერ უხვად მოწოდებული წერილები, მოგონებები, ფოტომასალა.

სწორედ საქართველოს ღირსეული ისტორიის აღდგენა იყო ქაქუცა ჩოლოყაშვილის ნეშტის საქართველოში ჩამოსვენება, კოჯორ-ტაბახმელას ბრძოლებში დაღუპულთა მემორიალის, მთავრობის სასახლეში იუნკერთა ხსოვნისადმი მიძღვნილი მემორიალის, მთაწმინდის პანთეონში ქართველ მოღვაწეთა სიმბოლური მემორიალის შექმნა.

უდიდესი პასუხისმგებლობა იყო საბჭოთა ოკუპაციის მუზეუმის დაფუძნება.

იყო ერთი საკმაოდ რთული და უხერხულო მომენტიც. ცნობილია, რომ სტალინის რეპრესიების დროს, განსაკუთრებით 1937 წელს, შიდაპარტიული კომუნისტური გარჩევების დროს მოხდა იმ კომუნისტების განადგურება, რომელნიც ადრე თვითონ ხვრეტდნენ ადამიანებს...

ერთხელ კიდევ გავიმეორებ – ამიტომ, აუცილებელი იყო განადგურებული ადამიანების ბიოგრაფიის ზედმიწევნით ცოდნა, რაც საშუალებას მოგვცემდა არ დაგვეშვა სავალალო შეცდომა.

მე ვიყავი მთაწმინდის პანთეონში 1937 წელს რეპრესირებულ მწერალთა და ხელოვანთა სიმბოლური საფლავის მემორიალის შემრჩევი კომისიის წევრი. მემორიალზე უნდა ყოფილიყო მ რეპრესირებულის გვარი. ერთი მათგანის საქმიანობა არავითარ შემთხვევაში არ მაძლევდა უფლებას იგი ამ სიაში დამეტოვებინა.

ჩემი მოხსენება შემრჩევი კომისიის სხდომაზე, ქვემოთ მომყავს სრულად.

მთაწმინდის პანთეონში 1937 წელს რეპრესირებულ მწერალთა და ხელოვანთა სიმბოლური საფლავის მემორიალის შემრჩევი კომისიის წევრებს

“ძვირფასო მეგობრებო,

ძალზე მნიშვნელოვანია საქართველოს კულტურის, ძეგლთა დაცვისა და სპორტის სამინისტროს და ქ. თბილისის მერიის ინიციატივა მთაწმინდის მწერალთა და საზოგადო მოღვაწეთა პანთეონში 1937 წელს რეპრესირებულ მწერალთა და ხელოვანთა სიმბოლური საფლავისა და მემორიალის მოწყობის შესახებ. ამ მიზნით შეიქმნა სამინისტროს კომისია, რომელსაც ეკისრება დიდი პასუხისმგებლობა ბოლშევიკურ-საბჭოური სისხლიანი რეპრესიების მსხვერპლთა ნათელი ხსოვნისა და მომავალი თაობების წინაშე.

მომავალ მემორიალთან დაკავშირებით შემუშავებულ დებულებაში ვკითხულობთ: „მემორიალზე უნდა აისახოს მ რეპრესირებულის სახელი და გვარი: ალექსანდრე ახმეტელი, ვახტანგ კოტეტიშვილი, ევგენი მიქელაძე, ნიკოლო მინიშვილი, პეტრე ოცხელი, ტიციან ტაბიძე, დიმიტრი შევარდნაძე, მიხეილ ჯავახიშვილი“.

რა თქმა უნდა, კომისია კენჭისყრით მიიღებს შესაბამის გადაწყვეტილებებს მემორიალთან დაკავშირებულ საკითხებზე, მაგრამ მე, როგორც ისტორიკოსი და ბოლშევიკურ-საბჭოური პოლიტიკური რეპრესიების მკვლევარი, თავს მოვალედ ვრაცხ, კომისიის წევრთა ყურადღება მივაპყრო ზოგიერთ, ჩემი აზრით, მეტად მნიშვნელოვან და მტკივნეულ დეტალს.

ჩემთვის გაუგებარია, რატომ არის გამოყოფილი მხოლოდ 1937 წელი. ბოლშევიკურ-კომუნისტური, სტალინური რეპრესიები დაიწყო ბოლშევიკური რუსეთის მიერ საქართველოს ოკუპაციისთანავე, 1921 წლის გაზაფხულზე და განსაკუთრებული სისასტიკით გაგრძელდა 1950-იანი წლების დამდეგამდე. ამ რეპრესიებმა შეინირა ქართველი შემოქმედებითი ინტელიგენცია

ის საუკეთესო ნაწილი. აქედან გამომდინარე, ხომ არ იქნებოდა უფრო სამართლიანი, მომავალი მემორიალი ყოფილიყო ზოგადად „ბოლშევიკურ-საბჭოური რეპრესიების მსხვერპლ ქართველ მწერალთა და ხელოვანთა სიმბოლური საფლავი – მემორიალი.“

ვფიქრობ, არ იქნება მართებული საბჭოთა რეპრესიების პერიოდებად დაყოფა. რა დააშავეს მოღვაწეებმა, რომელნიც შეეწირენ 1920-იანი და 90-იანი წლების რეპრესიებს? ხომ არ შეიძლება ცალ-ცალკე პერიოდების მიხედვით მოვანყოთ მემორიალური საფლავები?!

თუ ვლახარაკობთ თუნდაც 1937 წლის რეპრესიების მსხვერპლ მწერალთა და ხელოვანთა ხსოვნაზე, დაუშვებლად მიმაჩნია პატივი არ მივაგოთ ქართული შემოქმედებითი ინტელიგენციის ხსენებულ წელს განადგურებულ ისეთ გამოჩენილ წარმომადგენლებს, როგორებიც იყვნენ:

მემედ-ბეგ აბაშიძე,	ვახტანგ აბაშიძე,
სეით დევდარიანი,	არჩილ კოკოჩაშვილი,
იოსებ (ოსიკო) ბარათაშვილი,	გერცელ ბააზოვი,
ქრისტეფორე რაჭველიშვილი,	ვანიკო აბაშიძე,
პეტრე ქავთარაძე,	ივანე ლალიძე,
ჰენრიკ ჰრინევსკი,	ვიქტორ ბროსე,
ვახტანგ გარიკი (ვაჩნაძე),	ია ქანთარია,
პალიკო ნოზაძე,	გიორგი ჟორდანიას და
შალვა ქართველიშვილი	მრავალი სხვა.

რაც შეეხება 1920-იანი და 1940-იანი წლების რეპრესიების მსხვერპლთ, დავასახელებ მხოლოდ რამდენიმე გამორჩეულ გვარს:

1920-იანი წლები:	1940-იანი წლები:
თედო რაზიკაშვილი,	ლადო ბალიაური,
ნიკო გერგესელი (კვერნაძე),	ადამ ბობლიაშვილი,
დიმიტრი ერისთავი,	კოტე ხიმშიაშვილი,
მიხეილ ბოჭორიშვილი,	გიორგი ძიგვაშვილი,
სანდრო დოლონაძე და სხვანი;	ტიტე მარგველაშვილი და სხვანი.

ესეც ერთ-ერთი მთავარი არგუმენტია იმის სასარგებლოდ, რომ მომავალი მემორიალი იყოს ზოგადი ხასიათისა, კონკრეტული გვარების მითითების გარეშე.

როდესაც ესოდენ სათუთ საკითხს ვეხებით, უნდა ითქვას სრული სიმართლე. დაფაზე მითითებული 8 მოღვაწიდან ერთი ის პიროვნებაა, რომელიც 1920-იან წლებში, კერძოდ კი 1924-1925 წლებში, გრ. ვეშაპელთან, ივ. ალიხანაშვილთან, ივ. კაჩუხაშვილთან, ალფეს ხელაძესთან და სხვებთან ერთად ბერლინსა და პარიზში გამომავალი გაზეთის „ახალი საქართველო“-ს ფურცლებზე ეწეოდა ღია ბოლშევიკურ აგიტაცია-პროპაგანდას და მოუწოდებდა ქართველ ემიგრანტებს დაბრუნებულიყვნენ „ბედნიერ“ საბჭოთა საქართველოში, ჩამდგარიყვნენ „სოციალისტური სამშობლოს“ მშენებელთა რიგებში. ეს კი, ფაქტობრივად, სასაკლაოზე მათ მოპატიჟებას ნიშნავდა!

გარდა ამისა, საქართველოს ეროვნულ არქივში დაცული მასალები ადასტურებს, რომ იმავე პიროვნებამ საქართველოს მწერალთა კავშირის სხდომებზე (რომლებსაც ესწრებოდნენ ლავრენტი ბერია და „საბჭოთა საქართველო“-ს სხვა ხელმძღვანელები) „ხალხის მტრებად“ და საბჭოთა სისტემისათვის მიუღებელ ელემენტებად მოიხსენია ეროვნული თვალსაზრისით გამორჩეული ქართველი მწერლები, მანვე 1935 წლის 19 აპრილს „მგზნებარე“ სიტყვა წარმოთქვა მწერალთა კავშირის პრეზიდიუმის სხდომაზე, რომელმაც გამომსვლელთა მოხსენებების საფუძველზე დაადგინა: „მწერალი გრიგოლ რობაქიძე გამოცხადდეს სოციალისტური სამშობლოს მოღალატედ და ჩამოერთვას საბჭოთა მოქალაქეობა, აქედან გამომდინარე ყველა შედეგის გათვალისწინებით“.

ეს პიროვნება გახლდათ ნიკოლო მინიშვილი, რომელიც, რაოდენ პარადოქსულიც არ უნდა იყოს, თავად გახდა 1937 წლის რეპრესიების მსხვერპლი.

აქვე გვსურს მოვიხმოთ ერთი ამონარიდი ნ. მინიშვილის საპროგრამო წერილიდან „ახალი საქართველო“, რომელიც გამო-

ქვეყნდა გაზეთ „ახალი საქართველო“-ს მე-2 ნომერში (პარიზი, 1925).

„სენტიმენტალობა კმარა. ახალი თაობა ვეძებთ სიცოცხლეს, სარბიელს, საქმეს და ჩვენ გვინდა ვქნათ ის, რაც არ ქნეს და ვერ ქნეს ძველებმა – შეგნება და შეთვისება იმისი, რაც მოხდა. მოხდა კი ის, რომ ოქტომბერმა საბოლოოდ და რადიკალურად გადაჭრა ეროვნული საკითხი და არა მარტო საქართველოს მასშტაბით.

ესაა ერთი მხრივ მიზეზი, რომ ჩვენ დავარღვიეთ ქართული ასოების მყუდროება, – ჯორჯაძის შემდეგ რომ სდუმდნენ, პარიზში ჩვენ ვიბრძვით იმისთვის, რომ ქართველ მშრომელ ხალხს შერჩეს ის, რაც დღეს მას ხელში აქვს: ხალხური რესპუბლიკა თანასწორთა შორის (ქართველი ხალხისთვის ეს არაა ბევრი, მაგრამ თუ მხედველობაში მივიღებთ „ძველი ბელადების“ ჭკუასა და პოლიტიკურ ტაქტს – ეს შეიძლება ნორმაზე მეტიც იყოს).

ამიტომ ჩვენ მთელის პოლიტიკური შეგნებით ვღებულობთ საბჭოთა ფედერაციაში მყოფ საქართველოს რესპუბლიკას, როგორც უდაო ფორმას ქართველი ხალხის ეროვნულ მისწრაფებათა განხორციელებისათვის.

ჩვენი მიზანია – ვემსახუროთ ამ აზრის პოლიტიკურად განმტკიცებას, მის გატანას და გაშლას ქართველი ხალხისა და ინტელიგენციის ფართო წრეებში.

ჩვენ ვიქნებით დაკმაყოფილებული, თუ შევსძლებთ სისტემის დაცვას, არსებულის შენახვის და მძიმე შრომის განაწილებას საბჭოთა ხელისუფლებასთან ერთად – ოქტომბრის დიდი რევოლუციის ლოზუნგების განხორციელების საქმეში.

საბჭოთა ფედერაციაში მყოფი საქართველოს რესპუბლიკა იმ უფლებებით და მოვალეობით, როგორც მას აქვს დღეს, – ჩვენ მიგვაჩნია თანამედროვე ეპოქის უდიდეს პოლიტიკურ მიღწევად და ამ მხრივ – საბჭოთა საქართველოს მთავრობა, რომელიც ზრუნავს ამ უფლებების განმტკიცებისათვის მიგვაჩნია – ქართველი მშრომელი ხალხის ინტერესების დამცველ მთავრობად.

ჩვენ გვნამს, რომ ხვალინდელი დღე, როგორადაც არ უნდა შეიცვალოს იგი – ვერ დაარღვევს, ვერ გააქარვებს არსებულ სინამდვილეს, რადგანაც საბჭოთა საქართველო არაა ქაჩალი კონფერენციების მიერ შექმნილი გეოგრაფიული ტერმინი. მისი მომავალი გადაჯაჭვულია დიდი პროგრესული მსოფლიო მოვლენის მსვლელობაზე და ანი შეუძლებელია საქართველოს უფლებრივი ცხოვრება შეტრიალდეს ისე, როგორც დაიხა და დაიშალა „ფაქტიური“ და „იურიდიული“ აქტები „კეთილშობილი ევროპისა“.

ამის საბუთია დღევანდელი ხელისუფლების სიმტკიცე და ის, რომ ყველაფრის გარდა მას აქვს ნებისყოფა თქმისა და გაკეთებისა“.

ვფიქრობ, კომენტარი ზედმეტია...

ჩვენ ყოველმხრივ ვერიდებოდით ნიკოლო მინიშვილის საქმიანობასთან დაკავშირებული მასალების პუბლიკაციას, არ გვსურდა ზედმეტი ტკივილი მიგვეყენებია მისი მემკვიდრეებისათვის. მაგრამ, არის მომენტები, როდესაც გაჩუმება და ნახევრად სიმართლე დაუშვებელია.

კომისია უნდა იყოს პირუთენელი და შეუვალი: საქმე ღირსეულ მამულიშვილთა, ლიტერატურის და ხელოვნების მოღვაწეთა ნათელი ხსოვნის უკვდავყოფას შეეხება. ასეთ შემთხვევაში კი, ჩვენი ღრმა რწმენით, საფუძველს მოკლებულია, დაუშვებელია ერთი ნაწილის გამორჩევა და სხვათა უგულვებლყოფა.

შესანიშნავმა დრამატურგმა და ლიტერატორმა, 1924 წელს დახვრეტილმა ნიკო გერგესელმა (კვერნაძემ) მეტეხის ციხეში, სიკვდილმისჯილთა საკნის კედელზე, საკუთარი სისხლით მიანწერა სიტყვები: „ბედნიერი ვარ, რომ სამშობლოსათვის ვკვდები!“ ეს ის ნიკო გერგესელია, რომელიც მეტეხის ციხეში უშვებდა ხელნაწერ ლიტერატურულ ჟურნალს „მეტეხი“...

დაუშვებელია გერგესელის და მის მსგავს თავდადებულ მამულიშვილთა მიერ გაღებული მსხვერპლის დავინწყება.

და ბოლოს, ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, კიდევ ერთხელ ხაზს ვუსვამ იმას, რომ მომავალი მემორიალი სასურველია იყოს ზოგადი ხასიათისა:

„ბოლშევიკურ-საბჭოური რეპრესიების მსხვერპლ ქართველ მწერალთა და ხელოვანთა მემორიალი“.

ლევან ზ.ურუშაძე
საქართველოს ეროვნული მუზეუმის
საბჭოთა ოკუპაციის მუზეუმის კურატორი,
ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი,
ხელოვნებისა და მეცნიერების
მსოფლიო აკადემიის (WAAS) აკადემიკოსი,
კომისიის წევრი

თბილისი, 2009 წლის 21 ივლისი

ნიკოლო მინიშვილი სიიდან ამოღებულია. დღეს მემორიალზე მითითებულია შვიდი გვარი: ალექსანდრე ახმეტელი, ვახტანგ კოტეტიშვილი, ევგენ მიქელაძე, პეტრე ოცხელი, ტიციან ტაბიძე, დიმიტრი შევარდნაძე, მიხეილ ჯავახიშვილი.

სერვანტესი ამბობს – „ჰომეროსმაც და ვირგილიუსმაც იმგვარად კი არ დაგვიხატეს თავიანთი გმირები, როგორებიც ნამდვილად იყვნენ, არამედ ისეთებად, როგორებიც უნდა ყოფილიყვნენ, რადგან სურდათ მომავალი თაობისათვის დასრულებული სიქველის მაგალითი დაეტოვებიათ“.

ღიას! საქართველოსთვის თავგანწირული ადამიანების სახელების ღირსეული დაბრუნება, ისტორიული სიმართლის დადგენა-დაცვა ჩვენი წმინდათა წმინდა მოვალეობაა. ამით არა მარტო პატივს მივაგებთ მათ ნათელ ხსოვნას, არამედ ახალგაზრდობას ექნება ბრწყინვალე მაგალითი იმისა, თუ როგორ უნდა ემსახურონ თავიანთ სამშობლოს – საქართველოს.

და კიდევ, ქართველ ხალხს აქვს კანონიერი უფლება, თუმცა ძალიან დაგვიანებით, მაგრამ ახლა მაინც, ოკუპაციის მუზეუმის საშუალებით გაეცნოს საქართველოს, ქართველი ხალხის ახალ

და უახლეს ისტორიას, ისტორიას, რომელსაც დიდი ხნის მანძილზე საგულდაგულოდ გვიმალავდნენ.

ქართველები ოდითგანვე მეომარ ხალხად იყვნენ ცნობილნი. პლუტარქეს მითითებით – იბერები უმამაცესნი არიან. იგივეს ამბობს გერმანელი ფრიდრიხ ბოდენშტედტი, ასევე, გერმანელი ბერნარდ ფონ ბრადენბახი, არაბი ალ უმარი, ფრანგი ჟან შარდენი და სხვანი. ძველი ბერძენი მწერლების მითითებით – საქართველოში გველემპაჰის კბილებია დათესილი, რომლისგანაც აბჯრით შემოსილი, მტრისათვის უძლეველი ვაჟკაცები იზრდებოდა. რუსეთის ხელმწიფე ალექსი გვარწმუნებს – მომცით 10 ქართველი გენერალი და მე მსოფლიოს ვუჩვენებ, რისი გაკეთება შემიძლია (მე არ ვიცი, რისი გაკეთება შეეძლო თვით რუსეთის იმპერატორს, მაგრამ 10 ქართველი გენერლის გმირულ ნამოქმედარს რომ მიითვისებდა და მერე რუსები ამ გენერლების საფლავებს ააფეთქებდნენ, ამაში ეჭვი ნამდვილად არ მეპარება). ცნობილია ისიც, რომ იერუსალიმში ქართველები მალლა აწეული დროშებით უხარკოდ შედიოდნენ და გამოდიოდნენ...

ქართველთა ერთი გამორჩეული, განსაკუთრებული თვისება ის არის, რომ ქართველების სისხლით გაპოხილი საქართველოს მიწის არც ერთი მტკაველი არაა არაქართული, რომ „არც ერთი ნაჭერი მიწისა არ არის დაპყრობით, ან სხვა რაიმე გზით შემოერთებული“ (პ. ინგოროყვა). და კიდევ, საქართველო ის გამორჩეული ქვეყანაა, სადაც არასდროს, არანაირ ვითარებაში ადგილი არ ქონია ანტისემიტიზმის ან სხვათა რასობრივ-სარწმუნოებრივი დისკრიმინაციის რაიმე გამოვლინებას. „ქართველმა, თავისი სარწმუნოებისათვის ჯვარცმულმა, იცის როგორ მიაგოს პატივი სხვის სარწმუნოებას. ამიტომ ჩვენს ისტორიაში არ არის მაგალითი, რომ ქართველს სურვებოდეს ოდესმე სხვისი სარწმუნოების დაჩაგვრა და დევნა“ (ილია ჭავჭავაძე).

„ლეგენდებს რომ მივყვეთ, ჩვენ დაბმული გმირის შთამომავლები ვართ და იმისგან მოგვდევს ნებისმიერი ბორკილის განწყვეტის ჟინი. ქართველობა მარტო ეროვნება არ არის, გარკვეული

თვალსაზრისით ეს სასჯელიცაა, – ამას ადასტურებს მთელი ჩვენი ისტორია“ (ოთარ ჭილაძე).

„ქართველნი ვართ ნათესავით მხნენი და მხედრობითა აღზრდილნი და მარადის ჭირვეულსა ცხოვრებასა ჩვეულნი“ (1084 წ. პეტრინონის ქართული მონასტრის ტიპიკონი).

ზემოთქმულიდან კარგად ჩანს, რომ ჩვენ დიდი და სახელოვანი ისტორია გვაქვს. ქართული ცივილიზაცია ცალკე განხილვის (ოთარ ლორთქიფანიძე) დიდი თემაა (ცნობილია, რომ ერთნი საქართველოს მიწათმოქმედების, მევენახეობის და სხვა კულტურების აკვნად თვლიან, მეორენი – მეტალურგიის, სხვანი – ადამიანის წარმოშობის ახალ გზაზე ლაპარაკობენ, ინგლისელები კაცობრიობის პროტოენად ქართულს მიიჩნევენ... ამიტომ, ალბათ, მიზანშეწონილია თბილისში, სადაც საქვეყნოდ ცნობილი იბერიულ-კავკასიური კვლევების სამეცნიერო სკოლა არსებობს, დაფუძნდეს იბერიულ-კავკასიური ცივილიზაციისა და ეთნოგენეზის შემსწავლელი საერთაშორისო ცენტრი).

„დალუპულია ის ერი, რომელსაც ისტორია არა აქვს, რომელსაც ხატად წინ არ უდგას საკუთარი ისტორიის ანდერძი...“ (ვაჟა-ფშაველა). „ისტორია არის არა მარტო ხსოვნა, იგი თანვე მონაწილეა მომავლისა“ (გრიგოლ რობაქიძე). და კიდევ, „ისტორიული გამოცდილება გვასწავლის, რომ ნებისმიერი ხალხის სვებედნიერი განვითარება და დღეგრძელობა მთლიანად დამოკიდებულია იმაზე, თუ რაოდენ სრულქმნილია მისი ეთნიკური თვითშეგნება... რამდენად ძალმოსილია ის ეროვნული ენერჯის მაქსიმალური მობილიზაცია, ეროვნული თანხმობისა და ერთსულოვნების გამოვლენის წყალობით, მედგრად დაიცვას წინაპართაგან მემკვიდრეობით მიღებული ფუნდამენტური ფასეულობანი – ენა, ისტორიული მიწა-წყალი, სახელმწიფოებრიობა, სარწმუნოება, ტრადიციული ცხოვრების წესი, საკუთარი სასიცოცხლო ინტერესები და შიდა პოლიტიკური მთლიანობა“ (ვახტანგ ითონიშვილი).

ილია გვასწავლიდა: „მამული! ამ სიტყვის ყოვლად მპყრობელი მნიშვნელობა ვრცელია და ფართო. იქ, საცა ხალხის ერთობა

დარღვეული არ არის და განთვითეულება – ეგ ჭირთა ჭირი – არ მეფობს, იქ მაგ სიტყვის აზრი ცხოვრების მომნიჭებელი სულია, მთელის ხალხის ერთიანი მაჯის ერთიანი ძარღვია. იქ მაგ სიტყვის ხსენებაზედ თვითეულსა – მთელის ხალხისა და მთელს ხალხს თვითეულისა ჭირი და ლხინი წარმოუდგება ხოლმე. იქ მაგ სიტყვის ხსენებაზე დიდი და პატარა, ქალი და კაცი თავის ქვეყნის ნაღველითა ნაღვლობს, ლხენითა ლხინობს, დღეობითა და დიდებითა – დღესასწაულობს. იქ მაგ სიტყვაში ყოველია და ყოველში ყველა არის“ და კიდევ „ერი, ერთის ღვანლის დამდები, ერთს ისტორიულ უღელში ბმული, ერთად მებრძოლი, ერთსა და იმავე ჭირსა და ლხინში გამოტარებული – ერთსულოვნებით, ერთგულებით ძლიერია“.

„ეროვნულ თანხმობასა და ერთსულოვნებაზე“ ლაპარაკობს ვახტანგ ითონიშვილიც. ეს კარგად ვიცით ჩვენც, თვითეულმა ჩვენთაგანმაც.

დიახ! მარტო „ისტორიული ანდერძის“ ცოდნა არ კმარა. დღეს ისტორიიდან მიღებული გამოცდილების სათანადოდ გამოყენება გვამრთებს. დღეს, როდესაც ასე მოგვეძალა საქართველოში ჩაბუდებული რუსეთის მეხუთე კოლონა, როდესაც ასე მომრავლდა ეროვნული ცნობიერებისაგან დაცლილი, სწორ გზას აცდენილი ვაიქართველები, როდესაც ასე გაიზარდა კრიმინალთა თარეში, „როდესაც ქართველი ხალხის ტრადიციული ღირებულებები არასახარბიელო ცვლილებას განიცდის და ქართველთა არცთუ მცირე ნაწილს ეთნიკური ნიჰილიზმი ეძალება“ (გიორგი გაბესკირია), როდესაც შინაური და გარეშე მტრების (თუნდაც „მცოცავი ანექსია“ რად ღირს) მიერ ხელყოფილი და ანიოკებულია ჩვენი ქვეყანა, უნდა შევიგნოთ, უნდა გავისიგრძეგანოთ ჩვენი მისია, სამშობლოს წინაშე ჩვენი მოვალეობა, უნდა გამოვფხიზლდეთ, გავერთიანდეთ, აუცილებლად გავერთიანდეთ, დავდგეთ ერთმანეთის გვერდით და ჩვენი დიდი გარჯით, ჩვენი დიდი შრომით მოვუაროთ ამ ღვთით ბოძებულ, ბევრნაირად გამორჩეულ ქვეყანას, შევუდგეთ საქართველოს გადარჩენის, გამთლიანებისა და გაძლიერების დიად, გადაუდებელ საქმეს!

კვლავ გავიხსენებ რ. დიუგეს სიტყვებს წერილიდან „ქართველ მეგობრებს“ (1926): „თქვენი სამშობლო პატარაა, მაგრამ მას დიდი გული აქვს... თქვენ თავს დაგესხათ ურჩხული რუსეთი... ჩვენამდე აღწევს თქვენი გაშმაგებული წინააღმდეგობისა და უზენაესი გმირობის ექო. ვიცით, როგორ განადგურებენ, მაგრამ ისიც ვიცით, რომ თქვენი ვაჟკაცობა არ ნელდება... შუასაუკუნეების დროიდან თქვენ რაინდთა ერად დარჩით! ყოველ ჩვენთაგანში თქვენ სიყვარულსა და თაყვანისცემას იწვევთ“.

ნუ გავიმეტებთ ჩვენს ქვეყანას, ჩვენს სამოთხეს, კარგად მოვუაროთ მას, ვიყოთ რ. დიუგეს ნაფერები ქართველების ღირსეული შთამომავალნი.

გურანდა ღვალაქი — ლევანის დედა

ის, რაც ლევანის შესახებ სხვაგვარ არ იცინა ...

ლევანი ის გამორჩეული ბავშვი იყო, რომელმაც სულ პატარამ, ჯერ კიდევ წერა-კითხვის უცოდინარმა, იცოდა ვახტანგ ჭელიძის „ქართლის ცხოვრების ქრონიკები“, იცოდა ქართველი მწერლების ლევან გოთუას, მიხეილ ჯავახიშვილის და სხვათა ნაწარმოებებიდან ქართველთა გმირული ბრძოლების ამსახველი ადგილები. ამ ცოდნას იგი იღებდა ბებიამისისგან – თამარ კუცია-ღვალაძისგან. მოზრდილობაში ლევანი ღიმილით იხსენებდა – სულელურ შეკითხვაზე – ვინ უფრო გიყვარს, დედა თუ მამაო – მაშინვე პასუხობდა – ბებიკო. გასაკვირი არ არის, რომ თამარის გვერდით ლევანი ჩამოყალიბდა ღრმად ეროვნულ პიროვნებად.

3 წლის ასაკიდან ლევანი დადიოდა ტანტე წინას ცნობილ კერძო გერმანულ საბავშვო ბაღში, მაგრამ მანამდე მან გერმანულ საბავშვო ბაღში სიარულზე კატეგორიულად თქვა უარი. მიზეზი ვერ გავარკვიეთ. ბევრჯერ ვთხოვე აქსნა, რატომ გადანწყვიტა ასე ... ბოლოს მითხრა – გერმანელი ცუდია, ომობანას რომ ვთამაშობთ, არავის უნდა გერმანელი იყოს და ტყვედ ჩავარდესო. საბავშვო ბაღში წასვლამდე (სექტემბრამდე) ორი თვე (ივლისი, აგვისტო) დაგვჭირდა იმის ასახსნელად, რომ ცუდები ფაშისტები არიან, გერმანელები არაჩვეულებრივი ხალხია. მისი ასაკის გათვალისწინებით, რაც შეიძლება მარტივად ვუხსნიდით – გერმანელები რა დიდი მეცნიერები არიან, რამხელა პოეტები და მწერლები ჰყავთ და ა.შ.

ლევანმა გერმანულ საბავშვო ბაღში იარა კიდევ, მეგობრებიც შეიძინა, გერმანულიც შესანიშნავად ისწავლა და ტანტე წინაც ძალიან შეიყვარა. მერე მასთან სახლში წლების მანძილზე დადიოდა შესანიშნავი ტანტე ეთერი.

IV კალსში ქონდათ სახელმძღვანელო – „მოთხრობები საბჭოთა კავშირის ხალხთა ისტორიიდან“. სასწავლო წლის დამთავრებისას ლევანმა მკითხა – „ქართველები არიან თუ არა საბჭოთა კავშირის ხალხი?“ ვუპასუხე – „აბა რა! თან ძალიან კარგი ხალხი-მეთქი“. გამაჩერა: – „მატყუებო, წიგნი დავამთავრეთ და ქართველებზე არაფერი წერიაო“. მოგვიანებით გამომიცხადა – „ქართველები ძალიან ცუდები ვართ, ილიას მკვლეელი ბერბიჭაშვილი ვმ წელი ორდენებასხმული თავისუფლად დადიოდა საქართველოში და ერთი ქართველი არ აღმოჩნდა, რომ მისთვის ანგარიში გაესწორებია“.

მცხეთასთან ახლოს „კოჭობაში“ აგარაკი გვექონდა. იქ პირველად რომ ავედით, მცხეთის გზაზე სამხედრო ბაზას ჩავუარეთ. ლევანმა იკითხა – „ეს ტანკები ჩვენია, თუ რუსეთისო?“

მასხენდება ერთი შემთხვევა. დედამ ლევანი სკოლიდან გამოიყვანა (სწავლობდა 55-ე სკოლაში, მაშინ იყო – V კლასში). მასწავლებელმა დედას უთხრა – „ლევანი დღეს კარგი ბიჭი იყო“. დედამ გადაწყვიტა ლევანის წახალისება და სკოლის პირდაპირ კაფეში ე.წ. „ფრანციაში“ წაიყვანა სასაუბროდ. ლევანმა გამყიდველს უთხრა – „ერთი ფენოვანი მინდა და ერთიც მილაკი“. დაბნეულმა გამყიდველმა სთხოვა – „ფენოვანს მოგცემ და მილაკი თითით მაჩვენეო“. ლევანმა რუსული „ტრუბოჩკა“ არ თქვა. იგი პატარაობიდანვე სწორი და კარგი ქართულით მეტყველებდა. ესეც თამარის დამსახურება იყო (თამარი თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სიბრძნისმეტყველების ფაკულტეტის პირველი გამოშვება იყო).

მერე და მერე ლევანი ასეთი გულუბრყვილო შეკითხვებისა და საუბრისაგან გათავისუფლდა.

ლევანმა ბევრი იცოდა ბაბუამისის, ევგენ ღვალაძის შესახებაც. თამარმა და გენომ ერთმანეთი შალვა ნუცუბიძის კურსებზე გაიცნეს. შალვა ნუცუბიძე თამარისა და გენოს მეჯვარეც იყო. ლევანს გენო ღვალაძეზე მდიდარი ინფორმაცია ბებიამ მიაწოდა. საქმე ისაა, რომ მეგრელმა დედაჩემმა – თამარ კუციამ ჩემი გუ-

რული ლევანი ზემო იმერლად გამიზარდა (გენო ზემო იმერელი იყო).

ლევანს ძალიან მოსწონდა ღია ცის ქვეშ მუზეუმი, განსაკუთრებით იმერული კარმიდამო. მე-8 კალსში გადაწყვიტა იმერული კარმიდამოს შესწავლა. X კლასში მზად ქონდა მოხსენება თემაზე „იმერული კარმიდამოები ქართული ხალხური ხუროთმოძღვრებისა და ყოფის მუზეუმში ღია ცის ქვეშ“. მისი თემა წაიკითხა შესანიშნავმა ისტორიკოსმა კოტე კახიანმა (ბაბუამისის უმცროსმა მეგობარმა), რომელმაც სკოლის ისტორიის მასწავლებლის თხოვნით, აღნიშნული ნაშრომი სარეცენზიოდ მიუტანა ისტორიკოსს, ისტორიის მეცნიერებათა კანდიდატს, ივ. ჯავახიშვილის სახელობის ისტორიის, არქეოლოგიისა და ეთნოგრაფიის ინსტიტუტის სწავლულ მდივანს ჯ. ოდიშელს. ქვემოთ მოგვყავს ეს რეცენზია.

რეცენზია

თბილისის მე-18 საშუალო სკოლის X კლასის მოსწავლის ლევან ზურაბის ძე ურუშაძის ნაშრომზე „იმერული კარმიდამოები“ ქართული ხალხური ხუროთმოძღვრებისა და ყოფის მუზეუმში ღია ცის ქვეშ“.

უპირველეს მოვალეობად მიმაჩნია განვაცხადო, რომ მიუხედავად ავტორის ახალგაზრდული ასაკისა, ნაშრომი არავითარ შეღავათს არ თხოულობს არც ლიტერატურულ-სტილისტური გაფორმების და, რაც მთავარია, მისი შინაარსობრივი-კვლევითი თვალსაზრისით. ნათლად ჩანს, რომ ავტორის თვალსაწიერი შორს სცილდება სასკოლო პროგრამის ჩარჩოებს და იგი საკმაოდ კარგად იცნობს ისტორიულ, კერძოდ კი ქართულ ეთნოგრაფიულ ლიტერატურას.

ნაშრომის ღირსებად უნდა აღინიშნოს, რომ მის ავტორს გააზრებულად ესმის, რომ საცხოვრებელი ნაგებობის ტიპს უცილობლად განსაზღვრავს გეოგრაფიული გარემო და მეურ-

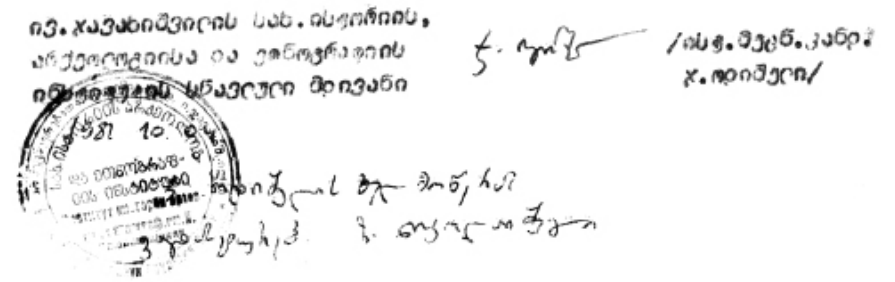
ნეობის ის სისტემა, რომლითაც გაპირობებულია მოსახლეობის ადათ-ჩვევები, ყოფა. სწორედ ამიტომ ნაშრომის დასაწყისში მოცემულია ცნობები ზემო და ქვემო იმერეთის გეოგრაფიული მდებარეობის შესახებ. გაკეთებულია სრულიად სამართლიანი დასკვნა, რომ იმერეთი სამეურნეო-ყოფითი და, შესაბამისად, ხუროთმოძღვრული თვალსაზრისით ერთგვაროვანი რეგიონია.

ნაშრომში იმერული კარმიდამოები შესწავლილია კვლევა-ძიების კომპლექსურ-ინტენსიური მეთოდის გამოყენებით, რომლის ფუძემდებელი საქართველოში გახლავთ აკად. გ. ს. ჩიტაია ...

... სასიამოვნო მოვალეობად მიმაჩნია აღვნიშნო – ავტორს კარგად ესმის, რომ ეთნოგრაფიული აღწერილობის განუყოფელ ნაწილს წარმოადგენს სქემების, ჩანახაზების თანდართვა. კარგად არის მოცემული ნაშრომში, აგრეთვე, ტერმინოლოგიური მასალა. მოსაწონია ნაშრომის არქიტექტონიკა. იგი გააზრებულ ლოგიკურ სქემას ემორჩილება.

მუზეუმს ღია ცის ქვეშ არა აქვს დიდი ხნის ისტორია და, ბუნებრივია, მისი მუშაობის პირველ ნაბიჯებს მრავალი სიძნელე ახლავს. ყოველი ახალი ნამონცევა არ არის დაზღვეული ხარვეზებისაგან და ასეთი ნაკლისაგან არც აღნიშნული მუზეუმის მუშაობაა დაზღვეული. მუზეუმის ნაკლი მახვილი თვალით შენიშნული აქვს ჩვენს ახალგაზრდა ავტორსაც, მაგრამ ახალგაზრდობისათვის დამახასიათებელი ჭარბი კატეგორიულობით. ალბათ დაგვეთანხმება, რომ უმართებულოა, ზედმეტად კატეგორიულია განცხადება, თითქოს ქართული ხალხური ხუროთმოძღვრებისა და ყოფის ღია ცის ქვეშ არსებული მუზეუმის ექსპონატები ოდნავადაც ვერ ქმნიდეს იმერული გლეხის კარმიდამოს ტიპურ სურათს. ამასთანავე ავტორის სამართლიანი მოთხოვნა ექსპონირებულ კარმიდამოებს მათთვის დამახასიათებელი ხეხილი და სხვა მცენარეულობა ამშვენებდეს, ალბათ მუზეუმის განვითარების პერსპექტივას უფრო უნდა გულისხმობდეს, ვიდრე ამჟამინდელი რეალური ვითარების კრიტიკას.

დასკვნაში დაბეჯითებით შეიძლება ითქვას, რომ წარმოდგენილი ნაშრომის ავტორი უდაოდ ნიჭიერი, განათლებული ახალგაზრდაა, რომელსაც მკვეთრად გამოსახული მიდრეკილება აქვს ისტორიული პრობლემების კვლევისადმი.

განსაკუთრებით მინდა აღვნიშნო ლევანის ურთიერთობა მათა კერესელიძესთან და ნანა ზუმბურიძესთან, რომლებმაც ლევანს ნამდვილი დობა გაუჩინეს. სანაპიროზე ჩვენ მათს მეზობლები ვიყავით, ერთ შენობაში ვცხოვრობდით და ლევანი დღის უმეტეს ნაწილს ამ ორ ადამიანთან ატარებდა.

სალამო ხანს, ბაგებში, მეორე სართულზე — ჩვენი პატარა აივნის წინ ფერდობზე ლევანი ითვლიდა ციციანათელებს და ეფერებოდა მათ, დილით ადრე კი კნუტებს, მისთვის ნაყიდ ძვირადღირებულ ძეხვს უნანილებდა. ვთხოვე — ეს ძეხვი შენი იყოს, კნუტებს უფრო იაფიანს ვუყიდი! მიპასუხა — “რა ცუდი ყოფილხარ, კნუტები ხომ პანკუნები არიან და ყველაფერი კარგი სჭირდებათ“.

ლევანმა თამარისგან იცოდა, რომ 1922 წლის 26 მაისს გენო ღვალაძე, როგორც საქართველოს დამოუკიდებლობის დღესთან დაკავშირებული მსვლელობის ერთ-ერთი ორგანიზატორი და მონაწილე, დაჭერილი იყო. დაჭერილი იყო 1924 წელსაც. შემდეგ, მოგვიანებით ზვიად გამსახურდიას დავალებით ლევანი კგბ-ს არქივში შევიდა სამუშაოდ. ლევანმა მაშინ გაარკვია, რომ ევგენ ღვალაძე 1924 წელს იყო დასახვრეტთა სიაში. სიას ხელს აწერდა

სტალინიც. სიაში ევგენ ღვალაძე გადახაზული იყო (ლევანმა სიის ასლები სახლშიც მოიტანა). მე გამახსენდა და თურმე ლევანმაც იცოდა, რა მოხდა 1924 წელს: თამარს გენოსთვის ციხეში მიტანილი სურსათი უკან მოუბრუნეს. თამარმა მიზეზი იკითხა. უპასუხეს, რომ გენო სახადით გახდა ავად და გონწართმეული ციხის მორგშია ჩაყვანილი (დედამ არ იცოდა, რომ გენო დასახვრეტთა სიაშია. ცხადია, მამას გვარი სიაში მაშინ გადახაზეს, როცა იგი გონწართმეული მორგში ჩაიტანეს). თამარი სასწრაფოდ მივიდა შალვა ნუცუბიძესთან: შალვა ნუცუბიძეს თვითონ ვერ ჰქონდა საქმე კარგად, მაგრამ თამარს უარი არ უთხრა. „გენო უგონოდ არის ციხის მორგში ჩაყვანილი. მე და ჩემს შვილს მისი საფლავი მაინც გვექნება“ – დაამთავრა თამარმა სათქმელი. შალვა ნუცუბიძე ფილიპე მახარაძესთან მივიდა (ფილიპე მახარაძე ვინ იყო, ყველამ კარგად ვიცით – მისი სახელი დაკავშირებულია ილიას მკვლელობასთან, მას ეკუთვნის, მაგალითად, სიტყვები – „ქართველებისგან უნდა ამოიშანთოს ეროვნულობა, რადგან ეს ეწინააღმდეგება ჩვენს ძირითად ლოზუნგს – პროლეტარებო ყველა ქვეყნისა შეერთდით“). მოხდა სასწაული. თამარს გონწართმეული გენო სახლში გამოატანეს. თამარის პედიატრი და ანიკო – იმ ხანად არამიანცის საავადმყოფოში მუშაობდა, ალექსანდრე ალადაშვილთან. თამარმა და ანიკომ გენო სიკვდილს გამოგლიჯეს ...

მერე იყო 1937 წელი. მამა ისევ დააკავეს 1937 წლის 9 აგვისტოს. თამარს უთხრეს, რომ გენო 10 წლით გადაასახლეს მიმონერის აკრძალვით. ლევანმა, ასევე კვბ-ს არქივში დაადგინა, რომ გენო არსად გადაუსახლებიათ. იგი სამეულმა 5 ოქტომბერს გაასამართლა და 15 ოქტომბერს სხვებთან ერთად დახვრიტეს დღევანდელი ვაკის პარკის ტერიტორიაზე. დახვრიტეს ადამიანები, რომელთა ერთადერთი დანაშაული ის იყო, რომ თავგანწირვამდე უყვარდათ თავისი გაუბედურებული ქვეყანა. დახვრეტილები წინასწარ გათხრილ ორმოში ჩაყარეს და ზედ საზოგადოებრივი საპირფარეო ააშენეს. 1956 წელს ოჯახს ევგენ ღვალაძის რეაბილიტაციის ცნობა მისცეს, ზეპირად კი უთხრეს, რომ იგი „გარ-

დაიცვალა“ ღვიძლის დაავადებით 1946 წელს (რასაკვირველია, მამა 1946 წელს უნდა „გარდაცვლილიყო“. 1947 წელს, ე.ი. 10 წლის შემდეგ მას ხომ „გათავისუფლება“ უნევდა).

მე და ჩემი მეუღლე ზურაბი მოსკოვში მივდიოდით მივლინებით. გვინდოდა ლევანიც თან წაგვეყვანა. აღმოსავლეთმცოდნეობის ფაკულტეტის დეკანთან, ნოდარ შენგელიასთან მივედი (მე და ნოდარი ასპირანტურის პირველი კურსის საგნებს და უცხო ენას – ფრანგულს ერთად ვისმენდით). ნოდარმა ლევანის მოსკოვში წაყვანა არ მიიჩნია – თურქული ენის დიდი პრაქტიკუმი აუცილებლად უნდა გაიაროსო. მერე ასეთი რამ მითხრა – მე ხომ არ ვიცოდი, შენ რომ მოხვიდოდი, აგერ, გვერდით მიდევს ლევანის სადიპლომო ნაშრომი და მის შესავალს ყველას ვაკითხებო...

ლევანს ქონდა ლამაზი მიგნებები, მაგალითად: „ქართველები მეომარი ერი ვართ, სამშობლოს თავისუფლებისთვის მებრძოლი. ჩვენმა მეტყველებამ შემოგვინახა ამის უტყუარი საბუთი: შეხვედრისას ქართველი ქართველს ეუბნება: „გამარჯვებო“ (და არა здравствуй), დაცილებისას კი – „მშვიდობითო“. განა რამდენ ხანს უნდა ატაროს ადამიანმა ტანისამოსი, რომ მისი ტარებაც „მშვიდობაში“ ნატვრითაა... ან კიდევ – დღეს მთელი მსოფლიო ლაპარაკობს გენდერულ თანასწორობაზე. ქართველები ვერ აცნობიერებენ, რომ ამ მხრივ გამორჩეული ერი ვართ. ქართველისთვის „დედ-მამა“ (და არა მამ-დედა) ერთი სიტყვაა, ტირეთი გაყოფილი, ასევეა ცოლ-ქმარი, და-ძმა, ქალ-ვაჟი, გოგო-ბიჭები... ქალი ყველგან წინ მოიხსენიება. ამ წესს ერთადერთი გამონაკლისი აქვს, როცა ლაპარაკია მამაკაცთა შორის უპირველესზე – „მეფე-დედოფალი“... ჩვენმა რუსთაველმა ჯერ კიდევ როდის – XII საუკუნეში თქვა – „ლეკვი ლომისა სწორია, ძუ იყოს, თუნდა ხვადია“.

რუსები „Мужчина“ და „Женщина“-თი მიმართავენ ერთმანეთს. ჩვენთან, მაღლობა უფალს, ჯერ კიდევ შემორჩენილია ურთიერთობები – „ქალბატონო“ და „ბატონო“.

1986-1989 წლებში ლევანი იყო ივ. ჯავახიშვილის სახელობის ისტორიის, არქეოლოგიისა და ეთნოგრაფიის ინსტიტუტის წყაროთმცოდნეობითი განყოფილების ასპირანტი. აღნიშნულ განყოფილებას ხელმძღვანელობდა რევაზ კიკნაძე. მე ვიყავი ბოტანიკის ინსტიტუტის კულტურული ფლორის განყოფილების გამგე. ამიტომ მეცნიერებათა აკადემიის საერთო ღონისძიებებზე ვხვდებოდით ხოლმე ერთმანეთს. ლევანი ასპირანტურის პირველ კურსზე იყო, როცა ბატონმა რეზომ მითხრა – „ლევანი, ალბათ, საკანდიდატო ნაშრომის დაწერას ოთხ-ხუთ წელს მოაწოდებებს. ძალიან ბევრ თურქულ და ქართულ წყაროებს უნდა გაეცნოს“.

ასპირანტის უცხო ენის (ლევანის შემთხვევაში გერმანულის) გამოცდა ითვალისწინებდა სპეც. ლიტერატურის თარგმანსაც. გავიგე, რომ აღნიშნული თარგმანი ლევანმა სხვას გააკეთებია. ვუსაყვედურე. – „გერმანული იმდენად კარგად ვიცი, რომ სპეც. ლიტერატურის თარგმნა არაფერს შემმატებს, დროს კი ძალიან ბევრს წამართმევს. ჯობია ის დრო თემას მოვახმარო“. თემა ასპირანტურის დამთავრებამდე ათი თვით ადრე ჩააბარა. მისმა ხელმძღვანელმა, არაჩვეულებრივმა გიული ალასანიამ ნაშრომი წაიკითხა, გაუსწორა და ძალიან მალე დაუბრუნა. ლევანმა ყველაფერი რაც ჭირდებოდა, საბეჭდი მანქანის ჩათვლით, მანქანაში ჩაალაგა და მამა-შვილი ზემო იმერეთში სვერში გაემგზავრა სერგო ღვალაძესთან (ჩვენს ნათესავთან). სერგომ, ლევანს ცალკე ოთახი გამოუყო ... ასე რომ, ლევანმა ასპირანტურის დამთავრებისთანავე (1989 წლის დეკემბერი) საკანდიდატო ნაშრომის საბოლოო, სუფთად გადაბეჭდილი ვარიანტი წარადგინა, საკანდიდატო დისერტაცია დაიცვა 1990 წლის 16 მარტს. ამრიგად, თემის დაწერა და დაცვა მოხდა რეკორდულ ვადებში!

დისერტაციის დაცვის შემდეგ ლევანი სვერში დაბრუნდა. ოდა-სახლი იყიდა და ბაბუამისის ნაფუძარზე ჩადგა.

როცა საქართველოში მდგომარეობა გართულდა და ზვიადმა საქართველო დატოვა, ლევანს ძალიან გაუჭირდა ინსტიტუტში ყოფნა, სადაც ზვიად გამსახურდიას უხამსად, დაუმსახურებლად

ლანძღავდნენ. ლევანი იცავდა ზვიადს, ზოგჯერ ძალიან ხმამაღლადაც. სხვანაირად არ შეეძლო. მას ინსტიტუტი დაატოვებინეს. რვა წელი იყო უმუშევარი, მაგრამ არა უსაქმოდ ...

როცა ინსტიტუტში აღადგინეს, რამდენიმე თვეში სადოქტორო დისერტაცია წარადგინა და მოშურნეებიც ბევრი შეიძინა. უღრმესი მადლობა გიული ალასანიას, დავით მუსხელიშვილს, ზაზა ალექსიძეს, რომლებმაც ლევანს ის უმძიმესი პერიოდი გადაატანინეს.

ლევანი იყო ძალიან კმაყოფილი, საბჭოთა ოკუპაციის მუზეუმის შექმნაში რომ მონაწილეობდა. შინაარსობრივად ეს მუზეუმი თითქმის მთლიანად მისი გაკეთებულია. ბატონმა გოგი ოჩიაურმა, რომლის ქალიშვილიც ხათუნა ოკუპაციის მუზეუმის შექმნის საინიციატივო ჯგუფის წევრი იყო, ურჩია მას, რომ ლევანიც ჩაერთოთ ამ საქმიანობაში. მერე ჩვენთან ოჯახში მოვიდა დავით ცხადაძე, საინიციატივო ჯგუფის ხელმძღვანელი. ლევანი სიხარულით დათანხმდა. გასაკეთებელი ძალიან ბევრი იყო, დრო კი – შეზღუდული. ზურაბი სულ შვილის გვერდით იყო და ეხმარებოდა მას, რითაც შეეძლო.

ლევანისთვის და ჩემთვისაც მისი ცხოვრების ეს პერიოდი იყო ფიზიკურად ძალიან დატვირთული და ტკივილიანი. დღისით არქივში მუშაობდა, საღამოს და ღამე დღისით მოძიებულ მასალას ამუშავებდა, აწესრიგებდა, ალაგებდა, ექსპოზიციებს ქმნიდა ... ოთხი თვის მანძილზე არ დაწოლილა ... ვეხვეწებოდი, ცოტა ხნით დაწოლილიყო, ფეხები ჰორიზონტულად ქონოდა, ვერ დავიყოლიე, კატეგორიულად მითხრა – „დედა, ხომ იცი არ დაფნები, დროს მაკარგვინებ, ძალიან მიშლი ხელსო“. რბილ სავარძელში იჯდა ... როცა ძილი ძალიან მოერეოდა, ჩაიძინებდა, მალე იღვიძებდა, ისევ საქმეს აკეთებდა. მიზერულ ძილსა და ძილს შორის ოკუპაციის მუზეუმის ექსპოზიციას აგვარებდა, დროის რალაც ნაწილს სადოქტორო დისერტაციას უთმობდა (ავტორეფერატს, მოხსენებას, სადოქტორო დისერტაციის სავალდებულო პუბლიკაციებს და გამმაგებულ მონინააღმდეგეებს ...)

ლიმფოსტაზი დაემართა. ისევ გიულიმ გვიშველა – კოტე ყიფიანს სთხოვა – ყურადღება მიექცია ლევანისთვის ...

როცა მუზეუმზე საქმიანობა ძირითადად დამთავრდა, აღმოჩნდა, რომ ლევანი არც საინიციატივო ჯგუფში იყო შეყვანილი, გასამრჯელოც, სხვებთან შედარებით, მიზერული მიიღო, მუზეუმის გახსნის დროს კარგადაც „ჩააჩოჩეს“, ოკუპაციის მუზეუმის შექმნის შინაარსობრივი ამბავიც სხვამ დაიბრალა ...

მე ასეთი გულნატკენი, განადგურებული, სულში ჩაფურთხებული ლევანი არასოდეს მინახავს!

ძალიან გაუჭირდა, მაგრამ საბჭოთა ოკუპაციის მუზეუმი დათმო და სხვაგან გამოცხადებულ კონკურსებში მიიღო მონაწილეობა. დათო ცხადაც ყველგან მიწვდა. დაინტერესებულ პირებს ლევანზე აწვდიდა ინფორმაციას – „ძალიან კარგი სპეციალისტია, მაგრამ კონფლიქტურიაო“.

ლევანი ბოლომდე იყო საბჭოთა ოკუპაციის მუზეუმის კურატორი! ამის გამო უღრმესი მადლობა დავით ლორთქიფანიძეს!

გაუსაძლისი აღმოჩნდა შევარდნაძის კომმარული ხანა, ხანა უშუქობის, უგაზობის, უგზოობის, სილატაკის, შიმშილის, განუკითხაობის, მკვლევლობების, მიზერული ხელფასების სეკვესტრით, ეროვნული ადამიანების დევნით, მხედრიონელებისა და კრიმინალების თარეშით, ყველაზე უფრო დაუნდობელი დიდი ლალატით – შევარდნაძემ საქართველოს ცხელ წერტილებში – აფხაზეთსა და სამაჩაბლოში სამშვიდობო მისია ჩააბარა საქართველოს ყველა დროის ყველაზე უფრო დაუძინებელ მტერს – რუსეთს. ამ დროს შეიქმნა აფხაზეთისა და სამაჩაბლოს დაკარგვის რეალური საფრთხე!!!

მერე მოვიდა მიხეილ სააკაშვილი. აინთო შუქი ... მოვიდა გაზი ... მოისპო სეკვესტრი, გაიზარდა ხელფასი, პენსია ... ზვიად გამსახურდიას მოეხსნა ბრალდება „სამშობლოს ლალატის“ და „ფულის გატაცების“ შესახებ. ზვიად გამსახურდიას ნემტის საქართველოში ჩამოსვენების და მთაწმინდის პანთეონში ღირსეული მამულიშვილების გვერდით დაკრძალვის ინიციატივაც მიხეილ

საკაშვილს ეკუთვნის, მასვე ეკუთვნის ქაშვეთის ეკლესიაში მთავრობის წევრებისა და ზვიადის მომხრეთა დიდი შერიგების ინიციატივაც ... ჩატარდა რეფერენდუმი, რამაც საქართველოს მოსახლეობის დიდი უმეტესობის ურყევი ნება გამოავლინა – ყოფილიყო ევროკავშირისა და ნატოს წევრი ქვეყანა.

მაგრამ რუსეთს არ ეძინა... ბიძინა ივანიშვილის საქართველოში მოსვლის შემდეგ განახლდა რუსეთთან მოლაპარაკების „სურვილი“ და „საჭიროება“.

რუსეთთან მოლაპარაკება ყველამ სცადა, მაგრამ უშედეგოდ... ლევანი კარაგდ იცნობდა ყველა დროის რუსეთს (მეფის რუსეთს, წითელ რუსეთს, პოსტსაბჭოთა პერიოდში კი თვითონ მოუხდა ცხოვრება). რუსეთი – „ბოროტების იმპერია“, რომელთან მეზობლობაც გვაქვს მოსჯილი, მოლაპარაკებებისას ყველაფერს აწერს ხელს, მაგრამ ძალიან კარგად იცის, რომ არასოდეს არაფერს შეასრულებს!!! კგბ-ს არქივში მუშაობამ ლევანს უფრო გაუმძაფრა რუსეთის მიმართ უნდობლობის გრძნობა. კარგად ხედავდა, რომ რუსეთმა ქართველებს მარტო სამშობლო კი არ წაართვა, არამედ მოზრდილ ნაწილს ეროვნული ცნობიერებაც დააკარგვინა, ყველა ფასეულობა ჯიბეზე და კუჭზე გადაახურდავებინა...

ლევანი ხშირად ამბობდა – „ასეთ საქართველოში ძალიან მიჭირს ცხოვრებაო“.

2013 წლის ოქტომბერს ლევანი სამ მეგობართან ერთად, თავისი მანქანით (საჭესთან თვითონ იჯდა) გაემგზავრა ოზურგეთში, სადაც დავით ბაქრაძეს ამომრჩევლებთან ქონდა შეხვედრა.

ძალიან მოუსვენრად ვიყავი. სალამოს დავურეკე. დამაწყნარა – ნუ ნერვიულობ, კარგად ვართო. 22 ოქტომბერს დილიდან დავინწყე რეკვა, მპასუხობდნენ – აბონენტი გასულია მომსახურების ზონიდან. რა ვიცოდი, მე უბედურმა, რომ მომსახურების ზონიდან კი არა, თურმე ამ ქვეყნიერებიდან იყო გასული...

მე დღეს ისევ შენს გვერდით ვარ ჩემო ერთადერთო... შენს დანატოვარს ვუვლი და ვაწესრიგებ... კალისტრატე ცინცაძეზე

უკვე გამოქვეყნდა სტატია ჟურნალ „რელიგიაში“, ვიქტორ ბროსეზე წერილი მზადაა და მალე მივიტანთ გამოსაქვეყნებლად, გაზეთ „ახალ თაობაში“ 2014 წლის 6 ივნისს გამოქვეყნდა შენი ძალიან საჭირო და კარგი წერილი საქართველოს დღევანდელ მდგომარეობაზე, ქართული ენციკლოპედიისთვის მთელი საქალაქად, სავსე ახალი სახელებით, მივიტანე ენციკლოპედიის რედაქციაში, ყველაფერს მოვუყარე თავი და გამოვაქვეყნეთ მონოგრაფია სილოვან ხუნდაძეზე, ძალიან დიდია მასალა წიგნისთვის „რუსეთი და საქართველო“ – მერე ამასაც და სხვასაც მივხედავ...

შენი ნაცნობ-მეგობრები მოდიან, რეკავენ – ლევანი იყო ლიდერის მკვეთრად გამოხატული თვისებებით, ის ახლა ძალიან გვაკლია, ძალიან გვჭირდება, გვახსენდება და ძალიან, ძალიან გვენატრებაო – მეუბნებიან...

მოსისხლე მტერსაც არ ვუსურვებ იმას, რაც მე დამემართა, ჩემო...

ღმერთო, ნათელში ამყოფე ჩემი ლევანის სული...

წ ა რ დ გ ე ნ ე ბ ი

კაროლინ ბასპარი

წარდგენის მენეჯერი

გაზეთ „ადამიანის უფლებების“ წარდგენა კონრად ჰილტონის ჰუმანიტარულ პრემიაზე (1998 წ.)

დიდად პატივცემულო დოქტ. ურუშაძე:

გვაქვს პატივი მოგახსენოთ, რომ „ადამიანის უფლებები“ წარდგენილია ბატონ მ. ვან დაიკის მიერ (ნიდერლანდების ჰელსინკის კავშირის თავმჯდომარე) 1998 წლის კონრად ნ. ჰილტონის ჰუმანიტარულ პრემიაზე (Conrad N. Hilton Humanitarian Prize for the 1998).

ყოველწლიური პრემია ერთი მილიონი აშშ დოლარის ოდენობით დაწესებულია კონრად ნ. ჰილტონის ფონდის მიერ, როგორც ჯილდო ნებაყოფლობითი საქველმოქმედო ან არასამთავრობო ორგანიზაციისთვის, რომელმაც განსაკუთრებული წვლილი შეიტანა ადამიანის ცხოვრების შემსუბუქებისთვის. როგორც მსოფლიოში უდიდესი ჰუმანიტარული ჯილდო, ჰილტონის ჰუმანიტარული პრემია უდიდესია ფულადი ჯილდოს ნებისმიერ კატეგორიაში. პრემიის ბოლო ორი მფლობელი გახლავთ ორგანიზაცია „ოპერაცია ღიმილი“ და საერთაშორისო სამაშველო სამსახური.

ხელმძღვანელობს რა დამოუკიდებელი საერთაშორისო ჟიურის არჩევანით, პრემია გამიზნულია იმ ორგანიზაციისთვის, რომელიც თავდაუზოგავად იღწვის კეთილშობილური კაცთმოყვარე მიზნებისთვის. პრემია შეესაბამება ფონდის სახელმძღვანელო ფილოსოფიას, რომელიც 1944 წელს დააწესა სასტუმროების წარმატებულმა ბიზნესმენმა კონდარ ნ. ჰილტონმა მსოფლიოში ყველაზე წარუმატებელთა და ჩაგრულებისთვის.

ჰილტონის ფონდი მალალ შეფასებას აძლევს თქვენს მეტად ფასეულ ფილანტროპულ, საქველმოქმედო შრომას და გილოცავთ პრემიაზე წარდგენას. პრემიების კომიტეტის პასუხისმგებელი წევრი დაგიკავშირდებათ დამატებითი ინფორმაციის მისაღებად. ამ წლის გამარჯვებული გამოვლინდება სექტემბრის ბოლოს და ჩვენ თავის დროზე შეგატყობინებთ ამას.

ლევან ურუშაძის წარდგენა საქართველოს
ეროვნულ მეცნიერებათა აკადემიაში ნევრ-კორესპონდენტად

წარმდგენი: აკადემიკოსი დავით მუსხელიშვილი

CONRAD N. HILTON FOUNDATION

100 WEST LIBERTY STREET, SUITE 040, RENO, NEVADA 89501

DIRECTORS
ROBERT BUCKLEY, M.D.
GREGORY R. DILLON
WILLIAM H. EDWARDS
JAMES H. GALBRAITH
BARRON HILTON
ERIC H. HILTON
STEVEN H. HILTON
WILLIAM B. HILTON, JR.
DONALD H. HUBBS

DIRECTOR EMERITUS
OLIVE M. WAKENAN

TELEPHONE
(702) 323-4221
FAX
(702) 323-4150

February 26, 1998

Dr. Levan Z. Urushadze
Adamianis Uplebebi (Human Rights)
Giorgi Tsabadze (Martskhena Sanapiro) St. 3-32
Tbilisi, 380012
Republic of Georgia

Dear Dr. Urushadze:

We are pleased to inform you that Adamianis Uplebebi (Human Rights) has been nominated by Mr. M. van Dijk for the 1998 Conrad N. Hilton Humanitarian Prize.

The annual one million dollar (U.S.) Hilton Humanitarian Prize was established by the Conrad N. Hilton Foundation to honor a volunteer, charitable or non-governmental organization that has made extraordinary contributions toward alleviating human suffering. As the world's largest humanitarian award, the Hilton Humanitarian Prize ranks as one of the largest monetary prizes in any category. Past recipients of the Prize include Operation Smile and the International Rescue Committee.

Judged by an independent international jury, the Prize is intended to recognize and advance the efforts of the recipient organization, focus attention on the worldwide need for humanitarian aid and call others to action to expand their support. The Prize is consistent with the guiding philosophy of the Foundation, established in 1944 by the late hotel entrepreneur Conrad N. Hilton, to provide aid to the world's most unfortunate and disadvantaged.

The Hilton Foundation commends you for your worthy philanthropic work and congratulates you on your nomination. A member of the Prize staff will contact you should we require additional information about your organization. Otherwise, this year's recipient will be announced at the end of September and we will notify you at that time.

Sincerely,

Carolyn Galpar
Nominations Manager

საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის

პრეზიდენტს, აკადემიკოს თამაზ გამყრელიძეს

ბატონო თამაზ,

საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის მიერ ნევრ-კორესპონდენტების ასარჩევად გამოცხადებულ კონკურსში მონაწილეობის მისაღებად, საქართველოს და აღმოსავლეთის ქვეყნების ისტორიის, არქეოლოგიის, ეთნოლოგიის და ქართული ხელოვნების ისტორიის დარგებში წარმოდგენილ ვაკანტურ ადგილზე, ვაძგენ ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორის ლევან ურუშაძის კანდიდატურას.

საქართველოს ეროვნული მუზეუმის უფროსი მეცნიერ-თანამშრომელი – საბჭოთა ოკუპაციის მუზეუმის კოლექციების მეცნიერ-კურატორი, ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი ლევან ურუშაძე არის ცნობილი ისტორიკოსი, რომელიც თბილისის ივანე ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის აღმოსავლეთმცოდნეობის ფაკულტეტის ქვეყანათმცოდნეობის (ისტორიის) განყოფილების დამთავრების შემდეგ, 1986 წლიდან, აქტიურად მუშაობს თურქეთ-საქართველოს ურთიერთობათა ისტორიის წყაროთმცოდნეობის, საქართველოს XVI-XX საუკუნეების ისტორიის, ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის ისტორიის საკვანძო საკითხებზე.

1998 წელს ლ. ურუშაძის თაოსნობით თბილისში დაფუძნდა ევროპის მეცნიერებისა და ტექნოლოგიების ხელშემწყობი ასოციაციის („ევრომეცნიერება“, საფრანგეთი) საქართველოს ეროვნული სექცია, რომლის თავმჯდომარე იყო 2000-2006 წლებში. ამჟამად იგი არის ევრომეცნიერების ეროვნული სექციის საპატიო თავმჯდომარე და ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა დეპარტამენტის ხელმძღვანელი. 1998-2003 წლებში იგი გახლდათ

ასევე მისი ინიციატივით დაფუძნებული საერთაშორისო ასოციაციის „კავკასია: ეთნიკური ურთიერთობები, ადამიანის უფლებები, გეოპოლიტიკა“ (საკეაგ) თავმჯდომარე. საყურადღებოა, რომ 2000-2004 წლებში ასოციაცია ლ. ურუშაძის და ნიდერლანდელი მეცნიერის, დოქტორ ბას ვან დერ პლასის რედაქტორობით გამოსცემდა საერთაშორისო რეფერირებად გამოცემას, – „საკეაგ-ის წელიწდეულს“, რომელიც ვრცელდებოდა მთელ მსოფლიოში ავტორიტეტული სააგენტოს, – „West View“ მიერ. ამ წელიწდეულში გამოქვეყნებულია ლ. ურუშაძის 8 სამეცნიერო ნაშრომი. აღსანიშნავია ისიც, რომ ადამიანის უფლებების დაცვასა და სამოქალაქო საზოგადოების განვითარებაში შეტანილი პირადი წვლილისთვის ლ. ურუშაძე არჩეულია „სამოქალაქო ლიდერთა ავსტრალიურ-აზიური ინსტიტუტის“ (AAICL, ავსტრალია) საპატიო წევრად.

1997 წელს ლ. ურუშაძეს მიენიჭა ვესტმინსტერის დემოკრატიის ფონდის (WED, დიდი ბრიტანეთი) გრანტი.

2000 წელს იგი იყო მსოფლიოს ერთ-ერთი ყველზე პრესტიჟული პრემიის, – კონრად ჰილტონის საერთაშორისო პრემიის, ოფიციალური ნომინანტი (წარადგინა ნიდერლანდების ჰელსინკის კავშირმა (NHU).

2006 წელს მისი აქტიური მონაწილეობით დაფუძნდა საქართველოს ეროვნული მუზეუმის საბჭოთა ოკუპაციის მუზეუმი.

თურქეთ-საქართველოს ურთიერთობათა ისტორიის წყაროთმცოდნეობის, საქართველოს და კავკასიის XVI-XX საუკუნის ისტორიის, ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის ისტორიის მნიშვნელოვან საკითხებზე ლევან ურუშაძეს გამოქვეყნებული აქვს 100-ზე მეტი სამეცნიერო შრომა, მათ შორის 5 მონოგრაფია. აღსანიშნავია, რომ 10-ზე მეტი ნაშრომი გამოქვეყნებულია უცხოეთის სამეცნიერო პრესაში, მათ შორის, მაღალი რეიტინგის იმპაქტფაქტორის მქონე გამოცემებში „Caucasus: War&Peace“ (Haarlem, the Netherlands, 1998); „World History Bulletin“ (Arkansas, USA, Vol. XXI, No: 2, 2005); „The Turkistan Newsletter“ (The Netherlands, Vol. 97-1, June 1997). 1995 წელს ნიდერლანდების ქალაქ დენ-ბოშში, „ყოფილი სსრ კავშირისა და დსთ-ს შესახებ ინფორმაციისა და დოკუმენტაციის ცენტრის“ (INSUDOK) ეგიდით ცალკე, ნიდერლანდურ ენაზე გამოიცა ლ. ურუშაძის მიერ

შედგენილი დიდი ფორმატის, 30-გვერდიანი ისტორიულ-პოლიტოლოგიური ხასიათის ნარკვევი „Georgie“. გარდა ამისა, იგი ნაყოფიერ მოღვაწეობას ეწევა ინტერნეტის ქსელში. კერძოდ, მაღალი რეიტინგის მქონე ელექტრონული გამომცემლობის „Scribd“ (აშშ, <http://www.scribd.com>) მიერ 2008 წელს გამოქვეყნებულია ქართველი მეცნიერის რამდენიმე ვრცელი ნაშრომი ინგლისურ ენაზე. საქართველოს ისტორიაზე და ქართულ კულტურაზე ლ. ურუშაძის 20-ზე მეტი, საავტორო უფლებით დაცული, ტერმინ-სტატია გამოქვეყნებულია ცნობილ ამერიკულ ინტერნეტ-ენციკლოპედიაში „Wikinfo“. მასვე ეკუთვნის ინტერნეტ ქსელში ISBN-ს კოდით გამოქვეყნებული პირველი ელექტრონული პუბლიკაციები. საყურადღებოა ისიც, რომ ლ. ურუშაძე არჩეულია ინტერნეტის პირველი „ქართული ეროვნული ბიოგრაფიული ლექსიკონი“-ს („Dictionary of Georgian National Biography“), (<http://www.georgianbiography.com>) მრჩეველთა საბჭოს წევრად.

ლევან ურუშაძის თაოსნობით 1998-2008 წლებში ჩატარდა რამდენიმე მნიშვნელოვანი სამეცნიერო ფორუმი: საერთაშორისო კონგრესი „ადამიანის უფლებები საქართველოში და თანამედროვე მსოფლიო“ (ბათუმი, 2000); საერთაშორისო კონფერენცია „კავკასიის ხალხთა გენოციდი“ (თბილისი, 1998); „ქართული მეცნიერების კვირეული“ („ევრომეცნიერების“ ეგიდით და დაფინანსებით, თბილისი, 2001); შვედეთ-საქართველოს სამეცნიერო სესია (შვედეთის „ვიტფარნეს საზოგადოების“, „ევრომეცნიერების“ და ივ. ჯავახიშვილის სახ. ისტორიისა და ეთნოლოგიის ინსტიტუტის ეგიდით, თბილისი, 2004); მიხაკო წერეთლის დაბადებიდან 130-ე და ვახტანგ ითონიშვილის დაბადებიდან 50-ე წლისთავისადმი მიძღვნილი სამეცნიერო სესია („ევრომეცნიერების“ ეროვნული სექციის და საბჭოთა ოკუპაციის მუზეუმის ეგიდით, თბილისი, 2008). გარდა ამისა, მონაწილეობდა საზღვარგარეთ ჩატარებულ საერთაშორისო კონფერენციებში (ჰაარლემი, ნიდერლანდები – 1997, მაინის ფრანკფურტი – 1998, კიბინიოვი – 1999, სტრასბურგი – 2001, ბრატისლავა – 2001, ბუქარესტი – 2003). 2005 წლიდან იგი მონაწილეობს საერთაშორისო პროექტში „საისტორიო დებატები“ (HuD, ესპანეთი).

ლ. ურუშაძის ავტორიტეტზე ნათლად მეტყველებს ის მნიშვნელოვანი ფაქტი, რომ იგი არჩეულია: ხელოვნებისა და

მეცნიერების მსოფლიო აკადემიის (WAAS, აშშ, 2004), დიდი ბრიტანეთისა და ირლანდიის სამეფო სააზიო საზოგადოების (RAS, 2004), კულტურათაშორის კვლევების საერთაშორისო აკადემიის (IAIR, აშშ, 1998), მეცნიერებისა და ტექნოლოგიების მსოფლიო აკადემიის (WASET, აშშ, მალაიზია, 2008), სოციალურ და ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა სამეცნიერო კომიტეტის, ჰარვარდის უნივერსიტეტის ცენტრალური ევრაზიის შემსწავლელი საზოგადოების (CEES, 1999) ნამდვილ წევრად, WASET-ის „სოციალურ და ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ჟურნალის“ (IJSHS) სარედაქციო საბჭოს წევრად.

ლ. ურუშაძე 1999 წელს შეყვანილია ერთ-ერთ ყველაზე პრესტიჟულ საერთაშორისო ენციკლოპედიურ გამოცემაში „Marquis Who's Who in the World“ (აშშ). 2009 წლის იანვარში მისი ბიოგრაფია შეიტანეს ოქსფორდის საერთაშორისო ბიოგრაფიული ცენტრის (IBC) პრესტიჟულ ბიოგრაფიულ ლექსიკონში „21-ე საუკუნის 2000 გამოჩენილი ინტელექტუალი“ („2000 Outstanding Intellectuals of the 21 st Century“).

ყოველივე ზემოთქმული მაძლევს სრულ საფუძველს იმისა, რომ ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი ლევან ურუშაძე წარვადგინო კანდიდატად საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის წევრ-კორესპონდენტთა 2009 წლის არჩევნებზე სპეციალობით „საქართველოს ისტორია“.

საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნულ აკადემიაში ლევან ურუშაძის ნარდგენის მხარდამჭერები:

კონსტანტინე დანოპულოსი – სან ხოსეს სახელმწიფო უნივერსიტეტიდან (სან ხოსე, კალიფორნია, აშშ);

რაიმონდ ზელცი – ევროპის მეცნიერებისა და ტექნოლოგიების ხელშემწყობი ასოციაციის გენერალური მდივანი;

უოლტერ ტრუეტ ანდერსონი – ხელოვნებისა და მეცნიერების მსოფლიო აკადემია (WAAS), საპატიო პრეზიდენტი;

დოდონა კიზირია – ინდიანას უნივერსიტეტი პროფესორი, ინდიანა, აშშ;

ბადრი გოგია – პარიზის აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტიდან, ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი

კონსტანტინე დანოპულოსი

2 თებერვალი, 2009 წ.

პროფესორ თამაზ ვ. გამყრელიძეს,
საქართველოს ეროვნული აკადემიის პრეზიდენტს
თბილისი, საქართველოს რესპუბლიკა

ღრმად პატივცემულო პროფესორო გამყრელიძე,

დოქტორ ლევან ზ. ურუშაძის კანდიდატურა წარდგენილია მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის ნევრ-კორესპონდენტად არჩევნებზე და მან მთხოვა მე დამენერა წერილი მისი კანდიდატურის მხარდასაჭერად. მე სიამოვნებით ვასრულებ მის თხოვნას და, ვსარგებლობ რა შემთხვევით, წარმოგიდგენტ მისი პიროვნების უპირობოდ დადებით შეფასებას. მე შევხვდი დოქტორ ურუშაძეს დაახლოებით ათი წლის წინ, როდესაც მან მიმინვია საქართველოში, მის მიერ ორგანიზებულ კონფერენციაში მონაწილეობის მისაღებად, რომელზეც მე გამოვედი მოხსენებით. ამან განაპირობა ჩვენი შემდგომი პროფესიული კავშირი. მე თვალყურს ვადევნებდი დოქტორ ურუშაძის მოღვაწეობას და ნაკითხული მაქვს მისი შრომების საკმაოდ დიდი ნაწილი. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, მე მას ვიცნობ საკმაოდ და თამამად შემიძლია ვილაპარაკო მის კვალიფიკაციაზე და შესაძლებლობებზე.

ნება მომეცით, თავდაპირველად ვილაპარაკო მასზე, როგორც პროფესიონალსა და მეცნიერზე. დოქტორი ურუშაძე ერუდირებული და გამჭრიახი, ანალიტიკური აზროვნების ადამიანია, რომელსაც ხელენიფება დაინახოს საკითხი მთლიანობაში, ღრმად ჩასწვდეს მის არსს. დოქტორ ურუშაძის თხრობა სარწმუნო და დამაჯერებელია, ხოლო არგუმენტები ლოგიკური, კარგად ჩამოყალიბებული და განონასწორებული. დოქტორი ურუშაძე გამოცდილი პროფესიონალია, რომელსაც ფასეული წვლილი აქვს შეტანილი თავის საკვლევ სფეროში. იგი თანაბრად ძლიერია როგორც თეორიაში, ისე პრაქტიკულ საკითხებში.

არ შეიძლება არ აღინიშნოს მისი პიროვნული თვისებები – უდიდესი თავაზიანობა და დელიკატურობა. იგი აზრიანი და თავდადებული მუშაკი და, იმავდროულად, გუნდური მოთამაშეა. თამამად შემიძლია ვთქვა, რომ დოქტორ ურუშაძეს გააჩნია ყვე-

ლა თვისება, რომ ღირსეულად იღვანოს იმ მეტად მნიშვნელოვან ამბულაში, რომლის კანდიდატად არის წარდგენილი. მე ენთუზიზმით და ყოველგვარი შენიშვნის გარეშე, ვადასტურებ მისი კანდიდატურის მხარდაჭერას. თუ ამასთან დაკავშირებით გექნებათ რაიმე შეკითხვა, გთხოვთ დამიკავშირდეთ (ელ. ფოსტის მისამართი და ტელეფონის ნომერი).

San Jose State University

Department of Political Science

Washington Square
San Jose, CA 95192-0119
sjsu.edu/PolSci
408-924-5550
408-924-5556

February 2, 2009

Professor Tamaz V. Gamkrelidze
President of the Georgian National Academy
Tbilisi, Republic of Georgia

Dear Professor Gamkrelidze:

Dr. Levan Z. Urushadze has been nominated for the position of Corresponding Member of the Georgian National Academy of Sciences and asked me to write a letter in support of his candidacy. I am delighted to comply with his request and offer a strong and unqualified endorsement of his candidacy. I met Dr. Urushadze nearly ten years ago when he invited me to participate and speak in a conference he organized in your country. This led to establishment of a close professional relationship. I have followed Dr. Urushadze's career and have read a good amount of his written work. In other words, I know him quite well and can speak with confidence about his qualifications and abilities.

Let me first address his professional and scholastic qualifications. Dr. Urushadze has razor-sharp and analytic mind, capable of seeing all sides of the issue. He is extremely well read and knowledgeable about all kinds of issues and subjects. He is clear-minded and able to get to the heart of an issue. He speaks with clarity and confidence. His arguments are logical, well structured, and balanced. Dr. Urushadze is a seasoned professional who can bring a wealth of knowledge and experience to the job. He is solid both in theory and substance.

As far as his personality is concerned, Dr. Urushadze is a person of the highest integrity and consideration. He is a hard and conscientious worker and a team player. I am confident Dr. Urushadze has all qualifications to succeed in this very important post he is being considered. I endorse his candidacy enthusiastically and without reservations. Please feel free to call on me if you have any questions (cdanopoulos@email.sjsu.edu), tel. 408-924-5555.

Sincerely,

Constantine P. Danopoulos
Professor of Political Science and Acting Chair
Department of Political Science
San Jose State University
San Jose, California 95192-0119 USA

San Jose State University
Albany, CA
Albany, Channel Islands, Chico,
Fresno, Hayward, Merced, Modesto,
Oakland, San Francisco, San Jose,
Stockton, Turlock, Ukiah, Yuba City,
Yreka

რამონდ ზელცი

გენერალური მდივანი

ევრომეცნიერება

ევროპის მეცნიერებისა და ტექნოლოგიების ხელშეწყობის ასოციაცია

**პროფესორ თამაზ ვ. გამყრელიძეს,
საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული
აკადემიის პრეზიდენტს**

მხარდაჭერის წერილი

უდიდესი სიამოვნებით და სრული პასუხისმგებლობით, მხარს ვუჭერ დოქტორ ლევან ზ. ურუშაძის კანდიდატურას საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის წევრ-კორესპონდენტად არჩევასთან დაკავშირებით.

დოქტორი ლევან ზ. ურუშაძე შეუერთდა ევრომეცნიერებას ასოციაციის არსებობის ადრეულ პერიოდში და მალე გახდა საქართველოს ეროვნული სექციის თავმჯდომარე. ჩვენ ვამაყობთ, რომ ესოდენ გამოჩენილი ისტორიკოსი დაინტერესდა ჩვენი საქმიანობით. როგორც სპეციალისტმა საქართველოს ისტორიის დარგში, მან უკეთესად, ვიდრე სხვა ვინმემ, უწყის, თუ რა სიძნელეებს ვაწყდებით ჩვენ იმ გზაზე, რომელიც მიმართულია ჩვენი მიზნისკენ, – გავაერთიანოთ მეცნიერება მთელი გეოგრაფიული ევროპის მასშტაბით.

გამოვთქვამთ იმედს, რომ ეს არჩევნები იქნება ახლი სასტარტო წერტილი დოქტორ ლევან ზ. ურუშაძის სამეცნიერო კარიერაში და ჩვენ მოუთმენლად ველით ევრომეცნიერების საქართველოს ეროვნულ სექციაში მის მხარდა აქტიურობას.

სტრასბურგი, 4 თებერვალი, 2009 წ.

To the attention of:
Professor Tamaz V. Gamkrelidze
President of the Georgian National
Academy of Sciences

Letter of support

It is with great pleasure and full confidence that I support the candidacy of Dr. Levan Z. Urushadze for the election as Corresponding Member of the Georgian National Academy of Sciences.

Dr. Levan Z. Urushadze joined Euroscience very early in the life of the association and soon became chairman of the Georgian National Section. We are proud to have such a renowned historian interested in our activities. As a specialist of History of Georgia he is in a position better than anybody else to analyse the difficulties we still face to meet our goal of integrating science all over geographical Europe.

We hope that this election will be a new starting point for the scientific career of Dr. Levan Z. Urushadze and we are looking forward to his ongoing participation in the Georgian National Section of Euroscience.

Strasbourg, February 4, 2009

Seltz Raymond
Secretary General

Euroscience • 8, rue des Ecrivains • F-67000 Strasbourg • France Tel +33 3 88 241150 Fax +33 3 882475 56
E-mail office@euroscience.org www.euroscience.org

უოლტარ ტრუჰატ ანდარსონი

საპატიო პრეზიდენტი

**ხელოვნების და მეცნიერების მსოფლიო აკადემია
(WAAS)**

2009 წლის 6 თებერვალი

პროფესორ თამაზ ვ. გამყრელიძეს,
საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის
პრეზიდენტს

ღრმად პატივცემულო პროფ. გამყრელიძე,

ჩემთვის დიდად სასიამოვნოა, რომ გწერთ, რათა გამოვხატო დოქტორ ლევან ზ. ურუშაძის კანდიდატურის სრული მხარდაჭერა საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნულ აკადემიაში მისი ნევრ-კორესპონდენტად წარსადგენად.

დოქტორი ურუშაძე არის ევრომეცნიერების საქართველოს ეროვნული სექციის საპატიო თავმჯდომარე და ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა დეპარტამენტის ხელმძღვანელი, საქართველოს ეროვნული მუზეუმის უფროსი მეცნიერ თანამშრომელი – საბჭოთა ოკუპაციის მუზეუმის სამეცნიერო კოორდინატორი.

ხელოვნებისა და მეცნიერების მსოფლიო აკადემიის (WAAS) ნამდვილ წევრად ის იქნა არჩეული 2004 წელს და აქტიურად მონაწილეობს კავკასიის რეგიონში აკადემიის შემადგენლობის გაფართოებაში. მე უღრმეს პატივს მივაცემ მას, როგორც პიროვნებას და მეცნიერს... გთხოვთ, დამიკავშირდეთ ელ. ფოსტის მითითებულ მისამართზე, თუ გექნებათ რაიმე შეკითხვა.

The World Academy of Art and Science

February 6, 2009

Prof. Tamaz V. Gamkrelidze
President, Georgian National Academy of Sciences

Dear Prof. Gamkrelidze:

It is with great pleasure that I write to offer my strong support for the nomination of Dr. Levan Z. Urushadze as a Corresponding Member of the Georgian National Academy of Science.

Dr. Urushadze is Honorary Chairman and Head of the Department of the Humanities of the Georgian National Section of EuroScience, and Senior Research Fellow of the Georgian National Museum - Scientific Coordinator of the Museum of the Soviet Occupation.

He was elected a Fellow of the World Academy of Art and Science (WAAS) in 2004, and has been active in developing Academy membership in the Caucasian Region.

I have the highest respect for him as a person and a scholar..

Please contact me at the e-mail address below if you have any further questions.

Sincerely,

Walt Anderson
Walter Truett Anderson
President Emeritus
walt@well.com

ლოდონა კიზირია

პროფესორი

2009 წლის 12 თებერვალი

პროფესორ თამაზ ვ. გამყრელიძეს,

საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის პრეზიდენტს

ღრმად პატივცემულო პროფესორო გამყრელიძე,

მე გნერთ ამ წერილს ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორის ლევან ზ. ურუშაძის მხარდასაჭერად, რომლის კანდიდატურა წარდგენილია საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის წევრ-კორესპონდენტთა არჩევნებზე.

უკვე თხუთმეტ წელიწადზე მეტია, რაც ვიცნობ დოქტორ ურუშაძეს და ვიცი იმ წვლილის შესახებ, რომელიც მან შეიტანა მეცნიერებაში. ჩემი აზრით, მის შრომებს საქართველოს ახალ ისტორიაში დიდი მნიშვნელობა აქვს: მისი ხუთივე მონოგრაფია ეხება აქტუალურ საკითხებს და იძლევა წამყვანი პოლიტიკური მოვლენების მეტად ღრმა ანალიზს.

მონაწილეობს რა ეროვნული და საერთაშორისო ორგანიზაციების ფართო წრის მუშაობაში, დოქტორი ურუშაძე აცნობს ფართო საზოგადოებას საქართველოს, საქართველოს ისტორიას და მის ამჟამინდელ ცხოვრებას, ამახვილებს რა ყურადღებას იმ დადებით ელემენტებზე, რომლითაც ქართულ მეცნიერებას და მეცნიერებს თამამად ძალუძთ წარმოჩენა თანამედროვე მსოფლიოს წინაშე.

დოქტორ ურუშაძის და მისი მოღვაწეობის შეფასებისას დიდ მნიშვნელობას ვანიჭებ მის მუდმივ მზადყოფნას დახმარება გაუწიოს სხვა მეცნიერებს, დროული რჩევა მისცეს ახალგაზრდა კოლეგებს და ყოველთვის იყოს ამა თუ იმ ერთობლივი წამოწყების სამსახურში. მათ შორის საყურადღებოა პოსტ-საბჭოთა საქართველოს პრობლემებისადმი მიძღვნილი საერთაშორისო კონფერენცია, რომელიც 2000 წელს ჩატარდა ბათუმში. მიუხედავ

დავად იმდროინდელი უდიდესი სიძნელეებისა, დოქტორ ურუშაძის ძალისხმევით ორგანიზებულ იქნა შთამბეჭდავი ფორუმი, რომელშიც მონაწილეობდნენ მეცნიერები ევროპის და ამერიკის უნივერსიტეტებიდან. ამ კონფერენციის ერთ-ერთი მომხსენებელი მეც გახლდით.

არ შეიძლება არ აღინიშნოს დოქტორ ურუშაძის, როგორც საქართველოს ეროვნული მუზეუმის შემადგენლობაში შემავალი საბჭოთა ოკუპაციის მუზეუმის ერთ-ერთი დამფუძნებლისა და მეცნიერ-კურატორის ღვაწლი.

დოქტორ ურუშაძეს ბევრი აქვს გაკეთებული საქართველოს რესპუბლიკის მსახურებაში და მე დიდი სიამოვნებით და სიამაყით გამოვხატავ მის მიმართ ჩემს მხარდაჭერას.

ბადრი გოზია

პარიზი, 2009 წლის 30 იანვარი

საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის პრეზიდენტს აკადემიკოს თამაზ გამყრელიძეს

ბატონო პრეზიდენტო!

გავიგე, რომ ა. ნ. აპრილის თვეში აკადემიაში ტარდება ნევრ-კორესპონდენტთა არჩევნები.

ჩემთვის, როგორც პარიზში მოღვაწე საქართველოს ისტორიის სპეციალისტისათვის, განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს იმ ფაქტს, თუ ვინ იქნება არჩეული საქართველოს ისტორიის სპეციალობის განხრით.

მართალია, საქართველოში საუკეთესო ექსპერტები ცოტა როდი გვყავს, მაგრამ დამეთანხმებით, რომ საკითხს კომპლექსურად უნდა მივუდგეთ.

მე ვიცნობ ბატონი ლევან ურუშაძის შემოქმედებას, გავეცანი ამ ახალგაზრდა მეცნიერის მდიდარ ბიოგრაფიას და დავასკვნე, რომ ბატონი ლევანი ის პიროვნებაა, რომელიც ღირსეულად და ენერგიულად ამოგიდგებათ მხარში საქართველოს ისტორიოგრაფიაში არსებული პრობლემების დაძლევის საკითხში. ბატონი ლევანის ნაშრომები დამყარებულია სიმართლეზე, წყაროების მეცნიერულ, აკადემიურ ანალიზზე.

ბატონო თამაზ! მე, როგორც სოხუმელს, არასდროს მეეჭვებოდა თქვენი განსაკუთრებული პატრიოტობისა და პატიოსნებისა, როგორც ადამიანური, ასევე მეცნიერული თვალსაზრისით. თქვენ საბჭოთა პერიოდშიც კი არ შეგეშინდათ სეპარატისტული ისტორიოგრაფიის ჭირვეულობისა, რომელმაც არაერთი ქართველი მეცნიერის კარიერა იმსხვერპლა. თქვენ გებრძოდნენ უცხოეთშიც, ზოგიერთი ქართველიც კი და, ყველაფრის მიუხედავად, თქვენ სწორად დააყენეთ აფხაზ-აბაზგ ეთნონიმის ეტიმოლოგიისა და ამ ტომის ეთნიკური კუთვნილების საკითხი, ასევე სხვა უფრო მნიშვნელოვანი და მსოფლიო ისტორიოგრაფიის კიდევ

უფრო გაბედული საკითხები.

ბატონო თამაზ, ვრცელი საუბრით მე თავს არ შეგანწყენთ, მით უფრო, რომ კარგად იცნობთ ბატონ ლევან ურუშაძეს, მის ნაშრომებს, ენერჯიას, შემართებას, პატრიოტიზმს.

მე ბატონ ლევან ურუშაძესთან პირადი ურთიერთობა არ მაქვს, მაგრამ მის შემოქმედებას კარგად ვიცნობ და კიდევ ერთხელ უმორჩილესად გთხოვთ, რომ არჩევანი მის კანდიდატურაზე შეაჩეროთ.

პარიზის აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტის (INALCO) დოქტორი.

P. S.

ბატონო თამაზ, ამ მხარდამჭერ წერილს, ამ რეკომენდაციას, ალბათ სჭირდება ორგანიზაციის ბეჭედი ან შტამპი.

მე არ მაქვს არც ერთი, არც მეორე, რადგან თავის დროზე უარი განვაცხადე პარიზში ანტიქართული ლექციების კითხვაზე, რაც 1995 წელს შემომთავაზა გიორგი შარაშიძემ. მას შემდეგ, რაც გ. შარაშიძემ ქართველოლოგიურ ჟურნალში ერთ-ერთი თქვენი სტატიის (ეთნონიმ „აფხაზზე“) ჯორჯ ჰიუიტისეული ფსევდოკრიტიკა გამოაქვეყნა, მან ის ჟურნალი დახურა, რათა ჩვენთვის პასუხის გამოქვეყნების საშუალება არ მოეცა. დავუპირისპირდი სხვა პარიზელ ანტიქართველებსაც, კერძოდ, შარლ ურჟევიჩს, კლერ მურადიანს, ასევე ჟან რადვანს, რომელიც ეხლა რუსეთში მოღვაწეობს და ახალ-ახალ ანტიქართულ განცხადებებს აკეთებს. ამიტომ ამ ფალსიფიკატორებმა ყველაფერი გააკეთეს იმისათვის, რათა მე არ მემუშავა პარიზის უმაღლეს სასწავლებლებში.

მიმაჩნია, რომ ასეთ შემთხვევაში ჩემს წერილზე შტამპის არარსებობა ვერაფრით დააკნინებს ამ რეკომენდაციას, პირიქით, გააძლიერებს მას.

ს ა მ ქ ი მ ა რ ი , მ ო ზ ო ნ ა ზ ა ზ ი

რ ა ი მ ო ნ ე ზ ა ლ ც ი

„ევრომეცნიერების“ გენერალური მდივნის მოადგილე

ღ რ მ ა დ პ ა ტ ი ვ ც ი ა მ უ ლ ო პ რ ო ფ ე ს ო რ ო უ რ უ შ ა ძ ე

გთხოვთ მიიღოთ ჩემი უდიდესი თანაგრძნობა ამ სამწუხარო ვითარებაში.

დოქტორი ლევან ურუშაძე, ისევე როგორც თქვენ, იყავით „ევრომეცნიერების“¹ დაფუძნების შემდეგ მის პირველ წევრებს შორის.

მე მახსოვს ორივე თქვენთან შეხვედრა კონფერენციაზე საფრანგეთში სტრასბურგის მახლობლად 2002 წელს, სადაც ჩვენ განვიხილავდით იმ ევროპულ პროექტს, რომელიც შემდგომ ჩამოყალიბდა, როგორც „ევროპული ქარტია ახალგაზრდა მკვლევარებისთვის“, რაც წარმოადგენდა რეკომენდაციებს მკვლევართა ძალისხმევისთვის ევროკავშირში.

დოქტორი ლევან ურუშაძე წლების განმავლობაში ხელმძღვანელობდა საქართველოში „ევრომეცნიერების“ მნიშვნელოვან სექციას, რომელიც მან დააფუძნა.

„ევრომეცნიერება“ თავიდანვე ხაზს უსვამდა ჰუმანიტარული და სოციოლოგიური საკითხების კვლევის მნიშვნელობას.

დოქტორი ლევან ურუშაძე იყო ამ საზოგადოებრიობის გამოჩენილი წარმომადგენელი და ჩვენ ვამაყობთ იმით, რომ გვყავდა ასეთი წევრი.

გამოვთქვამთ იმედს, რომ მომავალში „ევრომეცნიერება“ შეძლებს დაამყაროს უფრო ახლო კონტაქტები ქართველ სამეცნიერო საზოგადოებრიობასთან და ემახსოვრება, რომ ამ მიმართულებით პირველი გზისგამკვალავი იყო დოქტორი ლევან ურუშაძე.

¹„ევრომეცნიერება“ (Euroscience) არის შემოკლებული დასახელება „მეცნიერებისა და ტექნოლოგიების მხარდამჭერი პანევროპული ორგანიზაციის“.

RAYMOND SELTZ

Deputy Secretary General

DEAR PROFESSOR URUSHADZE,

Please accept my deepest sympathy in this sad situation.

Dr. Levan Urushadze, as well as yourself, were among the early members after the foundation of EuroScience.

I remember meeting both of you at a conference in France near Strasbourg in 2002, where we discussed the preliminaries of a European project related to what has become many years later the “European Charter for Young Researcher”, a set of recommendations regulating the mobility of researcher in the European Union.

Dr. Levan Urushadze has been for many years our bridgehead in Georgia chairing an important EuroScience community.

EuroScience is eager from the beginning to win members in the communities of humanities and sociology.

Dr. Levan Urushadze was an eminent representative of this community and we were proud to have him as a member.

We hope that in the future EuroScience will be able again to build closer contacts with the Georgian scientists community having in mind the pioneer work of Urushadze father and son.

Euroscience

1 Quai Lezay-Marnésia | F-67000 Strasbourg | Tel: +33 (0)388 24 11 50 | Mob: +33 (0)686 93 51 89 | Fax: +33 (0)388 24 75 56

E-mail: raymond.seltz@euroscience.org | <http://www.euroscience.org>

ბაბრიელა ფონ ჰაბსბურგი

საქართველოს სრულუფლებიანი ელჩი გერმანიაში

საქართველოს სტრატეგიულ კვლევათა ინსტიტუტის უფროსი მეცნიერ-თანამშრომელი, ავსტრიის გადამდგარი იმპერატორის, ევროპარლამენტის დეპუტატის ოტტო ფონ ჰაბსბურგის (1929-2009) ქალიშვილი.

ეს წერილი გამოხატულებაა ჩემი უღრმესი პატივისცემისა დოქტორ ლევან ურუშაძის მიმართ. სამწუხაროდ, ახლა შეუძლებელია, რომ მე პირადად შევეუერთდე იმ მნიშვნელოვან თავყრილობას, რომელიც იმართება მის პატივსაცემად (საიუბილეო სამეცნიერო სესია 29.03.2014).

მე ცოცხლად მახსოვს, რომ მამა და ლევანი სერიოზულად დაუკავშირდნენ ერთმანეთს უკვე 1990-იან წლებში, რასაც მოჰყვა მამაჩემის თანხმობა, შეუერთდეს გაზეთ „ადამიანის უფლებების“ მრჩეველთა სარედაქციო საბჭოს, რომლის მთავარი რედაქტორი და გამომცემელი იყო დოქტორი ლევან ურუშაძე. მათ მიმონერაში აღსანიშნავია ის, რომ ბატონი ლევანი აწვდიდა მამას ობიექტურ ინფორმაციას როგორც საქართველოში მიმდინარე პოცესებზე, ისე იმაზე, თუ რა ხდებოდა იმ დროს საქართველოს ირგვლივ. ლევანმა სიცოცხლე მიუძღვნა საქართველოს ისტორიის შესწავლას და მისი რეპუტაციის განვრცობას როგორც სამშობლოში, ისე მის ფარგლებს გარეთ.

მართლაც გასაოცარი იყო მისი შემოქმედებითი აქტიურობა. თურმე რამდენი შეძლება ერთ ადამიანს. საკმარისია დავასახელოთ მისი დაუცხრომელი მუშაობა რუსული ოკუპაციის მუზეუმის შექმნისათვის საქართველოს ეროვნული მუზეუმის შემადგენლობაში, რის შედეგადაც ხელთ გვაქვს შესანიშნავი პუბლიკაციები საქართველოსა და მის გარემოცვაზე.

როდესაც მე მყავს სტუმრები საქართველოში, ჩემი სია სავსეა ოკუპაციის მუზეუმის დათვალიერების მსურველებით. გვ

დათვალიერება ყოველთვის ღრმა შთაბეჭდილებას ტოვებს და ჩემი სტუმრები შემდგომ ბევრად უკეთ ერკვევიან საქართველოს ისტორიის ავ-კარგიანობაში.

ლევანის შთამბეჭდავი ცოდნა, საქმეში ჩახედულობა და დაუცხრომელი მონდომება კრიტიკულად გააშუქოს საქართველოს და კავკასიის ისტორია, გამოიხატა არა მარტო მრავალრიცხოვან პუბლიკაციებში, არამედ, აგრეთვე, ისეთ სამეცნიერო საზოგადოებებში მოღვაწეობით, როგორცაა "დიდი ბრიტანეთისა და ირლანდიის სამეფო სააზიო საზოგადოება", "ხელოვნებისა და მეცნიერების მსოფლიო აკადემია (WAAS)", "კულტურათმშობის კვლევების მსოფლიო აკადემია" და სხვ. ყოველივე ამით დოქტორმა ურუშაძემ სიცოცხლეშივე შექმნა მისი ნაშრომების მკვიდრი კორპუსი.

თუმცა მე იძულებული ვარ დიდი მწუხარებით გამოგიგზავნოთ ეს წერილი იმ ტრაგიკული შემთხვევის გამო, მე დარწმუნებული ვარ, რომ დოქტორ ურუშაძის მრავალმნიშვნელოვანი შენატანი საქართველოს და მისი გარემოცვის ისტორიის წვდომაში ძვირფას საუნჯედ გაჰყვება მომავალ თაობებს.

გერმანია, 2014 წლის მარტი

GABRIELA VON HABSBURG

Seeheim (Germany), March 2014

This is an expression of my great esteem for Dr. Levan Urushadze! Unfortunately it has proven impossible for me to personally attend this important gathering in his commemoration.

I indeed vividly remember that my father and he were quite intensely in contact already in the 1990s – henceforth also my father's agreement to join the board of *Adamianis Uplebebi* of which Dr. Urushadze was both editor in chief and publisher. In their exchange of letters Batoni Levan very insightfully provided my father with far-reaching and well balanced background information about the situation in and around Georgia at that time.

His life was clearly dedicated to build up and increase the education and understanding of the history and reputation of our home country Georgia at home and abroad.

As a matter of fact, much of his publishing activities are today proven *a propos* in their political relevance more than one could ever have imagined. For instance, his tired less activities within and around the Russian Occupation Museum of the Georgian National Museum have resulted amongst other, in several outstanding publications about Georgia and its regional environment.

Whenever I receive visitors in Georgia it has always been on top of my list of foreseen activities to go to the Russian Occupation Museum. On each occasion this always very much impressed my guests and enhances their awareness about the sad and continuing dimensions of contemporary Georgian history.

Through his impressive knowledge and understanding and his untiring dedication to shedding light upon critical dimensions of Georgian and Caucasian history – which resulted in hundreds of publications, as well as through his great involvement with international scientific societies, like RAS, the Royal Asiatic Society of the UK and Ireland – Dr. Urushadze has created a lasting body of work during his life time.

While it is thus with great sadness that I have to send you this note because of the tragic passing – I am however convinced that Dr. Urushadze's meaningful contributions to understanding Georgia and its region will be treasured by generations.

6161 ორლოვა

კომინიოვში შვედეთის საელჩოს საპროგრამო
დავალებების უფროსი ოფიცერი

ღმერთო, ნათელში აგყოფე ლევანის სული

ლევან ურუშაძის ოჯახს – საყვარელ გურანდა დვალაძეს და ზურაბ ურუშაძეს – ვუცხადებთ გულწრფელ თანაგრძნობას. ჩვენო ძვირფასო მეგობრებო, თქვენთან ერთად ვწუხვართ თქვენი ვაჟიშვილის დაღუპვის გამო და ვიზიარებთ თქვენს უზომოდ დარდს.

ამ დანაკარგის ანაზღაურება შეუძლებელია და მით უფრო მწარეა, რომ მთელმა ქართველმა ხალხმა დაკარგა თავისი ერთგული შვილი და დიდი პატრიოტი.

უდროოდ დატოვა სიცოცხლე ლევანმა – ზნემაღალმა პიროვნებამ, რომელიც კლდესავით შეუვალი იყო, როდესაც საქმე ეხებოდა საქართველოს ისტორიულ სიმართლეს, ყველაფერს აკეთებდა თავისი ამაყი, ლამაზი და ნიჭიერი ხალხის დამოუკიდებლობის განსამტკიცებლად.

ლევანი იყო ადამიანი, რომელიც მუხლჩაუხრელად შრომობდა საქართველოს ისტორიული სამართლიანობისა და ჭეშმარიტების აღდგენისათვის, ის არსებობდა თავისი ქვეყნის ღირსების წარმოსაჩენად.

მისი სული – კეთილშობილი, ნათელი და უზომოდ დიდი ძალის მქონე – ჩვენთან არის, ძვირფასო მეგობრებო. იგი ცოცხალია, იცოცხლებს და მთელ ქვეყანაში მოიპოვებს სულ უფრო და უფრო მეტ თანამებრძოლებს სუფთა და ნათელი აზრების მქონე ადამიანებში, მათ შორის, ვინც ვერ გატეხა ამ მძიმე ცვლილებებმა და გამოცდამ.

მრავალმა განსაცდელმა ლევანი ვერ გატეხა, ვერ შეუცვალა რწმენა. 2006 წლის დეკემბრიდან ლევანი მუშაობდა თბილისის

ეროვნული მუზეუმის ფარგლებში საბჭოთა ოკუპაციის მუზეუმის ხელმძღვანელად. იყო ამ მუზეუმის ერთ-ერთი შემქმნელი. საკუთარი ქვეყნის ტკივილმა, დამახინჯებული ისტორიული ფაქტების სასწრაფოდ აღდგენის აუცილებლობამ და აბსოლუტურმა უფლებამ ისტორიულ სამართლიანობაზე მისცა მას ძალა ნაბიჯ-ნაბიჯ შეეგროვებინა და აღენერა თავისი ხალხის ჭეშმარიტი ისტორია, დაენერა, ელაპარაკა და დაეცვა თავისი ხალხის, თავისი ქვეყნის უფლებები.

სამართლიანობა და ადამიანის უფლებების, ხალხისა და ქვეყნის უფლებების პატივისცემა, საკუთარი ქვეყნის გამირული ისტორია – ეს ის ფუძემდებლური ფასეულობებია, რომლებიც წარმოადგენს გამამთლიანებელ დულაბს და მთავარ ღერძს, რასაც ეყრდნობა სამშობლოს ცნება, საკუთარ ხალხთან და მის ისტორიასთან ერთიანობის გაგება. ლევანი და მისი დაუცხრომელი ზრუნვა და მოღვაწეობა საქართველოს მატრიანების შესწავლისათვის, ქართული კულტურისა და ისტორიის ცალკეული ფრაგმენტებისა და ნაწყვეტების მოძიებისათვის წარმოადგენს მოქალაქეობის, პატრიოტიზმის, ღირსებისა და ხასიათის მთლიანობის მაგალითს მრავალთათვის.

ლევანის მსგავსი იშვიათი პიროვნებები ერთეულები გვხვდება მილიონობით ადამიანებში. მისი სიცოცხლე მფრინავი კომეტასავით ბრწყინვალე და მყისიერი იყო. მან ბევრს გაუნათა გზა, რომელიც უსასრულოდ ძნელი და მიუღწეველი ჩანდა, მან ბევრს აუნთო იმედის სანთელი და აზრი მიანიჭა მათ სიცოცხლეს.

სიყვარული იყო მისი მანათობელი ვარსკლავი. სამშობლოს სიყვარული, ქართველი ერის და მისი დიდი ისტორიის სიყვარული, საკუთარი ოჯახის სიყვარული, მეგობრების სიყვარული, იმათი სიყვარულიც კი, ვინც შორსაა. მხოლოდ ადამიანს, რომელიც დაჯილდოებული იყო ასეთი სულიერი თვისებებით, შეეძლო გამოეწვია ათასობით ადამიანში გამოძახილი და დაეტოვებინა წარუშლელი შთაბეჭდილება მათ გულსა და სულში, ბევრისთვის კი გაემყარებია სამართლიანობის აღდგენისა და ქვეყნის აღორძინების სურვილი.

უდიდესი პატივისცემა და დაფასება მშობლებს, რომლებმაც აღზარდეს ასეთი ნათელი პიროვნება.

სული არ კვდება ...

თუმცა ჩვენ ვერ გავიგონებთ ლევანის ფეხის ხმას, ჩვენ ყოველთვის მივაყურადებთ მის ხმას და აზრებს.

ჩვენ საქართველოდან გვესმის ეს ათასი კილომეტრის დაშორებით, სხვა ქვეყანაში, მოლდოვაში.

დავწერე ეს სტრიქონები ... და გამახსენდა ბორის პასტერნაკის მიერ თარგმნილი დიდი ქართველი პოეტის ნიკოლოზ ბარათაშვილის ლექსი „ცისა ფერს, ლურჯა ფერს ...“, რომელიც თავის დროზე წაიკითხა რეზო გაბრიაძემ. მე მომიინდა მისი წაკითხვა ლევანის გახსენებისას.

„ცისა ფერს, ლურჯა ფერს, პირველად ქმნილსა ფერს ...“.

გუშინ მამა იყო ჩვენთან. მე ვუამბე ლევანის შესახებ. წავიკითხე ჩემი დაწერილი მასზე. მამამ ბევრი იტირა, ჩვენ ყველანი ვტიროდით ...

ჩვენ დიდხანს, დიდხანს ვლაპარაკობდით თქვენზე. მამამ ბევრი რამ გაიხსენა ... გაიხსენა გურანდასთან ერთად უცხოეთის კონფერენციები, თელავის სიმპოზიუმი, თქვენთან სტუმრობა, გაიხსენა შესანიშნავი, სტუმართმოყვარე, ყურადღებიანი ლევანი ... ჩვენ ყველანი დაზაფრულები ვართ ...

ღმერთო, ნათელში ამყოფე ლევანის სული!

ნინა, ჩემი ქმარი მიხეილი და ჩვენი შვილები – ფილიპე, ევგენია, ანდრეი, ცეზარი და ალექსანდრე ჩუბოტარუ* (მამაჩემი, მოლდოვას მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი) გეხვევით და გკოცნით, გისურვებთ გამძლეობას და მხნეობას.

*ალექსანდრე ჩუბოტარუ იყო ლევანის დედის — გურანდას სადოქტორო დისერტაციის ოფიციალური ოპონენტი. ნინა ორლოვამ თბილისში ყოფნისას (თბილისში ჩამოსული იყო ადამიანის უფლებების დაცვის ღონისძიებასთან დაკავშირებით) მამამისისგან მიიღო ჩვენი მონახულების დავალება. მან ერთი დღე ჩვენთან, ლევანის გვერდით გაატარა. ლევანმა

დაათვალიერებია საქართველოს მუზეუმი, საბჭოთა ოკუპაციის მუზეუმი, მოასმენინა ქართული ხალხური სიმღერები ... ნინამ ლევანს წაუკითხა ნიკოლოზ ბარათაშვილის ლექსი „ცისა ფერს, ლურჯა ფერს ...“ ბორის პასტერნაკის თარგმანით და უთხრა, რომ ეს მისი უსაყვარლესი ლექსია. ის დღე სუფრასთან დამთავრდა. ნინა იყო უზომოდ გახარებული და გაოგნებული ყველაფრით, რაც იმ დღეს ნახა და მოისმინა ... შემდეგ ნინა ორლოვა ლევანის ფეისბუქეკელი მეგობარი გახდა.

2001 წელს მე და ლევანი ვიყავით კიშინიოვში ევროსაბჭოს საერთაშორისო სემინარზე სამოქალაქო განათლების დარგში, რასაკვირველია, მოვინახულეთ საშა ჩუბოტარუს ოჯახი და კიდევ მივესიყვარულეთ ერთმანეთს (ზურაბ ურუშაძე - ლევან ურუშაძის მამა).

НИНА ОРЛОВА

*Старший офицер программных поручений
посольства Швеции в Кишиневе*

В ПАМЯТЬ О ЛЕВАНЕ УРУШАДЗЕ

Мы выражаем искренние соболезнования и сочувствие семье Левана Урушадзе – уважаемым и дорогим Гуранде Гваладзе и Зурабу Урушадзе. Мы глубоко скорбим с Вами, дорогие наши друзья, об утрате сына, и разделяем Ваше непомерное горе.

Утрата эта невозполнима, и тем более горька, потому что целая страна и народ Грузии потеряли своего сына и великого патриота.

Ушел преждевременно из жизни Леван – Человек с большой буквы. Человек – Гора по своей значимости для истории своей страны и для возрождения независимости этого гордого, красивого и талантливого народа.

Леван – это Человек, который неустанно трудился во имя восстановления исторической справедливости и правды о Грузии. Он жил во имя восстановления достоинства своей страны.

Его душа – благородная, светлая и огромная по своей силе, – среди нас, наши дорогие друзья. Она живет и будет жить и находить соратников во всем мире среди людей с чистыми и светлыми помыслами, среди тех, кого не сломило это тяжелое время перемен и испытаний.

Его не сломили испытания. С декабря 2006 года Леван работал куратором Музея советской оккупации при Тбилисском Национальном Историческом Музее. Боль о своей родине, горящая необходимость и абсолютное право на историческую справедливость заставили его собирать по крупицам историю своего народа, писать об этом, говорить и защищать права своей страны.

Справедливость и уважение прав человека, прав народа и страны, история народа – это основополагающие ценности, которые являются тем цементирующим составом и главным стержнем, на котором

держится наше понимание родины и понимание нашей принадлежности к своему народу и его истории. Леван и его неустанная забота и жизнь, посвященная историческим трудам и собиранию по крупицам и обрывкам Грузинской культуры и истории, являются примером гражданственности, патриотизма, достоинства и цельности натуры для многих.

Среди миллионов и миллионов людей встречаются такие редкие люди как Леван. Его жизнь была стремительной и яркой как летящая комета. Он многим осветил путь, который казался таким бесконечно трудным и беспросветным. Он для многих зажег свечу надежды, и придал смысл жизни.

Любовь была его путеводной звездой. Любовь к своей Родине, к грузинскому народу и его великой истории, любовь к своей семье, к друзьям, вообще к людям, даже к тем, кто далеко. Только человек, обладающий такими качествами души, мог вызвать отклик у тысяч других людей и оставить неизгладимое впечатление в их душах и умах, и многих поддержать в желании восстановить справедливость и восстановить страну.

Низкий поклон и огромное уважение родителям, которые воспитали такого светлого человека.

Душа не умирает ...

Хотя мы не услышим шагов Левана, мы будем слышать его голос и мысли.

Мы слышим его за тысячу километров в другой стране – в Молдове.

Уважаемые Гуранда и Зураб,

Уважаемые друзья и коллеги Левана!

Написав эти строки, я вспомнила стихи великого Грузинского поэта Николоза Бараташвили «Синий цвет» в переводе Бориса Пастернака и в исполнении Резо Габриадзе.

Я хотела бы прочитать их в память о Леване Урушадзе.

«Цвет небесный, синий цвет полюбил я с малых лет...

... Это синий негустой иней над моей плитой

Это сизый зимний дым мглы над именем моим...»

Папа вчера был у нас, и я ему прочла то, что написала о Леване от души.

Папа мой плакал, мы все плакали ...

Мои дорогие, вчера мы долго говорили о вас. Папа вспоминал многие истории. Вспоминал зарубежные научные конференции, в которых участвовала и Гуранда, Телавский симпозиум 1984 года, посещение вашего дома в Тбилиси, вспоминал с какой радостью встретил его замечательный, внимательный Леван. Вспоминал визит Левана и Зураба в Кишиневе ... Он очень тепло о вас говорит и передает вам привет и желает сил и здоровья.

Мы все очень расстроены этим горем. Держитесь, дорогие наши Гуранда и Зураб.

От имени всей семьи – моего папы Александра Чуботару, Академика АН Молдовы, который является другом семьи, и от меня с моим мужем и наших детей, – Филиппа, Евгении, Андрея и Цезара, мы хотим выразить наше глубокое сочувствие Вашему горю и огромное сожаление по поводу такой утраты.

Светлая память Левану!

ბიორგი კანდელაკი

ისტორიკოსი, საქართველოს პარლამენტის წევრი

ჩვენი ლეჰანი

ბოლო წლების განმავლობაში მე-20 საუკუნის, განსაკუთრებით კი მისი დასაწყისის საქართველოს ისტორიის დავინყება, სათანადოდ არშეფასება და საქართველოს სახელმწიფოებრიობის თანამედროვე კონტექსტთან ვერმისადაგება ჩვენი ქვეყნის წინაშე მდგარი ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი გამოწვევაა. შესაბამისად, საქართველოს მე-20 საუკუნის ისტორიის მთელი სისავსით საჯარო დისკურსში ვერჩამოყალიბება და ქართული სახელმწიფოს ნარატივის ამ ძალიან მნიშვნელოვან პერიოდზე არდაფუძნება გასული წლების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი შეცდომაა. ნაწილობრივ ეს გარემოება საბჭოთა პერიოდში ჩვენი მოდერნული, ევროპული და დემოკრატიული სახელმწიფოებრივი გამოცდილების გეგმაზომიერი დამახინჯებით და ცნობიერებიდან წაშლითაა განპირობებული, რაც ხსენებულ შეცდომას, ცხადია, არ ამართლებს. ლევან ურუშაძე გახლდათ არა მხოლოდ შესანიშნავი ისტორიკოსი, არამედ მოაზროვნეც, რომელიც ბოლომდე აცნობიერებდა ამ პრობლემატიკის კოლოსალურ მნიშვნელობას თანამედროვე ქართული სახელმწიფოს და საზოგადოების განვითარებისთვის.

მოგეხსენებათ ევროპის ხელახლა გაერთიანების კონცეფცია ეფუძნება აღქმას იმისა, რომ ევროპა მეორე მსოფლიო ომამდე წარმოადგენდა, გარკვეული თვალსაზრისით, ერთ სივრცეს, რომელიც კონკრეტულ ისტორიულ მომენტში ხელოვნურად გაიყო; რომ მეორე მსოფლიო ომის შემდგომ, ევროპის ქვეყნების ერთი ჯგუფი საკუთარი ნების წინააღმდეგ აღმოჩნდა რკინის ფარდის მიღმა ძალით შეთრეული. შესაბამისად, ევროპულ ოჯახში დაბრუნების ისტორიული ლეგიტიმაცია – მიუხედავად იმისა, რომ ეს მიზეზი ფორმალურად არასდროს დაუსახელებიათ – მაინც მნიშვნელოვან როლს ასრულებდა დასავლეთის პოლიტიკური ელიტების დისკურსებზე

თუ კოლექტიურ აღქმაში. სამწუხაროდ, ამ დისკურსში საქართველო არანაირად არ ფიგურირებდა მიუხედავად იმისა, რომ, როგორც საერთაშორისო სამართლის თვალსაზრისით, ასევე შიდა დემოკრატიული განვითარების დონით, ჩვენი პირველი რესპუბლიკა არაფრით ჩამოუვარდებოდა იგივე ბალტიის ქვეყნებს, მიუხედავად იმისა, რომ იგი მხოლოდ სამიოდე წელიწადი არსებობდა.

თავის დროზე ჩემზე ძალიან დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა იმან, რომ ბალტიის სახელმწიფოების შემთხვევაში, რომლებსაც ჩვენ ხშირად სამართლიანად გვადარებენ ხოლმე – თანამედროვე სახელმწიფოებრივი იდენტობა მნიშვნელოვან წილად ეფუძნება მათ პირველ თანამედროვე ანუ მოდერნულ სახელმწიფოებრივ გამოცდილებას. მოგეხსენებათ, ლატვიის, ლიტვისა და ესტონეთის სახელმწიფოები (აქედან, ესტონეთსა და ლატვიას საკუთარი სახელმწიფო არასდროს ჰქონიათ), ჩვენს მსგავსად 1918 წელს შეიქმნა, თუმცა, საქართველოსგან განსხვავებით, 1940 წლამდე გაძლო.

ბოლო რამდენიმე წლის განმავლობაში, რამდენიმე ენთუზიასტთან და ლევანთან ერთად, ვცდილობდით ამ პერიოდის და მისი მნიშვნელობის ხელახლა აქტუალიზაციას. ლევანის ფასდაუდებელი დახმარებით, გავმართეთ რამდენიმე გამოფენა, ღონისძიება, 2010 წელს პარლამენტმა ჩემი და აკაკი მინაშვილის ინიციატივით, 25 თებერვალი გამოაცხადა საბჭოთა ოკუპაციის დღედ, ხოლო 23 აგვისტო ტოტალიტარიზმის ხსოვნის დღედ. ამ ხნის განმავლობაში ნებისმიერი, თუნდაც ყველაზე რთული საკითხის, ისტორიული ფაქტისა, თუ სხვადასხვა დეტალის შესახებ ყველაზე ავტორიტეტული წყარო სწორედ ლევანი იყო.

ლევან ურუშაძე იყო მაღალი კლასის მეცნიერი, რომელსაც გააჩნდა პირველი ქართული მოდერნული სახელმწიფოს შექმნის, მისი კონტექსტის, საბჭოთა ოკუპაციისა და ამ ოკუპაციის მრავალი ასპექტისა თუ შედეგის შესახებ ყველაზე ამომწურავი ინფორმაცია. ამავე დროს, მას, როგორც არავის, ესმოდა ის, თუ რა დაკარგა საქართველომ საბჭოთა ოკუპაციის შედეგად, ვინ იყო რეალურად ამ ოკუპაციის შემოქმედი, პირიქით – ვინ ებრძოდა მას და რა კოლოსალური ზიანი მოუტანა ამ დანაშაულებრივმა ოკუპაციამ როგორც

ჩვენი საზოგადოების, ასევე ჩვენი სახელმწიფოს განვითარებას.

მე პირადად არ მეგულება ადამიანი, ვისაც ამ სრულიად უსამართლოდ, ჯერ კიდევ შეუსწავლელი უმნიშვნელოვანესი პერიოდის შესახებ ლევანის ცოდნასთან მიახლოებული ცოდნა მაინც გააჩნდეს.

მოგეხსენებათ, კომუნისტები თბილისში თუ სხვაგან გეგმაზომიერად შლიდნენ მრავალი პატრიოტის კვალს. დღეს თბილისში ძირითადად სწორედ საბჭოთა პერიოდიდან შემორჩენილი მემორიალური დაფები გვაქვს, ხოლო მრავალი დამსახურებული სამხედრო, პოლიტიკური თუ საზოგადო მოღვაწის შესახებ, რომლებიც ცხოვრობდნენ და მოღვაწეობდნენ ჩვენს ქალაქში, ბევრი არაფერი ვიცით. ლევანმა გადმოგვცა რამდენიმე მისამართი, სადაც ცხოვრობდნენ საქართველოს პატრიოტები თუ ოფიცრები, ამ მისამართებზე შესაბამისი დაფების აღმართვის მიზნით. თბილისის მერიასთან ერთად რამდენიმე მემორიალური დაფა უკვე აღიმართა და უახლოეს მომავალში კიდევ რამდენიმე აღიმართება.

ნათქვამია, “სჯობს გვიან”, ვიდრე არასდროსო და მეც დიდი იმედი მაქვს, რომ ერთად შევძლებთ ჩვენი თავისუფლებისთვის, დღეს მიმდინარე ბრძოლისთვის ეგზომ მნიშვნელოვანი პერიოდის სათანადოდ დაფასებას და საჯარო დისკურსში „გადახარშვას“ სწორედ ისე, როგორც ეს ლევანს წარმოედგინა.

ნათია სულუაური

საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის
გენერალური დირექტორის რეფერენტი

ლევან ურუშაძე

(1964-2013)

საქართველოს ეროვნული მუზეუმის დერეფანში არაერთი გამოჩენილი მეცნიერი შეიძლება შეგხვდეს. თუმცა, ახალი თანამშრომელი ხშირად მათ ისე ჩაუვლი გვერდს, რომ ვერც ხვდები ამას. შემდეგ ნელ-ნელა იცნობ მათ და მიუხედავად იმისა, რომ იგებ კონკრეტულად რა სფეროს ემსახურებიან, მაინც ბოლომდე ვერ ან არ უფიქრდები იმ ფაქტს, რომ შენს წინ შეიძლება ახლა გამოჩენილი მეცნიერი იდგეს ... ან იქნებ უფიქრდები კიდევ, მაგრამ დრო არ გყოფნის შეჩერდე და ესაუბრო, უკეთ გაიცნო ისინი. ეს უდროობაც იმდენად თანმდევი გახდა ჩვენი XXI-ე საუკუნისეული ცხოვრების, რომ აღარც იმისი დრო გაქვს ამ თემაზე დიდ ხანს იფიქრო ... სულ ბევრი საქმე გაქვს და სულ ცდილობ ყველას სასწრაფოდ გასცე პასუხი, ან სასწრაფოდ დაასრულო ერთი საქმე, რომ მეორეზე გადახვიდე და ასე ... ეს ადამიანები კი არიან შენს გვერდით და ვინ იცის, რამდენ შესაძლებლობას უშვებ ხელიდან, რომ მათგან უფრო მეტი ისწავლო, სიამოვნება მიიღო მათთან ურთიერთობით და იმაზე ცოტათი უკეთესი გახდე, ვიდრე მანამდე იყავი ... ხანდახან წამით ფიქრდები ამაზე და მერე თავს იმიედე, რომ როცა იქნება მოიცლი და ... ასე გადის დრო ... მერე უცბად იტყობ ძალიან სამწუხარო ფაქტს – გარდაიცვალა ...

22 ოქტომბერს ბატონი ლევან ურუშაძე გარდაიცვალა ... ასეთი ამბის გავრცელებას, წუთიერი, მწუხარე დუმილი და შემდეგ ყველას ერთდროულად ალაპარაკება მოყვება: „გახსოვს, ბოლოს აქ რომ შემოიარა“ ... „გახსოვს, დერეფანში რომ შეგხვდა,

ოკუპაციის მუზეუმთან დაკავშირებით რალაც საქმე ჰქონდა“ ... მერე წუხხარ: ნეტა რამე ხომ არ ვანყენინე როდისმე, ან ყურადღება ხომ არ დავაკელი ... უცებ გაგიღვებ ფიქრად, რომ არ არის ადვილი მონაწილეობდე ექსპოზიციის შექმნაში, რომელიც შენი ქვეყნის უახლეს და, ალბათ, ერთ-ერთ ყველაზე ტრაგიკულ პერიოდს ასახავს და ეს იმდენად კარგად გააკეთო, რომ გარდა ინფორმაციისა, გადმოსცემდეს მთელ იმ ტრაგიზმს, რაც ჩვენი ქვეყნის საბჭოთა ოკუპაციას ახლდა თან. გახსენდება, რომ სულ რამდენჯერმე ხარ ამ ექსპოზიციაზე ნამყოფი და ყოველთვის ცდილობ თავი აარიდო იქ შესვლას, რადგანაც ძნელია ზილო ... ალბათ თვითონ რამდენს ზიდავდაო, ფიქრობ მერე ... რამდენს განიცდიდა და როგორ განიცდიდა ჩვენი ქვეყნის წარსულს, რომ შენ დათვალე რეაქცია გიჭირს და ის მთელ ამ მასალას სწავლობდა, აანალიზებდა, ალაგებდა და ამზადებდა, რომ მერე ჩვენ გავცნობოდით ... და ხვდები, რომ იმ კაცის ფიზიკური პარამეტრები დერეფანში რომ გხვდებოდა ან რომ მოდიოდა ამა თუ იმ ადმინისტრაციულ საკითხთან დაკავშირებით, არც მისი სასრული იყო და არც საწყისი – ის ბევრად უფრო მასშტაბური პიროვნება იყო ...

და აი, ზიხარ, ათვალე რამდენად მის პირად საქმეს და იგებ: ცნობილი ქართველი მეცნიერი, ეროვნული მუზეუმის უფროსი მეცნიერ-თანამშრომელი, საბჭოთა ოკუპაციის მუზეუმის კურატორი, ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, ლევან ზურაბის ძე ურუშაძე დაიბადა 1964 წლის 7 თებერვალს ქალაქ თბილისში.

1986 წელს დაამთავრა თბილისის ივ. ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის აღმოსავლეთმცოდნეობის ფაკულტეტის ქვეყანათმცოდნეობის განყოფილება. 2006 წელს, დაიცვა დისერტაცია და მიენიჭა ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორის ხარისხი.

2006 წლის 26 მაისს ლ. ურუშაძის აქტიური მონაწილეობით დაარსდა საქართველოს ეროვნული მუზეუმის საბჭოთა ოკუპაციის მუზეუმი, როგორც მეცნიერ-კონსულტანტმა, რამდენიმე თვის განმავლობაში იმუშავა სხვადასხვა არქივებში – მოიძია

და დაამუშავა მასალა, რომლის საფუძველზეც შეიქმნა საბჭოთა ოკუპაციის ამსახველი ექსპოზიცია.

1998 წელს მისი თაოსნობით დაფუძნდა მეცნიერებისა და ტექნოლოგიების ხელშემწყობი პან-ევროპული ასოციაციის – „ევრომეცნიერების“ საქართველოს ეროვნული სექცია. იყო მისი ჯერ აღმასრულებელი მდივანი, 2000-2006 წლებში კი – თავმჯდომარე. 2007 წლიდან იგი არჩეულ იქნა სამეცნიერო კვლევათა ხელშემწყობი საერთაშორისო აკადემიის (IAPSR, აშშ) პრეზიდენტად. იყო დიდი ბრიტანეთისა და ირლანდიის სამეფო სააზიო საზოგადოების (RAS), ხელოვნებისა და მეცნიერების მსოფლიო აკადემიის (WAAS, აშშ), ახალი ზელანდიის სამეფო საზოგადოებისა (ეროვნული აკადემია) და კულტურათაშორის კვლევების საერთაშორისო აკადემიის (IAIR, აშშ) წევრი.

ლევან ურუშაძე იყო თურქეთ-საქართველოს ურთიერთობათა ისტორიის, საქართველოს შუა საუკუნეთა ისტორიის წყაროთმცოდნეობის, საქართველოს და კავკასიის ახალი და უახლესი ისტორიის წყაროთმცოდნეობის, საქართველოს XVIII-XX საუკუნეების ისტორიის, საქართველოს 1801-1917 და 1921-1991 წლების ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის ისტორიის, ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის ისტორიის საკვანძო საკითხებზე გამოქვეყნებული 150-მდე სამეცნიერო ნაშრომის, მათ შორის 9 მონოგრაფიის, ავტორი. მასვე ეკუთვნის ქართულ პერიოდიკაში გამოქვეყნებული 300-ზე მეტი პუბლიცისტური წერილი. მონაწილეობდა ინტერნეტ-ენციკლოპედიების – „ვიკინფოს“ და „ვიკიპედიას“ ქართული ვერსიის შექმნაში, სადაც გამოქვეყნდა მისი 30 ტერმინ-სტატია.

ლევან ურუშაძეს 2006 წელს მიენიჭა ისტორიულ კვლევათა საერთაშორისო აკადემიის საპატიო მდივნის წოდება და გენეალოგიურ და დოკუმენტურ მეცნიერებათა საპატიო მკვლევარის წოდება ამერიკის შეერთებულ შტატებში ... 2000 წელს ამერიკაში მომზადდა გამოცემა „ვინ ვინაა მსოფლიოში“, სადაც შევიდა ლევან ურუშაძის ბიოგრაფია.

ფურცლავ საქალაქში მოთავსებულ ავტობიოგრაფია, დიპ-

ლომებს, საპატიო სიგელებს, მისადმი მოწერილ ღია წერილებს, ჯილდოებს, ნოდებების ნუსხას და თვალწინ ცოცხლდება უაღრესად საინტერესო პიროვნება და მეცნიერი. გიკვირს კიდევ, რომ საკმაოდ ახალგაზრდამ ამდენი რამ მოასწრო და გული გწყდება – რომ არა ეს ტრაგიკული ავტოავარია, ლევან ურუშაძე კიდევ ბევრ საინტერესო კვლევას ჩაატარებდა, კიდევ უფრო მეტ ნაშრომს გამოაქვეყნებდა და კიდევ ბევრჯერ წარმოაჩენდა ჩვენს ქვეყანას ... უცნაური და მძიმე განცდაა, როდესაც ათვალიერებ ადამიანის ცხოვრების ფურცლებს, სადაც მარტივად, ქრონოლოგიური მიმდევრობითაა დალაგებული მნიშვნელოვანი თარიღები. ... ამ თარიღებს უკან კი დგას მეცნიერი, რომელიც სულ ცოტა ხნის წინ ჩვენს გვერდით იყო ...

ავთანდილ სონღულაშვილი

ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი

ლევან ურუშაძის ბაზსენება

ქართულმა საისტორიო მეცნიერებამ დიდი დანაკლისი განიცადა. 2013 წლის ოქტომბერში ავტოკატასტროფაში დაიღუპა ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, ლევან ურუშაძე.

თბილისის ივანე ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის აღმოსავლეთმცოდნეობის ფაკულტეტის ქვეყანათმცოდნეობის (ისტორიის) განყოფილების დამთავრების შემდეგ, 1986 წლიდან, აქტიურად მუშაობდა თურქეთ-საქართველოს ურთიერთობათა ისტორიის, წყაროთმცოდნეობის, საქართველოს XVI-XX საუკუნეებისა და ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის ისტორიის საკვანძო საკითხებზე. აღსანიშნავია, რომ იგი წარმატებით იკვლევდა საქართველოს როგორც შუა საუკუნეების, ისე ახალი და უახლესი ისტორიის მნიშვნელოვან საკითხებს.

1990 წელს ლევან ურუშაძემ თემაზე „საქართველოს XV-XVIII საუკუნეების პოლიტიკური ისტორიის საკითხები XX საუკუნის თურქულ ისტორიოგრაფიაში (წყაროთმცოდნეობითი ანალიზი)“ დაიცვა დისერტაცია და მიენიჭა ისტორიის მეცნიერებათა კანდიდატის სამეცნიერო ხარისხი. ეს გახლდათ ამ საკითხებზე დაცული პირველი დისერტაცია. თურქეთ-საქართველოს ურთიერთობათა ისტორიის მნიშვნელოვან საკითხებს ეძღვნება მეცნიერის 30-ზე მეტი სამეცნიერო შრომა, მათ შორის მონოგრაფია „საქართველოს ისტორიის საკითხები XX საუკუნის თურქულ ისტორიოგრაფიაში“ („მეცნიერება“, თბილისი; 1994).

უაღრესად მნიშვნელოვანია წერილობითი ისტორიული წყაროებისა და სამეცნიერო ლიტერატურის ზედმინევენიტი ანალიზის საფუძველზე საქართველოს ისტორიისადმი თურქული ისტორიოგრაფიის მეტად ტენდენციური მიდგომების მიზანმიმართული, მეცნიერულად დასაბუთებული კრიტიკა, რასაც მწყობრი ხასიათი

პირველად სწორედ ლევან ურუშაძის შრომებში მიეცა. მან ახლებულად წარმოაჩინა ბათუმში ოსმალთა ბატონობის ისტორიის, თურქეთის კავკასიური პოლიტიკის ისტორიისა და მთელი რიგი სხვა საკითხებისა. სრულიად განსხვავებული პოზიციით არის განხილული 1548-1549 წლების ოსმალთა ლაშქრობისა და ირან-ოსმალეთის დროებითი ზავის დეტალები. საფუძვლიანად არის შესწავლილი XVI-XIX საუკუნეების ოსმალეთის სასულთნო კარზე ქართული წარმოშობის დიდებულთა მოღვაწეობა.

2006 წელს თემაზე „საქართველოსა და კავკასიის ისტორიის საკითხები ქართულ ემიგრანტულ ლიტერატურაში“, ლ. ურუშაძემ დაიცვა სადოქტორო სამეცნიერო ხარისხი. მსგავსად საკანდიდატო დისერტაციისა, ესეც იყო აღნიშნულ საკითხზე დაცული პირველი დისერტაცია. ამ საკითხებს ეძღვნება მისი 150-ზე მეტი სამეცნიერო ნაშრომი, მათ შორის მონოგრაფიები: „ევროპა და ქართული პოლიტიკური ემიგრაცია“, „ბოლშევიზმ-მენშევიზმი და საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა“ (1918-1921)“, „ერის რაობისა და ერთა თვითგამორკვევის შესახებ“, „საქართველოსა და კავკასიის ისტორიის ზოგიერთი საკითხი ქართულ ემიგრანტულ ლიტერატურაში“. აღსანიშნავია, აგრეთვე, ბატონი ლევანის მიერ შედგენილი და 1991 წელს მისივე შესავალი წერილითა და დანართით თბილისში გამოცემული კრებული „ანწყო, შობილი წარსულისაგან“. აქ მრავალი ახალი ფურცელია აღექსანდრე ბატონიშვილის, გ. დეკანოზიშვილის, სილ. ხუნდაძის, ვ. ღამბაშიძის, ივ. ჯავახიშვილის, ალ. ჩხეიძის, გრ. რობაქიძის, ექ. თაყაიშვილის, გ. მაჩაბელის, ვ. დუმბაძის, ქ. ჩოლოყაშვილისა და სხვა ქართველ მამულიშვილთა ბიოგრაფიიდან.

გამოკვლევაში „ერის რაობისა და ერთა თვითგამორკვევის შესახებ“ ბატონი ლევანი გვთავაზობს „ერი“-ს საკუთარ განმარტებას: „ერი (ნაცია) არის საერთო წარმოშობის, ისტორიის, ტრადიციების, სახელმწიფოებრიობის, კულტურის, ტერიტორიის, სალიტერატურო ენის მქონე ერთობა, რომელსაც გააჩნია მისთვის დამახასიათებელი უნიკალური ნიშან-თვისებები. მსოფლიოს ერთა კრებული ქმნის საერთაშორისო თანამეგობრობას, ეროვნულ კულ-

ტურათა კრებული კი, – მსოფლიო ცივილიზაციას“. ვფიქრობთ, ეს კიდევ ერთი საინტერესო და ანგარიშგასანევი ნააზრევია ერის რაობის გარკვევის მიმართულებით.

საყურადღებოა ნაშრომი „უცნობი ნიკო კეცხოველი“ (2008), რომელშიც განხილულია სახელოვანი ქართული მეცნიერისა და საზოგადო მოღვაწის, აკადემიკოს ნიკო კეცხოველის ბიოგრაფიის ის დეტალები, რომლებიც მანამდე უცნობი იყო საზოგადოებისთვის.

აღსანიშნავია შვეიცარიელი მეცნიერის, დოქტორ თომას ჰოიზერმანის თანაავტორობით ციურინში, გერმანულ ენაზე გამოქვეყნებული ნაშრომი, რომელიც ეძღვნება XIX-XX საუკუნეების ქართულ-შვეიცარულ ურთიერთობათა ისტორიის საკითხებს (1997).

ლ. ურუშაძის თაოსნობის ჩატარდა რამდენიმე მნიშვნელოვანი სამეცნიერო ფორუმი: საერთაშორისო კონფერენცია „კავკასიის ხალხთა გენოციდი“ (1998), „ქართული მეცნიერების კვირეული“ (ევრომეცნიერების ეგიდით (2001), შვედურ-ქართული სამეცნიერო სესია (2004), მიხაკო ნერეთლის დაბადებიდან 130-ე და ვახტანგ ითონიშვილის დაბადებიდან 50-ე წლისთავისადმი მიძღვნილი სამეცნიერო სესია (2008).

აქვე უნდა ითქვას, რომ ლ. ურუშაძის სამეცნიერო ნაშრომები გამოირჩევა მეცნიერული კეთილსინდისიერებით და ისტორიზმის პრინციპების ერთგულებით. იგი მაღალ დონეზე ფლობდა როგორც კვლევის წყაროთმცოდნეობის მეთოდებს, ისე საკვლევ მასალას. მის მიერ სამეცნიერო მიმოქცევაში შემოტანილია არაერთი მნიშვნელოვანი წყარო და ის დიდძალი ქართული ემიგრანტული ლიტერატურა, რომელიც დღემდე ხელმიუწვდომელია ქართველი მკვლევარი ისტორიკოსებისა და ფართო საზოგადოებისათვის. ბატონი ლევანი აქტიურად იღწვოდა საქართველოს საზღვრებს გარეთ ჩვენი ქვეყნის ისტორიისა და კულტურის პოპულარიზაციისთვის.

უდროოდ, 49 წლის ასაკში შეწყდა ქვამარიტი მამულიშვილის მაჯისცემა. მრავალი სიტყვა დარჩა უთქმელი. დიდი ტკივილი დაგვიტოვა. სამუდამოდ დარჩება მისი ნათელი ხსოვნა მეგობრებისა და კოლეგების გულში.

რენო სირაძე

არქიტექტორი, ფინეთის არქიტექტორთა კავშირის წევრი

ლევანი გავიცანი იმ ავადსახსენებელ 90-იან წლებში, როცა შევარდნაძის და მხედრიონის ბანდებმა კრიმინალური გადატრიალების შედეგად ხელში ჩაიგდეს საქართველო და..... ბნელ უფსკრულში გადაჩეხეს. ციხეები გაივსო პოლიტპატიმრებით. სამეგრელოში მოაწყვეს სისხლიანი დარბევები. თბილისის ქუჩები სასაკლავოს დაამსგავსეს. ამ დროს ყველა პატრიოტი, ისეთები, როგორც ლევანი იყო, ვერ დარჩებოდა გულზე ხელდაკრეფილი და, მიუხედავად რეალური საფრთხეებისა, მან ადამიანის უფლებების დასაცავად ხმა აღიმალლა.

ამავე დროს ფინეთის ჰელსინკის ჯგუფი, რომელიც IGFM-ის, ადამიანის უფლებათა დაცვის გერმანული საერთაშორისო ორგანიზაციის წევრია, ხმას იმაღლებს ევროპაში და მთელ მსოფლიოში, რათა დაიცვას საქართველოს ციხეებში ტანჯული პოლიტპატიმრები და ამხილოს შევარდნაძის არაადამიანური, ნახევრადკრიმინალური რეჟიმი. IGFM-ის ერთ-ერთ ხელმძღვანელს, ვანდა ვან ზიდლერს, რომელიც საქართველოს გულმხურვალე მეგობარი იყო, მჭიდრო კონტაქტები ჰქონდა ლევანთან, რაც ჩვენი დახმარებით შედგა. ლევანის და ფინეთის ჰელსინკის ჯგუფის, აგრეთვე, IGFM-ის თანამონაწილეობით, ბევრი სასიკეთო საქმე გაკეთდა. ალბათ ბევრი ის ადამიანი, რომელიც გადაურჩა შევარდნაძის ჯურღმულების საშინელებებს და სიკვდილს, სწორედ ლევანისა და ჩვენს მუხლჩაუხრელ საქამიანობას უნდა უმადლოდეს. რამდენი ღამე გაგვითენებია ერთად პეტიციების შედგენაზე, რამდენი ადამიანის ხვედრის შემსუბუქება გვითხოვია დასავლეთის პოლიტიკოსებისათვის, ვინ მოთვლის?

სიცოცხლის ბოლო წუთამდე იბრძოდა ლევანი, ვერ ეგუებოდა უსამართლობას. რაოდენ სამწუხარო იყო ის, რომ 2013 ჩემს საქართველოში ჩამოსვლას დაემთხვა საბედისწერო უბედური შემთხვევა და ვერ მოვასწარი მისი მონახულება.

მუდამ სიმართლისათვის და დაჩაგრულებისათვის მებრძოლი ლევანის სული ნათელში ამყოფოს უფალმა.

ირაკლი ოჩიაური

სახალხო მხატვარი,
რუსთაველის პრემიის ლაურეატი

მისი ცხოვრება ერისკაცის ცხოვრება იყო

ბატონი ლევანი, სამნუხაროდ, ნაადრევად წავიდა ამ ცხოვრებიდან.

ბევრი რამ განუხორციელებელი დარჩა, მაგრამ ბევრის გაკეთებაც შესძლო. მხედველობაში მისი ნაშრომები მაქვს, რომელთა გამოქვეყნებაც მან მოასწრო – 300-მდე საგაზეთო და ენციკლოპედიური სტატია, 150 სამეცნიერო ნაშრომი, 9 მონოგრაფია, რომელთაგან მოვიხსენიებ რამდენიმეს:

1. „ბოლშევიზმ-მენშევიზმი და საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა (1918–1921)“, 1991 (პირველი გამოცემა), 2005 (მეორე გამოცემა);

2. „საქართველოს ისტორიის საკითხები XX საუკუნის თურქულ ისტორიოგრაფიაში“, 1994 წ.;

3. „ევროპა და ქართული პოლიტიკური ემიგრაცია“, 2005;

4. „ერის რაობისა და ერთა თვითგამორკვევის შესახებ“, 2005;

5. „როგორ არ უნდა იწერებოდეს ისტორია“, 2011;

6. „დიადი სულის უკვდავება. მიხაკო წერეთელი“, 2012 და სხვ. ალსანიშნავია გამოუქვეყნებელი ნარკვევები, შრომები -

1. „სრულიად საქართველოს კათოლიკოს პატრიარქი კალისტრატე ცინცაძე (1932–1952). შტრიხები ბიოგრაფიიდან“, 2014 (ჟურნალი „რელიგია“, 2);

2. „რუსეთი და საქართველო“ (მონოგრაფია);

3. სილოვან ხუნდაძე „დიდი პედაგოგი და საზოგადო მოღვაწე (1860–1928)“ (მონოგრაფია)* და სხვ.

მისი ცხოვრება ერისკაცის ცხოვრება იყო. უფრო სწორი იქნება, თუ ვიტყვით, რომ ის იყო ეროვნულ-განმათავისუფლებელი ბრძოლის აქტიური წევრი და თითქმის გადაშენებული ქართველების იმ უმცირეს ნაწილს ეკუთვნოდა, რომელთათვისაც ეროვნულობა და სამშობლოს სიყვარული მთავარი ფასეულობაა ამქვეყნად.

* ეს წიგნი 2014 წელს უკვე გამოქვეყნდა (რედ.)

დოდონა კიჭირია

აშშ, ინდიანის უნივერსიტეტის პროფესორი

ჩემო ძვირფასო ლევან, ჩვენი გაცნობის დღიდან, რომელიც თითქმის ოცდაათი წლის წინ დაიწყო, მახსოვხარ, როგორც შენი სამშობლოსთვის დაუღალავად მებრძოლი ადამიანი, მებრძოლი არა მხოლოდ სიტყვით, არამედ საქმითაც. შენთვის არაფერი იყო იმაზე მნიშვნელოვანი, რომ მდგარიყავი საქართველოს კეთილდღეობის სამსახურში. ამას შესწირე ყოველი შენი დღე და საათი. იბრძოდი, რომ არ დაგეკარგოდა არც ერთი გმირული სახელი, არც ერთი დიდებული ფურცელი საქართველოს წარსულიდან, იღწვოდი, რომ არ დაგვიწყებოდა არც ერთი უსამართლობა, რაც ჩვენს ქვეყანას დაატყდა თავს.

არ მახსოვს არც ერთი მნიშვნელოვანი და ერის საჭირობოტო საქმისადმი მიძღვნილი შეხვედრა - ყრილობა, კონფერენცია თუ საპროტესტო აქცია, რომელშიც შენ მონაწილეობა არ მიგეღოს და შენი სიტყვა არ გეთქვას. ბევრი ასეთი შეხვედრა კი პირადად შენი ორგანიზებული იყო, რისთვისაც დრო და ენერგია არასოდეს დაგიშურებია.

შენ ჩემთვის ყოველთვის იყავი, ხარ და იქნები იშვიათი მაგალითი იმისა, თუ რას ნიშნავს იყო პატრიოტი ამ სიტყვის ყველაზე კეთილშობილი მნიშვნელობით, რას ნიშნავს უანგარო სამსახური შენი ქვეყნისა და ხალხისთვის, რას ნიშნავს სიცოცხლე შესწირო შენი მიწა-წყლის სიყვარულს.

სწორედ ამიტომ, მე ეხლაც არ მჯერა, რომ შენ აღარა ხარ ჩვენს შორის. ეს შეუძლებელია! დარწმუნებული ვარ, რომ შენი მუდამ ბობოქარი სული ისევ დასტრიალებს ჩვენს ქვეყანას, ისევ იტანჯება ჩვენი სატანჯველით, ისევ უხარია ჩვენი კარგი და ისევ მოგვიწოდებს – არ დავძაბუნდეთ და ვიდგეთ ჩვენი ქვეყნის მომავლის სადარაჯოზე, ისე უშიშრად, როგორც იდექი შენ.

უჩა ოქროპირიკა

ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი

მოგონება ლევან ურუშაძეზე

როდესაც 1990 წლის სექტემბერში საქართველოს ეროვნული მოძრაობის ისტორიის მუზეუმის დირექტორად ამირჩიეს, თხოვნით მივმართე საქართველოში მაშინ არსებულ ყველა მუზეუმს, ამასთან კერძო პირებს, მოენოდებინათ აღნიშნული მუზეუმისათვის საჭირო მასალები საქართველოს ეროვნულ-განმათავისუფლებელი ბრძოლის ისტორიის სათანადოდ წარმოსაჩენად. ჩვენს ამ თხოვნას ერთ-ერთი პირველი გამოცხმაურა მაშინ ახალგაზრდა მეცნიერი და უნიჭიერესი ისტორიკოსი ლევან ურუშაძე, რომელმაც გამოგვიგზავნა 17 დასახელების წიგნი, ბროშურა და სხვადასხვა უნიკალური დოკუმენტი, გამოცემული საზღვარგარეთ, დასავლეთ ევროპისა და ამერიკის ქვეყნებში მოღვაწე ქართველი ემიგრანტების, თუ იქ მოქმედი ემიგრანტული ორგანიზაციების მიერ. ამ უძვირფასეს ამანათს თან ერთვოდა ბატონი ლევანის წერილიც, რომელშიც ავტორი წარმატებას უსურვებდა ჩვენს კოლექტივს. ეს იყო ჩვენი პირველი პირადი ურთიერთობა, თუმცა ლევან ურუშაძეს მისი პატრიოტული წერილებით ადრევე ვიცნობდი.

1998 წლის 29 ოქტომბერს ჩვენ პირველად შევხვდით ერთმანეთს ბატონი ლევანის მიერ ორგანიზებულ საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციაზე – „კავკასიის ხალხთა გენოციდი“, რომელიც ჩატარდა ქალაქ თბილისში, ცნობილი ქართველი ხელოვანის, ირაკლი ოჩიაურის სახლში. კონფერენციას ესწრებოდნენ და მის მუშაობაში აქტიურ მონაწილეობას იღებდნენ ქალბატონები და ბატონები – სევდია უგრეხელიძე, ლია ბერუაშვილი, ზურაბ ურუშაძე, პაატა ბუხრაშვილი, ზაურ ნულაია და სხვები (ბოდიშს ვუხდი ყველას, ვინც სიჩქარეში უცებ ვერ გავიხსენე). აღნიშნულ კონფერენციაზე წავიკითხე მოხსენება – „ბოროტების იმპერიის მემკვიდრე და მისი მარიონეტები კავკასიაში“.

ეს იყო საქართველოში ედუარდ შევარდნაძის დანაშაულებრივი, უკანონო რეჟიმის დროს ჩატარებული საერთაშორისო სამეცნიერო

კონფერენცია, რომელზედაც ბატონმა ლევანმა შეძლო მოეყვანა საზღვარგარეთის ქვეყნების არაერთი ოფიციალური წარმომადგენელი (და რომელზედაც, სხვათაშორის, მოსვლა ვერ გაბედა მაშინ ჩეჩნეთის წარმომადგენელმა საქართველოში, ხიზრი ალდამოვმა)

ამ კონფერენციაზე ყველა ჩვენთაგანს კიდევ ერთხელ მოგვეცა საშუალება მეცნიერულად დასაბუთებული არგუმენტებით გვესაუბრა საქართველოსა და ქართველი ხალხის იმ უდიდესი სატიკვარისა და უბედურების შესახებ, რომელიც საქართველოში 1991-1992 წლების დეკემბერ-იანვარში მომხდარი სამხედრო-კრიმინალური გადატრიალების შემდეგ დამკვიდრდა; რომელიც ფეხქვეშ თელავდა ქართველი ხალხის სასიცოცხლო ინტერესებს და მას მსოფლიოს წინაშე წარმოაჩენდა, როგორც საკუთარი პრინციპების არმქონე, კავკასიის ხალხების თავისუფლების წინააღმდეგ მებრძოლი ძალის აშკარა მოკავშირეს.

აღნიშნული კონფერენციის ჩატარებით, ბატონმა ლევანმა, ყველა ჩვენთაგანს საშუალება მოგვცა მთელი მსოფლიოსათვის კიდევ ერთხელ დაგვეხსენებინა საქართველოში დამყარებული შევარდნაძის ძალმომრეობითი, უზურპატორული რეჟიმის ნამდვილი სახე და აღნიშნული პრობლემის განხილვის დროს დაგვეყენებინა მის შექმნა-ჩამოყალიბებაში ე. წ. დასავლეთის დემოკრატიის ბურჟი ქვეყნებისა და მათი საერთაშორისო ინსტიტუტების პასუხისმგებლობის საკითხი (რასაც, სხვათაშორის, თავისი აქტუალობა არ დაუკარგავს საქართველოს ირგვლივ დღეს მიმდინარე პროცესების დროსაც).

არასდროს დამავინწყდება ჩვენი ბოლო შეხვედრა 2013 წლის ივლისში, როდესაც ბატონმა ლევანმა უდიდესი სიამაყის გრძნობით დამათვალიერებინა, ფაქტობრივად, მის მიერ შექმნილი – საქართველოს ოკუპაციის მუზეუმი, – თავად გამიწია მეგზურობა, დაწვრილებით ამიხსნა და განმიმარტა ყველა წვრილმანიც კი, შემდეგ, თითქოსდა გული უგრძნობდა, თავისი ბოლო ნაშრომები გამომატანა, როგორც პირადად ჩემთვის, ისე ბათუმის შოთა რუსთაველის უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკისათვის გადასაცემად.

პატივისცემის ნიშნად მუხლს ვიდრეკ უდიდესი ქართველი პატრიოტის, ბრწყინვალე მეცნიერისა და უშურველი მეგობრის, ლევან ურუშაძის ხსოვნის წინაშე.

გიგლა აბდლაჰი

როდესაც ლევანის მამა ზურაბი მივიდა ლევანის უფროს მეგობართან და კოლეგასთან, სამეცნიერო-საღვთისმეტყველო ჟურნალის „რელიგიის“ პასუხისმგებელ მდივანთან, ბატონ გიგლა აბდლაძესთან და სთხოვა მას დაენერა მოგონება ლევანზე, უარი მიიღო. ბატონმა გიგლამ უპასუხა: „ვერ ვწერ მოგონებას ლევანზე, ვერ ვწერ. რამდენჯერმე დავინყე, მაგრამ ვერ გავაგრძელებ. როდესაც კაცი მაგრად გიყვარს, ვერ დანერ...“.

დიდი ხანია მინდოდა დამეწერა პატარა მოგონება თქვენს უსაყვარლეს შვილზე — ბატონ ლევან ურუშაძეზე, მაგრამ როგორც კი კალამს ხელს ნავავლებდი ცრემლები მახრჩობდა და ვერადა ვერ ვწერდი თუნდაც ერთ სიტყვას.

ამიტომაც განვდით ამ მოგონებას ერთობ დაგვიანებით.

იმ ხანად, ჟურნალში ვმუშაობდი პასუხისმგებელ მდივნად. ჩემთან ოთახში რომ შემობრძანდნენ „საქართველოს რესპუბლიკის“ თანამშრომელი მარატ ღვალაძე და ერთი სიმპატიური სახის ახალგაზრდა, რომელიც მარატმა გამაცნო როგორც ახლობელი და განმამარტა ლევან ურუშაძეა, ზვიად გამსახურდიას მიერ საფრანგეთში მცხოვრებ ემიგრანტებთან იყო გაგზავნილი. მეტად საინტერესო მასალები ჩამოიტანა და სურს თქვენს ჟურნალში დაბეჭდოს, თუნდაც ერთი მათგანიო. მასალებს გადავხედე, ფრიად საინტერესოდ იყო დანერილი, მაგრამ ჩვენი ჟურნალის პროფილს არ შეესაბამებოდა არც ერთი მათგანი. სამაგიეროდ, მივეცი წინადადება გაზეთ „თავისუფალ საქართველოში“, სადაც მეც ვმუშაობ, ავიდეთ და რედაქტორს, მეტად პატივისცემ, ბრწყინვალე ქალბატონს მარიკა აბაიშვილს ვთხოვოთ გამოქვეყნება. ბატონ ლევანს თვალები გაუბრწყინდა სიხარულისგან. იმავე წამს მარიკასთან წავედით. წერილი მარიკას მოეწონა და მეორე დღის ნომერში დაიბეჭდა კიდევ. ამის შემდეგ ბატონი ლევანის წერილები ხშირად იბეჭდებოდა ამავე გაზეთში და მალე ლევანი გაზეთის აქტიური თანამშრომელიც გახდა.

მერე კი, ჩვენს ქვეყანას ყველასათვის ცნობილი უბედურება დაატყდა თავს. საქართველოს პირველი პრეზიდენტი, ხალხის მიერ არჩეული, ქვეყნიდან გააძევეს და სულ მალე გაზეთმაც არსებობა შეწყვიტა.

ბატონმა ლევანმა ჟურნალისტური მოღვაწეობა მაინც განაგრძო, საკუთარი გაზეთი „ადამიანის უფლებების“ სახელწოდებით დააარსა და, ახლა, თვითონ გაზეთის პასუხისმგებელ მდივნად მე მომიწვია.

დროის ვითარებაში ეს გაზეთიც დაიხურა, ხოლო ლევან ურუშაძემ და მისმა ოჯახმა საქველმოქმედო მოღვაწეობა განაგრძო და მოიწვია ამ საქმის საზღვარგარეთელი სპეციალისტებიც. მათ დახმარების ხელი გაუწოდეს ციხეებში გამომწყვდეულ პატრიოტებს. ამ საქმეში მეც შემქონდა გარკვეული წვლილი.

ურთიერთობა ჩვენი კიდევ გრძელდებოდა. ჟურნალ „რელიგიაში“ პერიოდულად ქვეყნდებოდა შესაბამისი სამეცნიერო სტატიები ლევან ურუშაძის ხელმოწერით.

უკანასკნელ ხანს ლევანმა რედაქციას შემოთავაზა ნაშრომი საქართველოს კათალიკოს პატრიარქის კალისტრატე ცინცაძის ღვანლზე.

წერილი რატომღაც იგვიანებდა. შემდეგ კი, საშინელი მწუხარება დამატყდა თავს — შემატყობინეს რომ ბატონი ლევანი ტრაგიკულად დაიღუპა.

ძლივს შევძელი ამ მცირე მოგონების ასე დაგვიანებით დანერა. მაპატიეთ.

თქვენი მუდამჟამს პატივცემული
გიგლა ალექსანდრეს ძე აბდლაძე,
დამსახურებული ჟურნალისტი,

ჟურნალ „რელიგიის“ პასუხისმგებელი მდივანი
26.10.2014

ლელა ოჩიაური

ლევან ურუშაძის ისტორიის დაუვინყარი ბაკვითილავი

არამგონია, ის დღე, უფრო ზუსტად, იმ დღის ემოცია ოდესმე ნაიშალოს ჩემი მეხსიერებიდან. დილით, სოციალურ ქსელში შესულს, პირველი, რაც თვალში მომხვდა, ჩვენი ქუთაისელი მეგობრების პოსტები იყო, რომლებიც ვილაცის დაღუპვის ამბავს, სასონარკვეთილი იუნყებოდნენ, მაგრამ არ ამხედნენ გარდაცვლილის ვინაობას. ამ გულისგამგმირავი სიტყვებიდან თითქოს მესმოდა ბაჩუკი გვანცელაძის ხმამაღალი ტირილის ხმა და გაფრთხილება – მეგობრებო, ოჯახმა ჯერ არ იცის და ფრთხილად იყავით. ნურც მე მეკითხებით ნურაფერს და ნურც თქვენ გაამხელთ, რამეს თუ გაიგებთო.

მოგვიანებით გაჩნდა ფოტოები, აჭრელდა „ფეისბუქის“ პროფილი. ნელ-ნელა გაჩნდა მწირი ინფორმაცია. შემდეგ ყველაფერი გაცხადდა. მე კი არ მჯეროდა. შეცდომა მეგონა. უფრო სწორად, მინდოდა, ძალიან მინდოდა, რომ ეს ყველაფერი ტყუილი, შეცდომა ყოფილიყო. თავს ვირწმუნებდი, რომ საუბარი იყო ვილაც სხვა ადამიანზე, რომლის სიკვდილიც, ცხადია, საწყენი იქნებოდა, მაგრამ ის არ შეიძლებოდა ყოფილიყო. დაუშვებელი იყო, რომ ის ყოფილიყო – ჩემი მეგობარი ლევან ურუშაძე. არ შეიძლებოდა!!!

მაშინაც და შემდეგაც, ყველაზე მეტად, რასაც განვიცდიდი, რაზეც გამუდმებით ვფიქრობდი, ის იყო (და რის გამოც ლევანის მეგობრები მისი გარდაცვალების ფაქტს გარკვეულ დრომდე, შეძლებისდაგვარად, მაღავენენ) – რა ეშველებათ ლევანის მშობლებს – დიდებულ ადამიანებს, რომელთა დამსახურებაა, რომ ლევანი ასეთი იყო – ქალბატონ გურანდასა და ბატონ ზურაბს! რა ეშველებათ!!!

მე მშობლებისა და შვილის ასეთი ურთიერთობა, ასეთი სიახლოვე, ასეთი განუყოფლობა არსად მინახავს. თითქოს ერთი ადა-

მიანი იყვნენ. ლევანი მშობლებისთვის და მშობლები ლევანისთვის ცხოვრობდნენ. ეს იყო საოცარი, სამაგალითო, ჰარმონიული ერთობა და ეს ყველაფერი დაინგრა.

მასთან ერთად დაინგრა რაღაც უფრო დიდი და მნიშვნელოვანი, ვიდრე ყოველდღიური ამოებაა და ისიც ცხადი გახდა, თუ როგორ შეიძლება ერთი ადამიანის არყოფნამ ქვეყნის მომავალი საბედისწეროდ შემოატრიალოს.

ლევან ურუშაძეს 90-იანი წლებიდან, საქართველოს ისტორიის ერთ-ერთი ყველაზე მძიმე პერიოდიდან ვიცნობდი. ეროვნული ხელისუფლების, პრეზიდენტ ზვიად გამსახურდიას მხარდამჭერი და დამოუკიდებელი სახელმწიფოს – საქართველოსთვის – მებრძოლი ადამიანების ფარული შეკრებებიდან, რომლის ცენტრალური ფიგურა, სხვა ეროვნულ მოღვაწეებთან ერთად, მაშინ სრულიად ახალგაზრდა ლევან ურუშაძე იყო.

შემდეგ მათი მიზანი აცხადდა. ლევანს კი ინტენსიურად, უკვე, მაშინ ვხვდებოდი, როდესაც საბჭოთა ოკუპაციის მუზეუმის შექმნის პროცესი დაიწყო. როდესაც რაღაც კითხვა მიჩნდებოდა, პირველს, მას მივმართავდი და ისიც, მძიმე სამუშაო რეჟიმის მიუხედავად, დაულალავად, გულდასმითა და ყოველგვარი უკმაყოფილების გარეშე თვალწინ მიშლიდა საბჭოთა ჯალათებისა და მათი მსხვერპლების მანამდე გასაიდუმლოებულ ამბებს.

საერთოდ, ყოველთვის, როდესაც საქართველოს უახლესი ისტორიიდან რაღაც ინფორმაცია, რაიმე ფაქტის დაზუსტება ან შეტყობა მჭირდებოდა, ლევან ურუშაძეს მივმართავდი, რადგან მისი ხედვა და ცოდნა უტყუარი იყო.

შემდეგაც, როდესაც ოკუპაციის მუზეუმი გაიხსნა და მნახველებმა იწყეს დენა, არ მახსოვს მეთხოვოს, და სტუდენტებისთვის, უცხოელი სტუმრებისა თუ სხვა მსურველებისთვის, მუზეუმის კარი ფართოდ არ გაეღოს და ბოლომდე არ დაეკმაყოფილებინოს მათი ინტერესი. ეს კი საუცხოოდ გამოსდიოდა, რადგან საქართველოს ისტორიის საფუძვლიანი ცოდნის გარდა ძალიან კარგი მთხრობელიც იყო.

მისი განსწავლულობა მაცუებდა, აღტაცებაში მოყვავდი ამა

თუ იმ საკითხის საოცრად ღრმა და მრავალმხრივ ცოდნას, რაც არაერთ სტატიასა თუ წიგნად გამოცემული ნაშრომების ყოველ სტრიქონში იკითხება.

იგი ანგრევდა ქართულ ისტორიოგრაფიაში დამკვიდრებულ სტერეოტიპებს, ამბეურებდა ისეთ ფაქტებს ჩვენი წარსულიდან, საქართველო-რუსეთის, საბჭოთა რუსეთისა და საბჭოთა საქართველოს ურთიერთობის ტრაგიკულ თავგადასავალს, რომლებსაც ისტორიის ზოგიერთი ქართველი მკვლევარი, რბილად რომ ვთქვათ, არასწორი ინტერპრეტაციით წარმოადგენდა და არა მხოლოდ საბჭოთა პერიოდში, არამედ შემდეგაც.

ლევანის სწორედ ეს თვისება და სწრაფვა – მოეთხრო საქართველოს ნამდვილი ისტორია – აღმოჩნდა ჩვენი თანამშრომლობის საფუძველი გაზეთ „ქართულ უნივერსიტეტში“, რომლისთვისაც, ლევანის მიერ შექმნილი წერილების ციკლი, ფასდაუდებელი მონაპოვარი იყო.

სწორედ ლევან ურუშაძის წყალობით, გაზეთის მკითხველმა საზოგადოებამ (დანარჩენზე აღარაფერს ვამბობ) ბევრი რამ ისეთი შეიტყო ჩვენი სამშობლოს არცთუ შორეული წარსულიდან, რაც შეგნებულად დამახინჯებულად, დეფორმირებულად და ვილაცის საამებლად დაწერილი ტექსტებიდან იცოდა.

ამ გზაზე წინააღმდეგობებიც გვქონდა მათი მხრიდან, ვინც უშუალოდ იყო გაყალბების პროცესის მონაწილე, მაგრამ ჩვენ პოზიციებს არ ვთმობდით. როდესაც იცი, რომ მართალი ხარ, არაფრის, არავის, არანაირი „ავტორიტეტების“ არ გეშინია!

სათქმელი, მოსაგონარი ბევრი მაქვს. ჩვენი მეგობრობა არასოდეს განწყვეტილა, მაგრამ განსაკუთრებით ძლიერდებოდა მაშინ, როდესაც საქართველოს ცხოვრებაში პრობლემები იწყებოდა – რადგან ლევან ურუშაძე ყოველთვის იქ იდგა, სადაც სამშობლოს სჭირდებოდა – და სხვასაც მოუწოდებდა ამისკენ. სამწუხაროდ, ყველაფერი მხოლოდ ხსოვნაშია ჩარჩენილი.

ამას გარდა, დღეს, ჩემი ძვირფასი მეგობრისგან მრჩება ავტოგრაფიანი წიგნები, საგაზეთო წერილების გზავნილები ელექტროფოსტით (რომლებსაც წლებია ვინახავ, როგორც მნიშ-

ვნელოვან დოკუმენტებს) და საგაზეთო პუბლიკაციები, მისი პროფილი „ფეისბუქზე“ (რომელსაც დროდადრო ვენვევი ხოლმე), მისი ტელეფონის ნომერი – სამუდამოდ ჩაბეჭდილი მობილურში, ისტორიის დაუფინყარი გაკვეთილები, რომლებსაც მთელ ქართულ საზოგადოებას უტარებდა და კითხვები, ბევრი შეკითხვა, რომლების დასმაც ლევანისთვის მინდოდა და ველარ მოვასწარი.

ქართველობა იწყება ღირსეზიდან!

ლევან ურუშაძე – კაცი ქართველი, პატრიოტი, მეცნიერი, მისაბაძი ადამიანი.

2008 წლის სექტემბრის თვეში შევხვდით ერთმანეთს ინტერნეტ-სივრცეში, მანამდე არ ვიცნობდი. საუბრის პირველივე სიტყვიდან დავინახე, რომ სამშობლო ძალზედ სტკიოდა, რომ ზუსტად ესმოდა ქართველი კაცის მისია ქვეყნის წინაშე, თავისუფლების არსი. შეუძლებლად არ მიაჩნდა მტერთან ბრძოლა. უბრალოდ აკეთებდა იმას, რაც აუცილებლად უნდა გაკეთებულიყო. მახსოვს, ერთხელ საუბრის დროს მითხრა: რომ იყო ქართველი, ამის ნება უნდა ჰქონდეს ადამიანსო, თუ არ აქვს, რამდენიც არ უნდა ინებოს მისმა გარემოცვამ, ვერ გახდება ვერც ქართველი და ვერც ღირსეული კაციო. თანამედროვე ქართულ საზოგადოებაში იშვიათად შეხვდებით ადამიანებს, რომელნიც ლევანის მსგავსად იღვწოდნენ, იბრძოდნენ, იკვლევდნენ, რომელნიც იმ იშვიათი მადლით იყვნენ დაჯილდოებულნი, რაც უანგაროდ სამშობლოს სიყვარულია. ერთ-ერთი დიდი იმედი გამოეცალა საქართველოს ხელიდან, ლევანის სახით, კაცი, რომელიც მუდამ მასზე ზრუნავდა, ის სტკიოდა. საქართველოს წარმატებული მომავლისთვის ზრუნვა, მოღვაწეობა უმაღლესი მიზანია, რასაც შეიძლება ადამიანი ემსახურებოდეს. მანამ იარსებებს ჩვენი ქვეყანა, სანამ ეყოლება ლევან ურუშაძის მსგავსი შვილები.

გაუჩერებლივ შემიძლია ვწერო მასზე ... ცრემლი მახრჩობს! ბოლო საუბარი 2013 წლის 19 ოქტომბერს გვექონდა ტელეფონით. თემა ისევ საქართველო იყო ... ველარ ვბეჭდავ, ვტირი. მიჭირს მასზე წარსულში საუბარი ... ძალიან მაკლია, ძალიან...

ლევან ურუშაძის მოსაზრება

როგორ მენანები, ლევან! სულ ახალგაზრდა იყავი, რომ გაგიცანი – ჭკვიანი, განათლებული, წიგნიერი, სხვა ყმანვილებს არ ჰგავდი. სამშობლოს სიყვარულს და დარდს გადაყოლილი, თითქოს ნაადრევად იყავი დაბრძენებული. დიდი ნაღვლიანი თვალებით, დახვეწილი რომაული პროფილით ორივეს ჩამოჰგავდი, შენს არაჩვეულებრივ მშობლებს – ქალბატონ გურანდასა და ბატონ ზურაბს. ჯერ ისინი გავიცანი, იმ საშიშ დროს, ჩაბნელებულ, უტრანსპორტო ქალაქში, შიგადაშიგ ტყვიების ზუზუნით რომ ისმოდა, სანაპიროდან ვაკეში, ჩემ სახლამდე შუალამით ფეხით მოდიოდნენ. რაღაც უნდა მეთარგმნა ან რედაქტირება გამეკეთებინა. ჩუმად, მორიდებით შემოვიდოდნენ ხოლმე – ლევანმა თქვა, არ დაგვიანდეს, ინფორმაცია უნდა მივანოდოთ უცხოელებსო. როგორც ყოველთვის, უსამართლოდ დაჩაგრულზე ფიქრობდი, პატიმრები, გარდაცვლილთა ოჯახები იყო შენი მუდმივი ზრუნვის საგანი. საოცარი მეხსიერება გქონდა. საინტერესო მეცნიერული შრომების ავტორი დიდი პუბლიცისტური ნიჭითაც იყავი დაჯილდოებული. ლაკონურად, სულ 2-3 აბზაცით შეგეძლო გადმოგეცა წარსული თუ მიმდინარე ვითარება და სათანადო ისტორიულ-პოლიტიკური ანალიზი დაგერთო.

არასოდეს დამავინწყდება შენი სახლი სანაპიროზე – წიგნებით, სურათებით, სიყვარულითა და სითბოთი სავსე... იქ შევიყრებოდით ხოლმე „წინააღმდეგობის მოძრაობის“ გულანთებული წევრები, ვწერდით, ვთარგმნიდით, მიმართებდა და პეტიციებს ვადგენდით, უცხოელ სამართალდამცველებსაც ვღებულობდით დიდი რისკის ფასად, ვკამათობდით, ვილხენდით კიდეც. ფიცხი იყავი, წამოენთებოდი ხოლმე. მაშინ ყველა ვჩერდებოდით, არ

გვწყინდა, იმიტომ, რომ ვიცოდით შენი კეთილი გულის ამბავი. რამდენჯერ დაგვდგომიან თავს ოფიციალური თუ მოხალისე „სამართალდამცველები“, ჩვენ მათ ჯალათებს ვეძახდით. წარბი არ შეგიკრავს, არ შეგშინებია. შენ რომ გაგიცანი, მაშინ კიდევ ერთხელ მივხვდი, რომ თავგანწირვა მარტო ბრძოლის ველზე არ ხდება, გმირობას მხოლოდ მეზობლები არ სჩადიან. მთელი შენი ხანმოკლე ცხოვრება სამშობლოსათვის ბრძოლის და თავგანწირვის მაგალითია. როგორ მწყინს, რომ ვერ მოესწარი, როგორ გაგახარებდა უკრაინის ამბები, რა იმედი ჩაგესახებოდა ჩვენი სამშობლოს მომავალზეც!

მინდა მივუსამძიმრო ყველას, პირველ რიგში, რა თქმა უნდა, შენს გულდამწვარ მშობლებს, შენს მეგობრებსა და თანამოაზრეებს, ყველა ღირსეულ ქართველს. შენ ხომ ახლა ძალიან, განსაკუთრებით სჭირდებოდი საქართველოს! შენ ხომ საიმედო გუშაგი, მცველი იყავი შენი სამშობლოს ისტორიისა! ნათელი დაგიმკვიდროს უფალმა! შენისთანებზე აქვს ნათქვამი დიდ ვაჟას: „უფლის კურთხევა ანთია სამშობლოს მცველის კარზედა!“

მელა თუშაალიშვილი

სამწუხაროდ, როცა ადამიანი მიდის ამ ქვეყნიდან, მხოლოდ მაშინ ვაცნობიერებთ, თუ რა დანაკლისი განიცადა საზოგადოებამ ....

ლევან ურუშაძე — შესანიშნავი ისტორიკოსი, პრინციპული, პატიოსანი, ქვეყნის ერთგული, მართლაც გამორჩეული პიროვნება დააკლდა ჩვენს ქვეყანას სწორედ იმ ეპოქაში, როცა ლევანის დარი ადამიანი სანთლით საძებარი გაგვიხდა!

არ ვიცი რა სიტყვები მოვძებნო, რით ვანუგეშო მისი მშობლები და ახლობლები?! ნუგეში, ალბათ, ის თუ იქნება, რომ მათ აღზარდეს ქვეყნის საამაყო შვილი, რომლის ხსოვნა მუდამ იქნება იმ ქართველთა გულში, ვისთვისაც ჭეშმარიტი პატრიოტიზმი, წესიერება, პრინციპულობა, ეროვნული საქმისთვის უკომპრომისო ბრძოლა მაღალი და უცვლელი ღირებულებებია.

თავს მოწინებთ ვხრი ლევან ურუშაძის ნათელი ხსოვნის წინაშე.

შენ – ჩემო ტკბილო

საქართველოვ

ქვეყნის ხალხს უკარ (უხეუქუქ)!
 აქვს მონიერი მუხაბედა სუბილი
 მუქი ხეივანი და მუქი - აქვს მონიერი,
 ხომალდი კბილუხეხი/მონიერი სუბილი
 სადღის, სუბილი/მონიერი ხეივანი
 მუქი/მონიერი მონიერი უნივერსიტეტი.
 მონიერი მონიერი/მონიერი.

გამომცემლობა „დიდოსტატი“
 თბილისი - 2002 წელი.

09.05.02.

ვახტანგ ბოჭორიშვილი (1924-2002) – საქართველოსა და ნიუ-იორკის მეცნიერებათა აკადემიების აკადემიკოსი, საქართველოს სახელმწიფო პრემიის ლაურეატი, საქართველოს ჯანდაცვის სამინისტროს სეფსისის პირველი რესპუბლიკური ცენტრის შემქმნელი, ლევან ურუშაძის მიერ დაფუძნებული „ევრომეცნიერების“ საქართველოს ეროვნული სექციის აქტიური წევრი.

ერთი რამ დაბეჯითებით შემიძლია ვთქვა — ლევანთან, მის მიერ შექმნილი საერთაშორისო ასოციაციის — «კავკასია: ეთნიკური ურთიერთობები, ადამიანის უფლებები, გეოპოლიტიკა», შემოკლებით “საკეავგ”, სხდომებზე მოიჩქაროდნენ არა ამრტო ახალგაზრდები, არამედ მისი უფროსი მეგობრები, თავის საქმეში ძალიან წარმატებულნი და გამორჩეულნი, მოიჩქაროდნენ პასუხგასაცემი კითხვებით, ახალი ამბების გასაგებად, მომავალი სამოქმედო გეგმის დასაზუსტებლად, ერთმანეთთან ჩასახუტებლად... მათ შორის რამოდენიმეს დავასახელებ:

ირაკლი ოჩიაური — სახალხო მხატვარი, რუსთაველის პრემიის ლაურეატი;

ვახტანგ ბოჭორიშვილი — საქართველოს ეროვნული და ნიუ-იორკის მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი, პროფესორი, საბჭოთა კავშირში, კერძოდ, საქართველოში სეფსისის პირველი ცენტრის შემქმნელი და უცვლელი დირექტორი;

გურამ მჭედლიძე — საქართველოს ეროვნული მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი, პროფესორი, პალეობიოლოგიის ინსტიტუტის დირექტორი;

გიგლა აბდალაძე — დამსახურებული ჟურნალისტი, სამეცნიერო-საღვთისმეტყველო ჟურნალის — “რელიგია” პასუხისმგებელი მდივანი;

ზურაბ ძონენიძე — დოქტორი, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი;

გოგა ჩახუნაშვილი — დოქტორი, თბილისის სამედიცინო ინსტიტუტის პროფესორი, ევრომეცნიერების საქართველოს ეროვნული სექციის თავმჯდომარე.

მიკა კოზიაშვილი

სორბონის უნივერსიტეტისა და ივ. ჯავახიშვილის სახ. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი

მინდა გამოვხატო ჩემი ღრმა მნუხარება ჩვენი სასიქადულო მამულიშვილის, შესანიშნავი მეცნიერისა და მოქალაქის ლევან ურუშაძის უდროოდ გარდაცვალებასთან დაკავშირებით. დღეს მისი ჭირისუფალია მთელი ჩვენი საზოგადოება, როგორც საქართველოში, ასევე საფრანგეთში, ის საზოგადოება, რომელიც იხსენებს ლევანს, როგორც სიმართლის, სიკეთისა და სამშობლოს უანგარო მსახურს. მჯერა, რომ მისი გარჯა ტყუილად არ ჩაივლის და ჩვენ ახლო მომავალში ვიცხოვრებთ თავისუფალ და გამთლიანებულ საქართველოში.

ბატონ ლევანს პირადად არ ვიცნობდი. ჩვენ ფეისბუქის საშუალებით დავმეგობრდით. მსოფლმხედველობის ერთიანობამ გვაპოვნინა ერთმანეთი. მხიბლავდა ბატონი ლევანის პრინციპულობა, უკომპრომისობა და რა თქმა უნდა საქართველოს უანგარო სიყვარული. ისე მწარედ დაიფრენდა ხოლმე ვინმე რუსეთუმეს, მოღალატეს, სულით გამყიდველს, იქ დასამატებელიც არაფერი რჩებოდა. დიაგნოზი დასმული იყო. უანგარო იყო საქართველოს სიყვარულში. საქართველო უყვარდა პირობების გარეშე, უყვარდა არა მხოლოდ როგორც საამაყო და დიდებული მოცემულობა, არამედ როგორც გასაფრთხილებელი და თაობებზე გადასაცემი საუნჯე. თვითონ იყო მეციხოვნეც და წარსულიდან გადმოსული რაინდიც. ერთხელ თავის საამაყო წინაპრების სურათები გამოაქვეყნა ინტერნეტსივრცეში და მაშინვე ნათელი გახდა, საიდან მოდიოდა და რა ფასეულობებზე გაიზარდა ეს საამაყო ქართველი.

როგორ უხაროდა საქართველოს საერთაშორისო წარმატებები. როგორ ამაყობდა მიღწევებით და როგორ აფრთხილებდა შინაურ და გარეშე მტერს, რომ ვერ ეღირსებოდნენ საქართველოს დამარცხებას.

ერთხელ საოკუპაციო მუზეუმზე დავწერე ჩემი შთაბეჭდილებების სტატუსი. კომენტარი დამიტოვა მკაცრი და ღირსეული. "... ვერ ეღირსებიან საბჭოთა ოკუპაციის მუზეუმის დახურვას ეს არარაობები!!! მე, ლევან ურუშაძე, გაძლევთ ამის პირობას!" ხშირად მახსენდება ეს კომენტარი და ვიცი, რომ ზეციურ საქართველოში გადასული მისი სული, იქაც საქართველოს დასტრიალებს. უდროოდ და უსამართლო იყო მისი დაღუპვა. დღეს ეს დანაკლისი განსაკუთრებით თვალშისაცემია. როგორ აკლია საქართველოს მისი ხმა და მისი შემართება. ნათელში ყოფილიყოს მისი სული.

თანგიზ ვერულაძე

ლევან ზ.ურუშაძე, ისტორიკოსი, პოლიტოლოგი და პუბლიცისტი, დაიბადა 1964 წლის 7 თებერვალს, თბილისში. მამა – პროფესორი ზურაბ ურუშაძე, ბიოფიზიკოსი; დედა – პროფესორი გურანდა ღვალაძე, ბოტანიკოსი.

საშუალო სკოლის წარჩინებით დასრულების შემდეგ, 1981 წელს ჩაირიცხა თბილისის ივანე ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის აღმოსავლეთმცოდნეობის ფაკულტეტზე და 1986 წელს ასევე წარჩინებით დაამთავრა აღნიშნული ფაკულტეტის საზღვარგარეთის აღმოსავლეთის ქვეყნების ქვეყანათმცოდნეობის (ისტორიის) განყოფილება თურქეთის ისტორიის სპეციალობით.

1986-1989 წლებში იყო ივანე ჯავახიშვილის სახელობის ისტორიის და ეთნოლოგიის ინსტიტუტის ასპირანტი, ხოლო 1989-1995 წლებში ამავე ინსტიტუტის წყაროთმცოდნეობის განყოფილების მეცნიერ-თანამშრომელი. 1990 წლის მარტში დაიცვა საკანდიდატო დისერტაცია თემაზე „საქართველოს ისტორიის საკითხები XX საუკუნის თურქულ ისტორიოგრაფიაში“ (სამეცნიერო ხელმძღვანელი პროფ. გიული ალასანია). აღნიშნული ნაშრომი მონოგრაფიის სახით გამოიცა 1994 წელს. 1991 წელს ლ. ურუშაძე იყო რადიოსადგურ „თავისუფალი საქართველოს“ პოლიტიკური მიმომხილველი, 1991-1995 წლებში გაზეთ „თავისუფალი საქართველოს“ კორესპონდენტი და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური მიმართულების რედაქტორი. 1995-2003 წლებში რედაქტორობდა მის მიერვე დაფუძნებულ დამოუკიდებელ საინფორმაციო-ანალიტიკურ ბიულეტენს „ადამიანის უფლებები“. 1998 წელს მისი მონაწილეობით დაფუძნდა საერთაშორისო ასოციაცია „კავკასია: ეთნიკური ურთიერთობები, ადამიანის უფლებები, გეოპოლიტიკა“ (საკეავგ) და 2005 წლამდე იყო მისი თანათავმჯდომარე. 2005 წელს მოხდა ასოციაციის რეორგანიზაცია, მას ეწოდა „აფხაზეთიდან დევნილთა უფლებების დაცვის ასოციაცია“ (ადუდა). 1998 წელსვე მისი თაოსნობით დაფუძნდა მეცნიერებისა და ტე-

ქნოლოგიების ხელშემწყობი პან-ევროპული ასოციაციის, „ევრომეცნიერების“ საქართველოს ეროვნული სექცია. იყო ჯერ აღმასრულებელი მდივანი, 2000-2006 წლებში კი თავმჯდომარე. 2004-2006 წლებში იყო ივანე ჯავახიშვილის სახელობის ისტორიის და ეთნოლოგიის ინსტიტუტის წყაროთმცოდნეობის განყოფილების უფროსი მეცნიერ-თანამშრომელი. 2006 წლის მაისში დაიცვა სადოქტორო დისერტაცია თემაზე „საქართველოს და კავკასიის XVIII-XX საუკუნეების ისტორიის საკითხები ქართულ ემიგრანტულ ლიტერატურაში“ (მეცნიერ-კონსულტანტი პროფ. გიული ალასანია) და მიენიჭა ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორის სამეცნიერო ხარისხი.

2006 წლის 26 მაისს ლ. ურუშაძის აქტიური მონაწილეობით დაარსდა საქართველოს ეროვნული მუზეუმის საბჭოთა ოკუპაციის მუზეუმი. 2006 წლის ნოემბრიდან მუშაობდა ეროვნული მუზეუმის უფროს მეცნიერ თანამშრომლად.

ლევან ზ. ურუშაძე იყო თურქეთ-საქართველოს ურთიერთობათა ისტორიის საქართველოს შუა საუკუნეთა ისტორიის წყაროთმცოდნეობის, საქართველოს და კავკასიის ახალი და უახლესი ისტორიის წყაროთმცოდნეობის, საქართველოს XVIII-XX საუკუნეების ისტორიის, საქართველოს 1801-1917 და 1921-1991 წლების ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის ისტორიის, ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის ისტორიის საკვანძო საკითხებზე გამოქვეყნებული 150-მდე სამეცნიერო შრომის, მათ შორის 9 მონოგრაფიის ავტორი. მასვე ეკუთვნის ქართულ პერიოდიკაში გამოქვეყნებული 300-ზე მეტი პუბლიცისტური წერილი.

ლევან ზ. ურუშაძე არჩეული იყო უცხოეთის არაერთი სამეცნიერო საზოგადოებისა და აკადემიის წევრად. მათგან აღსანიშნავია დიდი ბრიტანეთისა და ირლანდიის სამეფო სააზიო საზოგადოება (RAS), ხელოვნებისა და მეცნიერების მსოფლიო აკადემია (WAAS, აშშ), ახალი ზელანდიის სამეფო საზოგადოება (ეროვნული აკადემია), კულტურათაშორისი კვლევების საერთაშორისო აკადემია (IAIR, აშშ).

ნიკოლოზ მთვარელიძე

ნამდვილად ძალიან მძიმეა ყველა ქართველისთვის ეს დიდი დანაკლისი, რადგან ქვეყანამ დაკარგა დიდი ქართველი მეცნიერი და მამულიშვილი. სამშობლოს უსაზღვრო სიყვარული და ერუდიცია განსაზღვრავდა მის მოქალაქეობრივ პოზიციას და ამიტომ იგი იქ იყო მუდამ, სადაც სიმართლე იყო, სადაც ჭეშმარიტება იყო, თუნდაც მრავალთაგან დროებით შევიწროებული.

მისი სამეცნიერო საქმიანობა ცალკე აღნიშვნის ღირსია. მან მაშინ დაამთავრა აღმოსავლეთმცოდნეობის ფაკულტეტი, როცა მე პირველ კურსზე ჩავირიცხე. ყოველთვის სიამოვნებით გავცნობივარ მის კვლევებს. კიდევ რამდენი რამე შეეძლო გაეკეთებინა!

ქედს ვიხრი მისი ხსოვნის წინაშე, კურთხეულ იყოს მისი სახელი !!!!

ერთი წელი გავიდა, რაც ჩვენ გვერდით აღარ არის ლევან ურუშაძე, იმ საბედისწერო ღამეს ჩვენთან იმყოფებოდა სტუმრად, პიკასოს კლუბში, დილის 4 საათზე გავიდნენ დააააა... მიმძიმს, სიტყვები არ მყოფნის, მოგვენატრე ძმააააა...

მამუკა ბარამია

რამოდენიმე წლის წინ, როდესაც თბილისში ვიყავი, შენთან სახლში მოვედი, ლევან, პირველად და ჩვენი ფბ-მეგობრობა გავაგრძელეთ. შენს მშობლებს გავეცანი. შენ შენი ნაშრომები მაჩუქე, ძმები ვართო და თქვენობით არ მომმართო, მითხარი... ნათელში გამყოფოს, ლევან უფალმა... მიყვარხარ, ძმაო...

ლეილა ტაბატაძე

ლევანის გარდაცვალებამ ნამდვილად გული მატკინა. როგორ მეამაყებოდა მისი მეგობარი რომ ვიყავი. იცოდა საქართველოში არ ვარ და რამე ახალს ყოველთვის დებდა ჩემს ფეისის გვერდზე. თუ რამე ღონისძიება იყო, ყოველთვის შემატყობინებდა... ნათელში იყოს მისი, ნამდვილი ქართველი პატრიოტის სული..

ქეთი ტოროტაქა

ბატონი ლევან ურუშაძე ფეისბუქზე გავიცანი, როგორც თანამოაზრე. ის ძალიან კარგი პროფესიონალი იყო – ეს კი ძალიან დასაფასებელი და იშვიათი მონაცემია. როდესაც ვწერდი ჩემს წიგნს „წერილები პოლონეთზე“, სადაც ერთი თავი ეძღვნებოდა პოლონეთის არმიის ქართველ ოფიცერს, ვირტუტი მილიტარის – პოლონეთის უმაღლესი სამხედრო ჯილდოს კავალერს, ვალერიან თევზაძეს, ბატონმა ლევანმა მათხოვა ვალერიან თევზაძის მოგონებები, რომლებიც თბილისში გამოიცა 1991 წელს... ძალიან დააკლდება საქართველოს ბატონი ლევანის მსგავსი პატრიოტი და თავისი საქმის პროფესიონალი...

ხატია ავსაჯანიშვილი

ძალიან დააკლდება საქართველოს, ჩემო საყვარელო მეგობარო, ჩემო ლევან. საქართველოს და ჩვენს დიდ სამეგობროს, ქალაქს. სამწუხაროდ, არ არსებობს სიტყვები შენს მოხუც დედ-მამას ვუთხრათ ერთადერთი შვილის გარდაცვალების გამო. რა გითხრათ, შენმა მეგობრებმა. შოკში ვართ. ჩვენ ხომ ბევრი რამის გაკეთებას ვაპირებდით ყველანი ერთად საქართველოსათვის. ეხლა უშენოდ მოგვიწევს, რაც ძალიან მტკივნეულია. სული და გული გვეტკინა ყველას, ვინც კი გიცნობდით. გვიყვარხარ. ბრძოლა გრძელდება, მაგრამ უშენოდ. მერწმუნე, შენ ყოველთვის ჩვენთან იქნები ამ ბრძოლაში. მე ვიცი, რომ უფალს შეავედრებ საქართველოს, ვიცი. მაგრამ ჯობდა აქ დარჩენილიყავი ჩვენთან და არ გეჩქარა. მიყვარხარ და ყოველთვის მემახსოვრები, ჩემო ტკბილო მეგობარო...

ლია ეფიტაშვილი

უზომოდ ვწუხვარ! თქვენ ძალიან სჭირდებოდით ჩვენს ქვეყანას, თქვენ იყავით მაგალითი იმისა, თუ როგორი უნდა იყოს ნამდვილი პატრიოტი და თავდადებული მებრძოლი! ძალიან დიდი საყრდენი გამოეცალა ქართულ საზოგადოებას თქვენი სახით! გემშვიდობებით ბ-ნო ლევან, ჩემთვის ძალიან საამაყო იყო თქვენთან მეგობრობა! სამუდამოდ დარჩება თქვენი ნათელი ხსოვნა ჩემს გულში!

ნანული მიქაია

ბატონო ლევან, შემოვედით კიდევ ერთხელ და როგორც ცოცხალს გვინდა მოგილოცოთ იუბილე. ძალიან ძნელია, როცა გვერდის მფლობელი არ არის ჩვენს შორის, ძალიან ძნელია თქვენი ოჯახის წევრებისთვის დღევანდელი დღის გადატანა, მაგრამ ყველამ იცის, რომ თქვენ ბრძანდებოდით დიდი პატრიოტი საქართველოსი და გულთან მიგქონდათ ყველა მისი ტკივილი. კიდევ ერთხელ მინდა გამოვხატო ჩემი ღრმა მწუხარება თქვენი უდროოდ წასვლის გამო.

ძალიან გვტკივა გული. საქართველომ დაკარგა მცოდნე, ერთგული პატრიოტი, სამშობლოს დიდი მოყვარული, ნამდვილი ქართველი მამულიშვილი. მინდა გამოვხატო ჩემი მწუხარება მის გარდაცვალებასთან დაკავშირებით და ვუცხადებ ოჯახს დიდ სამძიმარს და არა მარტო ოჯახს, არამედ სრულიად საქართველოს.

ბოზიბა მათათარია

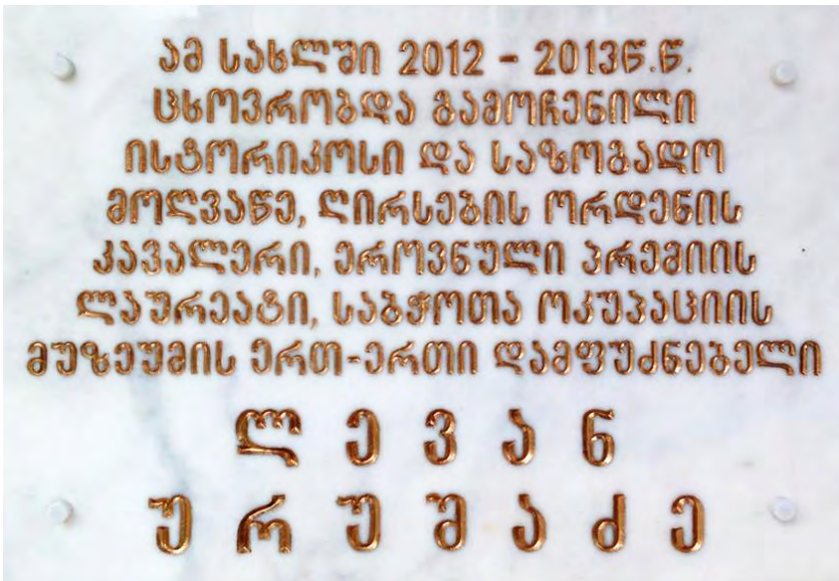
ძალიან ვნუხვარ! მეამაყება, რომ საქართველოსთვის ასეთი დიდებული ადამიანის მეგობარი ვიყავი თუნდაც ამ ვირტუალურ სივრცეში. დიდი დანაკლისია საქართველოსთვის!

ლევანი ბევრმა, ძალიან ბევრმა დაიტირა ცხარედ...

ბოდიშს ვუხდით ყველას, ვინც ამ გამოსათხოვარ ჩამონათვალში ვერ მოხვდა.

დიდი მადლობა ყველას... ყველას...

ჯილდო, მადლობა, სიბელი

სასლუი (ბაბაუბი, წყნეთის გზატკეცილი 22, საღარბაუო I),
სადაც ლევან ურუშაძე ცხოვრობდა,
არის მემორიალური დაფა.
ულრმესი მაღლოვა ამისთვის თბილისის მერიას,
კერძოდ, სპეციალურ უბრუნებელიძის

დაბაების დრო და ადგილი: 1964 წლის 7 თებერვალი, თბილი-
სი,

გარდაცვალების დრო და ადგილი: 2013 წლის 22 ოქტომბერი,
გორი, ავტოავარია.

განათლება: თბილისის ივანე ჯავახიშვილის სახელო-
ბის სახელმწიფო უნივერსიტეტის აღმოსავლეთმცოდნეობის
ფაკულტეტის ქვეყანათმცოდნეობის (ისტორიის) განყოფილება
(1986წ.)

სამეცნიერო ხარისხი: ისტორიის მეცნიერებათა კანდიდატი
(1990წ.), ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი (2006წ.)

სამეცნიერო ინტერესის არეალი: საქართველოს და კავკასი-
ის XVIII-XX საუკუნეების ისტორია, საქართველოს 1801-1917 და
1921-1991 წლების ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაო-
ბის ისტორია, საქართველოს და კავკასიის კულტურათაშორისი
ურთიერთობების ისტორია.

სამეცნიერო პუბლიკაციები: 150-მდე სამეცნიერო ნაშრომი,
მათ შორის 9 მონოგრაფია.

სხვა პუბლიკაციები: 300-მდე პუბლიცისტური წერილი.

სამეცნიერო საზოგადოებებისა და აკადემიების წევრობა:
ხელოვნების და მეცნიერებათა მსოფლიო აკადემია (WAAS, აშშ.
აკადემიკოსი 2004 წლიდან), დიდი ბრიტანეთისა და ირლანდიის
სამეფო სააზიო საზოგადოება (RAS. ნამდვილი წევრი 2004 წლი-
დან), ევრომეცნიერება — მეცნიერებისა და ტექნოლოგიების ხე-
ლშემწეობი პან-ევროპული ასოციაცია (საფრანგეთი. წევრი 1998
წლიდან), გენეალოგიურ და დოკუმენტურ მეცნიერებათა ამერი-
კული კოლეჯის მრჩეველთა საერთაშორისო საბჭო (აშშ. წევრი
2011 წლიდან), საქართველოს ექვთიმე თაყაიშვილის სახელობის
საისტორიო საზოგადოება (თბილისი, წევრი 1990 წლიდან), საერ-
თაშორისო პროექტი “საისტორიო დებატები” (HuD, ესპანეთი.
მონაწილე 2001 წლიდან), გლობალური ისტორიის შემსწავლელი
ევროპული ნეთნორკი (ENIUGH, გერმანია. წევრი 2010 წლიდან).

1998 წელს იყო ევრომეცნიერების საქართველოს ეროვნული
სექციის (2000-2006 წლებში თავმჯდომარე) დაფუძნების ინიცი-
ატორი, ხოლო 2006 წელს საქართველოს ეროვნული მუზეუმის
საბჭოთა ოკუპაციის მუზეუმის ერთ-ერთი დამფუძნებელი.

კარიერა: 1986-1989 — საქართველოს მეცნიერებათა აკა-
დემიის ივანე ჯავახიშვილის სახელობის ისტორიის, არქეოლოგი-
ისა და ეთნოგრაფიის ინსტიტუტის წყაროთმცოდნეობის განყო-
ფილების ასპირანტი; 1989-1995 — ამავე განყოფილების მეცნიერ
თანამშრომელი; 1991-1995 — გაზეთის “თავისუფალი საქართვე-
ლო” დამფუძნებელთა საბჭოს წევრი და საზოგადოებრივ-პოლი-
ტიკური მიმართულების რედაქტორი; 1995-2003 — დამოუკიდე-
ბელი გაზეთის “ადამიანის უფლებები” რედაქტორ-გამომცემელი;

1998-2006 — საერთაშორისო ასოციაციის “კავკასია” ეთნიკური ურთიერთობები, ადამიანის უფლებები, გეოპოლიტიკა” (საკეაგ) თავმჯდომარე; 2003-2006 — ივანე ჯავახიშვილის ისტორიისა და ეთნოლოგიის ინსტიტუტის წყაროთმცოდნეობის განფოფილების უფროსი მეცნიერ თანამშრომელი; 2006 წლიდან სიცოცხლის ბოლომდე — საქართველოს ეროვნული მუზეუმის უფროსი მეცნიერ თანამშრომელი — საბჭოთა ოკუპაციის მუზეუმის სამეცნიერო ხელმძღვანელი.

2009 წელს წარდგენილი იყო საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის წევრ-კორესპონდენტად.

1990 წლის აგვისტო-სექტემბერი — სამეცნიერო მივილნება საფრანგეთში, ლევილის ქართულ მამულში, ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის ისტორიის მასალების შესასწავლად.

2013 წელს ინტერნეტის ქსელში შექმნა საქართველოს XVIII-XX საუკუნეების ისტორიის საკითხებისადმი მიძღვნილი ბლოგი “მატიანური” (<http://matianuri.wordpress.com>).

საერთაშორისო ფორუმებში მონაწილეობა: საერთაშორისო კონფერენცია “წერილობითი ისტორიული წყაროების შესწავლისა და გამოცემის აქტუალური პრობლემები” (ქუთაისი, 1998); საერთაშორისო კონფერენცია “კავკასიის ხალხთა გენოციდი” (თბილისი, 1998, საორგანიზაციო კომიტეტის თავმჯდომარე); ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო კონფერენცია (გერმანია, 1998); საერთაშორისო კონგრესი “თანამედროვე მსოფლიო და ადამიანის უფლებები საქართველოში” (ბათუმი, 2000, საორგანიზაციო კომიტეტის თავმჯდომარე); ევროსაბჭოს საერთაშორისო სემინარი სამოქალაქო განათლების დარგში (მოლდოვა, 2001); ევრომეცნიერების კვირეული (თბილისი, 2001, საორგანიზაციო კომიტეტის თავმჯდომარე); ევრომეცნიერების კონფერენციები (საფრანგეთი, 2002; რუმინეთი, 2003); პირდაპირი დემოკრატიის ევროპული ნეთვორკის კონფერენცია (სლოვაკეთი, 2002); ქართულ-შვედურ-ნორვეგიული ვორქშოპი “ვიკინგები და საქართველო” (თბილისი, 2004, საორგანიზაციო ჯგუფის ხელმძღვანელი); ხელოვნებისა და მეცნიერების მსოფლიო აკადემიის გენერალუ-

რი ასამბლეა და კონფერენცია (სლოვენია, 2006); რენე ლაფონის 110-ე წილსთავისადმი მიძღვნილი კავკასიოლოგთა საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია (თბილისი, 2009); საერთაშორისო კონფერენცია “უცხოეთის ქართული მემკვიდრეობა” (თბილისი, 2011); საფრანგეთში მცხოვრებ ქართველთა სათვისტომოს დაარსებიდან 90-ე წილსთავისადმი მიძღვნილი საიუბილეო კონფერენცია (თბილისი, 2012, თანაორგანიზატორი).

ენები: ქართული, გერმანული, რუსული, ინგლისური, თურქული.

საქართველოს პრეზიდენტის
განკარგულება

N16/11/11 2013 წლის 16 ნოემბერი ქ. თბილისი

ხელოვნებისა და მეცნიერების დარგებში საქართველოს ეროვნული
პრემიის მინიჭების შესახებ

„ხელოვნებისა და მეცნიერების დარგებში შოთა რუსთაველის
სახელობისა და საქართველოს ეროვნული პრემიების დაწესების შესახებ“
საქართველოს პრეზიდენტის 2008 წლის 2 ივლისის N343 ბრძანებულებით
დამტკიცებული დებულების მე-3 მუხლის მე-8 პუნქტის შესაბამისად,
საქართველოს ეროვნული პრემიის ლაურეატის წოდება მიენიჭეთ:

მეცნიერების დარგში:

ისტორიკოსს, სოციოლოგსა და პუბლიცისტს მიხეილ (მიხაკო)
წერეთელს (გარდაცვალების შემდეგ) - მონოგრაფიისათვის „ერი და
კაცობრიობა“;

ენათმეცნიერს, მკვლევარსა და მთარგმნელს დოდონა კიურიას -
ბოლო წლებში გამოქვეყნებული სამეცნიერო შრომებისათვის;

ისტორიკოსს, პოლიტოლოგსა და პუბლიცისტს ლევან ურუშაძეს
(გარდაცვალების შემდეგ) - საქართველოს ახალი და უახლესი ისტორიის
კვლევისა და ქართულ პერიოდიკაში გამოქვეყნებული პუბლიცისტური
წერილებისათვის;

პეტიცია N 1113/95
18.11.2013წ
საპრეზიდენტო კოლეჯისა და
დებულება დასაბუთო საბუღალტრო

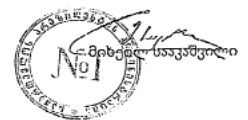
ბილოგ რევაზ ადამიას - ბოლო წლებში გამოქვეყნებული
შრომებისათვის.

ხელოვნების დარგში:

მხატვარ გელა წულაძეს - ბოლო წლებში შესრულებული
ნამუშევრებისათვის.

ლიტერატურის დარგში:

მწერალ დავით (დევი) გოგიბედაშვილს - ბოლო წლებში შექმნილი
ნაწარმოებებისათვის.

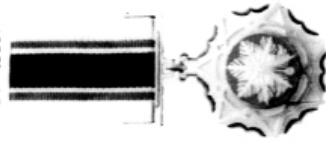

By Decree N 26/10/01 of October 26, 2013
of the President of Georgia

Levan Urushadze
is thereby awarded with

THE ORDER OF HONOUR

N 1083

Certificate N 07536

M. Saakashvili
President of Georgia

ლევან ურუშაძე

საქართველოს პრეზიდენტის
2013 წლის 26 ოქტომბრის N 26/10/01
ბრძანებულებით დაჯილდოვდა

საქართველოს
პრეზიდენტი

N 1083

მოწმობა N 07536

M. Saakashvili
საქართველოს
პრეზიდენტი

საქართველოს პარლამენტის
თ ა ვ მ ა დ ო მ ა რ ა

N3372/2-1

26.03.2010წ.

საბჭოთა ოკუპაციის მუზეუმის დირექტორს
ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორს
ბატონ ლევან ურუშაძეს

ბატონო ლევან,

გულთბილი მადლობა მინდა გადაგიხადოთ თქვენს მიერ გამოჩენილი
ეურთხედებისა და უნაპროდ გაწეული დახმარებისათვის, რომელმაც საშუალება
მოგვცა საქართველოს პარლამენტის შენობაში გაგვეხსნა 1921 წელს
საქართველოს დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლაში დაღუპულ იუნკერთა
ხსოვნისადმი მიძღვნილი მუდმივმოქმედი მემორიალური გამოფენა.

იმედი მაქვს, ჩვენი თანამშრომლობა მომავალშიც წარმატებული და
ნაყოფიერი იქნება.

პატივისცემით,

დავით ბაქრაძე

მადლიერების სიგელი

**ევრომეცნიერების საქართველოს პროვინული
სამედიის პირველი პრაზიდიენტის
ბატონ ლევან ურუშაძის ოჯახს
კეთილი სურვილებითა და უღრმესი პატივისცემით,
საქართველოში კეთილშობილური მოღვაწეობისა და
ოჯახური ტრადიციების განმტკიცების სამედი
უბანილი წვლილისათვის.**

ევრომეცნიერების საქართველოს პროვინული
სამედიის პრაზიდიენტი

29 მარტი 2014 წ.

თბილისი № 1

The Marquis Who's Who Publications Board

Certifies that

Dr. Levan Z. Urushadze

is a subject of biographical record in

Who's Who in the World
Thirty-First Edition
2014

inclusion in which is limited to those individuals who have demonstrated outstanding achievement in their own fields of endeavor and who have, thereby, contributed significantly to the betterment of contemporary society.

Fred M. Marks
Fred M. Marks, Editor-in-Chief

სარტიფიკატი

დოქტ. ლევან ურუშაძის ბიოგრაფია

შეტანილია აშშ-ს ბიოგრაფიული ცენტრის მიერ ცნობარის „ვინ ვინ არის მსოფლიოში“ („Who's Who in the World“) 2014 წლის 31-ე გამოცემაში „... იმ შეზღუდული რაოდენობის პირთა შორის, რომლებსაც დიდი მიღწევები აქვთ მოღვაწეობის საკუთარ სფეროებში და ამით მნიშვნელოვნად გაამდიდრეს თანამედროვე საზოგადოება ...“

სიგელი

მშვიდობის საერთაშორისო ინსტიტუტის ინიციატივა „ჩვენ ხალხები“ უმაღლეს შეფასებას აძლევს „საკეაგ“-ის მოღვაწეობას „არსებითი შენატანისთვის გლობალურ თანამშრომლობაში, გახადოს

მშვიდობა პრაქტიკულ რეალობად 21-ე საუკუნეში“

ხელმოწერა

ხელმოწერა

რობერტ მალერი
(Robert Muller)

ეივონ მათისონი
(Avon Mattison)

კოსტა რიკის მშვიდობის უნივერსიტეტის კანცლერი, ინიციატივა „ჩვენ ხალხები“-ს მრჩეველთა მსოფლიო საბჭოს თავმჯდომარე

პრეზიდენტი აშშ-ს ორგანიზაციის, „გზები მშვიდობისკენ“ („Pathways to Peace“)

დიპლომი

ისტორიული გამოკვლევების ხელშეწყობის
საერთაშორისო აკადემია

(The International Academy for the Promotion
of Historical Studies (IAPHS))

ამით ადასტურებს, რომ

დოქტ. ლევან ურუშაძე (საქართველოს რესპუბლიკა)

არის აკადემიის ბენეალოგიურ და დოკუმენტურ
მეცნიერებათა განყოფილების საპატიო წევრი

აღნიშნული ნოდების შესაბამისი ყველა უფლებით და
პრივილეგიებით.

დიპლომს ხელს აწერენ შესაბამისი ოფიცრები და
დადასტურებულია აკადემიის ბეჭდით 2006 წლის 5 აპრილს.

სიგელი

კულტურათაშორის კვლევების საერთაშორისო აკადემია

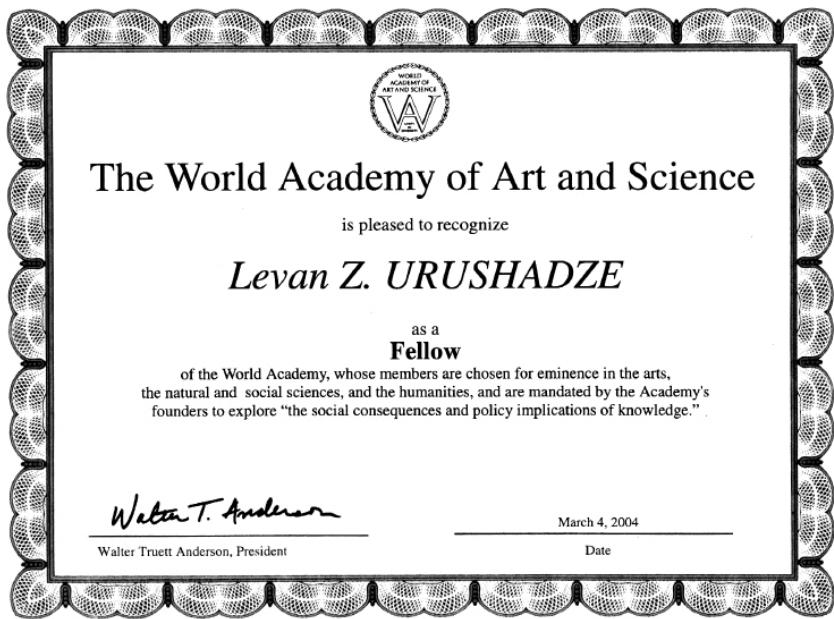
კულტურათაშორისო გამოკვლევების სფეროში

მნიშვნელოვანი შენატანის აღსანიშნავად

ლევან ურუშაძე

არჩეულ იქნა აკადემიის სრულ წევრად (Fellow)
2001 წლის აპრილის 24-ე დღეს

ხელმოწერა
დენ ლენდის
პრეზიდენტი

სიგელი

**ხელოვნების და მეცნიერების მსოფლიო აკადემია
(World Academy of Art and Science – WAAS)**

იუნყება, რომ

ლევან ზ. ურუშაძე

არის სრული წევრი (Fellow) მსოფლიო აკადემიისა, რომლის წევრები არჩეულნი არიან მნიშვნელოვანი მიღწევებისთვის ხელოვნებაში, საბუნებისმეტყველო, სოციალურ და ჰუმანიტარულ მეცნიერებებში, გამოარჩევიან მაღალი ადამიანური თვისებებით და ასრულებენ აკადემიის დამფუძნებელთა ანდერძს – „გამოიკვლიონ და შეისწავლონ მეცნიერების მიღწევათა საზოგადოებაში შეტანის სოციალური შედეგები“.

ხელმოწერა

უოლტერ ტრუეტ ანდერსონი,
პრეზიდენტი

თარიღი

მარტი 4, 2004

სიგელი

სამეფო სააზიო საზოგადოების მიმართვა

დოქტორ ლევან ზ. ურუშაძეს

მაქვს პატივი გაუწყოთ, რომ საზოგადოების შეკრებაზე 2004 წლის 11 ნოემბერს თქვენ ბრძანდებით არჩეული დიდი ბრიტანეთის და ირლანდიის სამეფო სააზიო საზოგადოების სრულ წევრად (Fellow). შემდეგ ჩვენ ველით თქვენს აქტიურ მონაწილეობას საზოგადოების მოღვაწეობაში

საზოგადოების მდივანი (ხელმოწერა)

Royal Asiatic Society

60 Queen's Gardens
London W2 3AF

To: *Dr Levan Z Urushadze*

I have the pleasure to inform you that, at a meeting of this Society, held on

11th November 2004

you were elected a Fellow of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland.

We look forward to your active participation in the activities of the Society.

Secretary of Membership

Audaces Fortuna Juvat

Australian-Asian Institute of Civil Leadership

Chairman
Prof. R. J. Nixon, O.L.J., JP, MEd (University of Southern Queensland), GradDipEd (University of New England), GradDipA (James Cook University), FTCL, FVCM, HonFCSM, HonFASC, LTCL, LLCM, LCGI, FRSA, etc.,
Accademico ad honorem, R. Accademia Filarmonica di Bologna; Council Member, James Cook University,
Justice of the Peace for the State of Queensland.

Chief Executive
M. S. Tyson, Esq, HonTCL, LMusTCL, HonFAGM, HonFAAICL, HonSCSM, FPerfASMC, FIFPM, HonFIBA, MIMT, etc.

In recognition of

outstanding excellence in leadership

Dr. Levan Z. Urushadze

is hereby admitted to the rank, privileges and title of

Honorary Fellow

*of the Australian-Asian Institute of Civil Leadership,
with the perpetual right to append the post-nominal designation*

Hon. FAAICL.

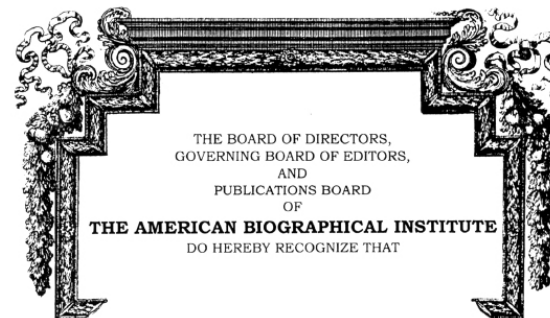
Dated this 26th day of August, 2005.

Issued bearing the Common Seal

[Signature]
Chairman

ადამიანის უფლებების დაცვასა და სამოქალაქო საზოგადოების განვითარებაში შეტანილი პირადი წვლილისთვის ლ. ურუშაძე 2005 წლის 26 აგვისტოს აირჩეს „სამოქალაქო ლიდერთა ავსტრალიურ-აზიური ინსტიტუტის“ (AAUCL, ავსტრალია) საპატიო წევრად.

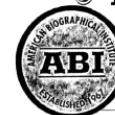

THE BOARD OF DIRECTORS,
GOVERNING BOARD OF EDITORS,
AND
PUBLICATIONS BOARD
OF
THE AMERICAN BIOGRAPHICAL INSTITUTE
DO HEREBY RECOGNIZE THAT

Levan Z. Urushadze

HAS BEEN CHOSEN FOR DISTINGUISHED STANDING AND HAS BEEN CONFERRED WITH AN HONORARY APPOINTMENT TO

THE
**RESEARCH
BOARD OF ADVISORS**

H. C. Collins
Director, Research Board of Advisors, The American Biographical Institute, Inc.

საპატიო სიბედი

ამერიკის ბიოგრაფიული ინსტიტუტის დირექტორთა საბჭო, გამომცემელთა სამმართველო და საგამომცემლო საბჭო ამით ადასტურებენ, რომ

ლევან ზ. ურუშაძე

მისი მაღალი ავტორიტეტის საფუძველზე პატივისცემით შეყვანილია მრჩეველთა კვლევით საბჭოში

ხელმოწერა და მრგვალი ბეჭედი
ამერიკის ბიოგრაფიული ინსტიტუტის მრჩეველთა კვლევითი საბჭოს თავმჯდომარე ჰ.ს. კოლინზი

EUROSCIENCE

A European Association for the Promotion of Science and Technology
Association Européenne pour la Promotion de la Science et de la Technologie

Strasbourg, 23 October 2001

Dr. Levan Z. Urushadze
Executive Secretary
Georgian Section
Of Euroscience
G. Tsabadze Street 3-32
380012 - TBILISI
Republic of Georgia

FAX Nr : + 995 32 348 651
(+ 99532001153)

Dear Dr. Urushadze,

I am happy to hear that the Georgian Section of Euroscience is participating in the European Science and Technological Week in November 5-11, 2001.

This week is part of a broader European Union initiative to raise public awareness of science and technology and in particular to encourage young people to take an interest in science - not only as potential future scientists, technologists and engineers - but also as better-informed citizens.

Other events during this week are PAWS and EuroPAWS recognising the creative involvement of science and engineering in TV drama.

For the purpose of its participation Euroscience supports the Georgian Section with a contribution of 1000 (thousand) Euros. This sum has been transferred onto the account of IACERIRG of the United Georgian Bank.

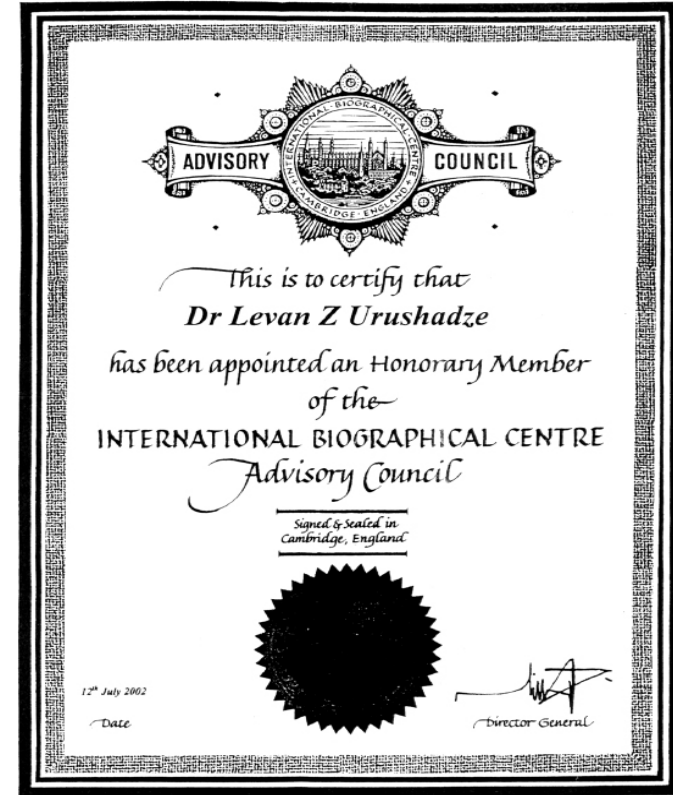
With warmest regards

Raymond Seltz
Secretary General

address / adresse :
EUROSCIENCE
8, rue des Ecrivains
F 67083 STRASBOURG

Tel : + 33 3 88 24 11 50
Fax : + 33 3 88 24 75 56
e mail : office@euroscience.eu

მეწ. კახიანი, 2001

სიგელი

საერთაშორისო ბიოგრაფიული ცენტრის (კემბრიჯი, ინგლისი)
მრჩეველთა საბჭო ამით ადასტურებს, რომ

დოქტ. ლევან ზ. ურუშაძე

შეყვანილია საპატიო წევრად
საერთაშორისო ბიოგრაფიული ცენტრის
მრჩეველთა საბჭოში

ხელმოწერილია და დაერტყა ბეჭედი კემბრიჯში, ინგლისში

2002 წლის 12 ივლისი
თარიღი

ხელმოწერა
გენერალური დირექტორი

მიმართვა

ამერიკის ბიოგრაფიულმა ცენტრმა – Marquis Who's Who – 1999 წელს წერილით მიმართა ლევან ურუშაძეს:

ღრმად კატივცემულო ლევან ურუშაძე

გილოცავთ! თქვენი მოღვაწეობის სფეროში მნიშვნელოვანი წვლილისათვის ცენტრმა შეარჩია თქვენი ბიოგრაფია წიგნის – „ვინ ვინ არის მსოფლიოში“ მილენიუმის (ათასწლეულის) გამოცემისთვის, რომელშიც შეტანილი იქნება ყველა აღიარებული გლობალური ლიდერი მოღვაწეობის მნიშვნელოვან სფეროში...

გულწრფელად,
ხელმოწერა Down Melley (დონ მელი)
გამომცემლობის დირექტორი

Who's Who in America®

MARQUIS Who's Who
121 Chelsea Road
New Providence, NJ 07972
Phone: 1-800-621-9669 ext. 7003
Outside of U.S.: 1-908-464-6900
Fax: 1-908-771-6445
E-mail: marquis@aol.com

Marquis Who's Who®

Who's Who in America
Who Was Who in
America

Who's Who in the World

Who's Who in the Far

Who's Who in the
Midwest

Who's Who in the South
and Southwest

Who's Who in the West

Who's Who in American
Art

Who's Who in American
Education

Who's Who in American
Law

Who's Who in American
Nursing

Who's Who in American
Politics

Who's Who of American
Women

Who's Who of Emerging
Leaders in America

Who's Who in
Entertainment

Who's Who in Finance
and Industry

Who's Who in
the Media
and Communications

Who's Who in Medicine
and Healthcare

Who's Who in Science
and Engineering

Index to Marquis Who's
Who Publications

The Official AAIMS
Directory of
Board Certified
Medical Specialists

Loran Z. Urubadze
Nat'l Inst of Georgia of ISHR-IGIP
O Embassy Street 3-32
19912 Tbilisi,
Republic of Georgia

Dear Loran Z. Urubadze:

International Biomedical Centre is an imprint of Melissa Press Ltd. Registered in England number 96374

Who's Who in the World - recognizing today's global leaders in every important field of endeavor.

Your dedication and hard work have earned you a spot in one of the most referenced biographical publications of its kind. This unique resource can be found in public and academic libraries around the world, as well as in distinguished corporations and associations, government agencies, and several types of media.

Enclosed is a galley proof of your sketch, which will appear among approximately 48,000 biographies in the new, Millennium Edition.

This is your last chance to verify or revise your biography prior to publication. Please proofread it carefully. Don't sign and return it in the enclosed envelope.

As a special memento of your inclusion, Who's Who in the World can be a wonderful addition to your home or office library. If you order now, you can still receive the new edition at our special pre-publication discount. With your order you will also receive a complimentary Certificate of Recognition, inscribed with your name. Please see the enclosed order form for details.

Again, I'd like to congratulate you on yet another remarkable achievement, and wish you the best of luck in all your future endeavors.

Sincerely,

Down Melley
Editorial Director

W07ga

P.S. There's still time to purchase an Enhanced Biography Subscription, which allows you to include additional information about your family and/or professional life. Please see the enclosed subscription form for details.

Copyright 2000, Marquis Who's Who. All rights reserved.

საერთაშორისო ბიოგრაფიული ცენტრის (IBC)

(კემბრიჯი, ინგლისი)

სამი სერტიფიკატი

- 1) 2009 წლის 30 იანვრით დათარიღებული სერტიფიკატის თანახმად ლევან ურუშაძე შეყვანილია „... 21-ე საუკუნის 2000 გამორჩენილ ინტელექტუალთა სიაში ...“ – 2009-2010;
- 2) 2014 წლის 21 მარტით დათარიღებული სერტიფიკატის თანახმად ლევან ურუშაძე შეყვანილია „... 21-ე საუკუნის 2000 გამორჩენილ ინტელექტუალთა“ კრებულის მე-8 გამოცემაში;
- 3) 2014 წლის 18 აპრილს ბიოგრაფიული ცენტრის (IBC) დირექტორი ნიკოლას ს. ლოუ წერილით ულოცავს ლევან ურუშაძეს, რომ მისი ბიოგრაფია შერჩეულია „საერთაშორისო ბიოგრაფიების ლექსიკონის“ 37-ე გამოცემაში შესატანად.

INTERNATIONAL BIOGRAPHICAL CENTRE, CAMBRIDGE ENGLAND

18th April 2014

Dr Levan Urushadze
Tskneti Road 22, Flat 2a
Tbilisi 0162
Republic of Georgia

IBC

Ref. DIB37/le/c

Dear Dr Urushadze

DICTIONARY OF INTERNATIONAL BIOGRAPHY - 37th Edition -

THIS IS YOUR LAST CHANCE!

ALL FINAL ORDERS TO BE RECEIVED BY 31st May 2014

I am pleased to offer you this final chance to order copies for yourself, your local or university library and your family and friends as we cannot guarantee filling orders received after the book has been published in October this year. Printing costs, as I am sure you understand, make it necessary for our print run and our sales estimate to be as close as possible.

I have, however, reserved a limited number of copies for the use of biographees. These copies are available at greatly reduced prices and will be despatched immediately on publication. If you have not already done so, I urge you to place an order now or **at the latest by 30th May** as prices will be considerably increased after publication and stocks will be limited.

Congratulations again on being selected for inclusion in this important work of reference.

Sincerely

Nicholas S. Law
Director General

 <https://www.facebook.com/intbiogcentre>

All Correspondence to: International Biographical Centre, St Thomas Place,
ELY, CB7 4GG, GREAT BRITAIN

Telephone: +44 1353 646600

Facsimile: +44 1353 646601

E-mail: info@intbiogcentre.com

International Biographical Centre is an imprint of Melrose Press Ltd. Registered in England number 966274

21st March 2014

Dr Levan Urushadze
Tskneti Road 22, Flat 2a
Tbilisi 0162
Republic of Georgia

Ref. TINT8/lc/c

Dear Dr Urushadze

**2000 OUTSTANDING INTELLECTUALS OF THE 21ST
CENTURY ~ 8th Edition**
THIS IS YOUR LAST CHANCE!

ALL FINAL ORDERS TO BE RECEIVED BY 5th May 2014

I am pleased to offer you this final chance to order copies for yourself, your local or university library and your family and friends as we cannot guarantee filling orders received after the book has been published in August this year. Printing costs, as I am sure you understand, make it necessary for our print run and our sales estimate to be as close as possible.

I have, however, reserved a limited number of copies for the use of biographees such as yourself. These copies are available at greatly reduced prices and will be despatched immediately on publication. If you have not already done so, I urge you to place an order now **or at the latest by 5th May** as prices will be considerably increased after publication and stocks will be limited.

Congratulations again on being selected for inclusion in this important work of reference.

Sincerely

Nicholas S. Law
Director General

 <http://www.facebook.com/intbiogcentre>
All Correspondence to: International Biographical Centre, St Thomas' Place,
ELY, CB7 4GG, GREAT BRITAIN
Telephone: +44 1353 646600
Facsimile: +44 1353 646601
Email: info@intbiogcentre.com
International Biographical Centre is an imprint of Melrose Press Ltd. Registered in England number 966274

30th January 2009

Mr Levan Urushadze
G Tsabadze St 3-32
Tbilisi 0012
Georgia

Ref. TINT6/c

Dear Mr Urushadze

2000 Outstanding Intellectuals of the 21st Century – 2009/2010

Thank you for returning your completed questionnaire. I am delighted to announce that our Editorial Board has unanimously agreed that your biography is worthy of inclusion within **2000 Outstanding Intellectuals of the 21st Century**. May I be the first to congratulate you on this. Your biography has now been assigned to one of the International Biographical Centre's Senior Editors who will be working to compile your entry into our standard biographical format. You will be sent a proof of your entry and you will be able to add late details or changes to keep this edition as accurate as possible. At present the publication of this important title is scheduled for early 2010.

As you are aware, **2000 Outstanding Intellectuals of the 21st Century** accurately profiles the foremost illuminati in the world and we anticipate that demand will be high for this title, with the various high-profile Research Institutes and Libraries across the globe showing great interest in acquiring this important biographical research work. I would personally like to offer you the chance to reserve a copy, or copies, of this title which will be distributed to you upon completion of publication. By ordering at this time you will be able to take advantage of a significant reduction in the published price. This pre-publication reservation is **ONLY** available to you as you are one of our esteemed biographees that appears within the pages of **2000 Outstanding Intellectuals of the 21st Century**.

Another benefit of inclusion, Mr Urushadze, is the opportunity to acquire the beautiful **2000 Outstanding Intellectuals of the 21st Century Awards** that celebrate, and compliment, your inclusion into the world's foremost register of intellect. The **2000 Outstanding Intellectuals of the 21st Century Suite of Diplomas** are three finely crafted, full colour warrants that will be inscribed with your name, dated and personally signed by myself. The **2000 Outstanding Intellectuals of the 21st Century Medal of Intellect** is engraved with your name, finished in silver-gilt and supplied with its own presentation case for display purposes. Both the **Suite of Diplomas and Medal of Intellect** can be purchased separately, or as a package. They are a tasteful and permanent reminder of your inclusion in a title that will be distributed to libraries and research institutions worldwide.

I urge you to study the enclosed brochure as it details the different editions of **2000 Outstanding Intellectuals of the 21st Century** that can be reserved by yourself, as well as a more detailed view of the awards. I also urge you to visit the International Biographical Centre website located at <http://www.internationalbiographicalcentre.com> where you can read more about our publications and services.

Once again, congratulations Mr Urushadze and I look forward to hearing from you in the near future.

Sincerely

Nicholas S. Law
Director General

All Correspondence to: International Biographical Centre, St Thomas' Place,
ELY, CB7 4GG, GREAT BRITAIN
Telephone: +44 1353 646600
Facsimile: +44 1353 646601
E-mail: info@intbiogcentre.com

ლევან ზურაბის კი ურუშაძე

ლევან ზ. ურუშაძე იყო ბიულეტენის “ადამიანის უფლებები” რედაქტორ-გამომცემელი, გამოქვეყნებული აქვს 300 საგანგებო და ენციკლოპედიური წერილი, 158 სამეცნიერო ნაშრომი, რომელთაგან 17 მონოგრაფიული ხასიათისაა.

1. საქართველოს ისტორიის საკითხები თურქულ ისტორიოგრაფიულ ნაშრომებში.-ივ. ჯავახიშვილის სახელობის ისტორიის და ეთნოგრაფიის ინსტიტუტის ახალგაზრდა მეცნიერთა XXII სესიის მასალები. გამომცემლობა “მეცნიერება”, თბილისი, 1987 (1გვ.)

2. ირან-ოსმალეთის 1554 წლის დროებითი ზავის შესახებ. - საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის “მოამბე” 131, 1, 1988 (4გვ.)

3. ქართველთა ეთნიკური წარმომავლობისა და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ყოფის მეცნიერებათა აკადემიის “მაცნე”, ისტორიის სერია, 2, 1988 (12გვ.)

4. Об источниковедских методах некоторых современных турецких историков. Материалы Всесоюзной научной сессии источниковедов. Издательство “Мецниереба”, Тбилиси, 1989 (стр.)

5. სამცხე-ჯავახეთის ისტორიის საკითხები თანამედროვე თურქულ ისტორიოგრაფიაში.- წყაროთმცოდნეთა რესპუბლიკური სესიის (ქ.ახალციხე) მასალები. გამომცემლობა “მეცნიერება”, თბილისი, 1989 (2გვ.)

6. ბათუმში ოსმალთა ბატონობის ისტორიისათვის. - ჟ. “ჭოკროხი”, ბათუმი, 2, 1989 (12გვ.)

7. საქართველოს XV-XVI საუკუნეთა ისტორიის საკითხები თურქი ისტორიკოსის ფ. ქირზიოღლუს მონოგრაფიაში.- კრებული “ისტორიულ-წყაროთმცოდნეობითი ძიებანი”, გამომცემლობა “მეცნიერება”, თბილისი 1989 (10გვ.)

8. ქართული წარმომავლობის მოღვაწენი ოსმალეთის სულთნის კარზე.- საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის “მაცნე”, ისტორიის სერია, 4, 1989, (10გვ.)

9. ყური ვუგდოთ ხალხის ხმას (ე.წ. “თურქი მესხების” შესახებ).- გაზ. “ლიტერატურული საქართველო”, 28 აგვისტო, 1989

10. Вопросы политической истории XV-XVIII веков в турецкой историографии XX века (Автореферат кандидатской диссертации) на правах рукописи. Издательство “Мецниереба”, Тбилиси, 1990 (27стр.)

11. XVI საუკუნის შუა ხანების ოსმალური დოკუმენტის ცნობები 1548-1549 წ.წ. თურქთა ლაშქრობის შესახებ.- კრებული “ისტორიულ-წყაროთმცოდნეობითი გამოკვლევები”, გამომცემლობა “მეცნიერება”, თბილისი, 1991 (10გვ.)

12. დაბრუნებული სახელები (რეო ამონი). - ჟ. “ნობათი”, თბილისი, 2, 1991 (6გვ.)

13. ტრაპიზონის კომენტა შტო და საქართველოს ბაგრატიონთა სამეფო კარი. - ჟ. “ცისკარი”, თბილისი, 4, 1991 (6გვ.)

14. ვინ განაგებდნენ ახლო აღმოსავლეთს. - გაზ. “ერი”, თბილისი, 23, 1991

15. თანამედროვე თურქული ისტორიოგრაფიის ზოგიერთი წარმომადგენელი სვანების შესახებ. - ჟ. “მნათობი”, თბილისი, 6, 1991 (5გვ.)

16. ანწყო, შობილი წარსულისგან (ქართული ემიგრანტული ლიტერატურა), თ.1 (შემდგენელი, შესავალი წერილისა და დანართის ავტორი), საქართველოსქრისტიანულ-დემოკრატიული კავშირის გამოცემა, თბილისი, 1991 (170გვ.)

17. პარლამენტი (პოლიტოლოგიური ნარკვევი და ლექსიკონი). - ჟ. “პოლიტიკა”, თბილისი, 7, 1991 (5გვ.)

18. ერთი წიგნის გამო (რეცენზია მ.გაჩეჩილაძის მონოგრაფიაზე “ვახტანგ კოტეტიშვილი”). - გაზ. “თბილისი”, 13 ნოემბერი, 1990

19. ალექსანდრე ასათიანი.- გაზ. “თავისუფალი საქართველო”, “თბილისი”, 20, 1991

20. ვახტანგ ლამბაშიძე.- გაზ. “თავისუფალი საქართველო”, 48, 1991

21. კვლავ უნივერსიტეტის ავტონომიის შესახებ (ისტორიული ნარკვევები).- გაზ. “თავისუფალი საქართველო”, 33, 1991

22. ახალი სახელმწიფოც ტკივილებით იბადება (ისტორიულ-პოლიტოლოგიური ნარკვევი). - გაზ. “დრონი”, თბილისი, 5 ივლისი, 1991

23. ჩეჩნეთ-ინგუშეთის 1944 წლის ტრაგედია და ქართული პოლიტიკური ემიგრაცია. - გაზ. “თავისუფალი საქართველო”, 36 (41), 1991

24. ქართული ქველმოქმედების ალორძინებისათვის (ისტორიული ნარკვევი). — გაზ. “თავისუფალი საქართველო“, 45, 1991

25. ბოლშევიზმ-მენშევიზმი და საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა. 1918-1921 (მონოგრაფია). გამომცემლობა “განათლება“, თბილისი 1991 (52გვ. პირველი გამოცემა).

26. შავის და თეთრის გარჩევისათვის (ჩეჩნეთის რესპუბლიკა იჩქერიის სამართლებრივი სტატუსის შესახებ).- გაზ. “აღდგომა“, 14, 1992

27. კავკასიელ ხალხთა ბრძოლა თავისუფლებისათვის კონსტანტინე გამსახურდიას შემოქმედებაში. - გაზ. “საქართველოს ცის ქვეშ“, 42, 1992

28. “კავკასიის ხსნა საქართველოს და რუსეთისათვის?!“- გაზ. “საქართველოს სამრეკლო“, თბილისი, 1, 1992 (თანაავტორი: ნ.ჯაველიძე)

29. შესავალი წერილი ზ. გამსახურდიას სტატიის “უდაბნოსა და უდაბნოს შორის“ ქართული თარგმანისთვის. - გაზ. “საქართველოს სამრეკლო“, 17, 1993.

30. “ერთიანი ევროპა“ და საქართველო. - გაზ. “საქართველოს სამრეკლო“, 14 აპრილი, 1993

31. რუსეთი და საქართველო - მითი და სინამდვილე. - გაზ. “საქართველოს სამრეკლო“ 1 ივნისი, 1993.

32. საქართველოს ისტორიის საკითხები XX საუკუნის თურქულ ისტორიოგრაფიაში (მონოგრაფია). გამომცემლობა “მეცნიერება“, თბილისი, 1994 (215გვ.).

33. “საქართველოს სულიერი მისიის“ განმქიქებელთ. - აღმანახი “მსგეფსი“, თბილისი, 8, 1994.

34. გენოციდის მექანიზმი. - გაზ. “თავისუფალი საქართველო“, 4, 1994.

35. 1990 წლის 28 ოქტომბრის არჩევნების და ზოგიერთი სხვა საკითხის შესახებ. - გაზ. “აღდგომა“, 21, 1995

36. კახეთის 1802 წლის ამბოხება. - გაზ. “თავისუფალი საქართველო“, 16, 1995.

37. რუსეთ-საქართველოს თანამედროვე ურთიერთობათა რაობისათვის. - გაზ. “თავისუფალი საქართველო“, 9, 1995.

38. ისინი სამშობლოსათვის იბრძოდნენ (გერმანიის კავკასიური პოლიტიკა და ქართული პოლიტიკური ემიგრაცია. 1939-1945). - გაზ. “თავისუფალი საქართველო“, 10, 1995.

39. გერმანელი სწავლულები თურქეთში მცხოვრებ ქართველთა და ტაო-კლარჯეთის ქართული კულტურის ძეგლების შესახებ. - გაზ. “თავისუფალი საქართველო“, 2, 1995.

40. ნაციონალიზმი - ეროვნული სახელმწიფოებრიობის საფუძველი. - აღმანახი “მსგეფსი“, 7-11, 1995 (5გვ.).

41. ერთა უფლებების შესახებ - აღმანახი “მსგეფსი“, 2-4, 1995 (4გვ.).

42. რუსული იმპერიის ანტიკავკასიური პოლიტიკა და ქართველი რუსეთში მოხელენი. - აღმანახი “მსგეფსი“, 14-18, 1995 (5გვ.).

43. Georgie (ისტორიულ-პოლიტოლოგიური ნაშრომი, ნიდერლანდურ ენაზე), INSUDOK, Dossier 2, Den Bosch, the Netherlands, 1995 (24გვ.).

44. ზვიად გამსახურდია და საერთოკავკასიური სახლის იდეა. - ბიულეტენი “ადამიანის უფლებები“, “თბილისი“, 16-19, 1996 (8გვ.)

45. დამოუკიდებელი საქართველოს საგარეო პოლიტიკის ისტორიიდან (1990-1991). - “ნიდერლანდების ზვიად გამსახურდიას საზოგადოების ბიულეტენი“, დენ ბოში, ნიდერლანდები, 2, 1996, (5გვ.).

46. About the History of Human Rights Movement of Georgia. - “Bulletin of the Zviad Gamsakhurdia Society in the Netherlands“, Den Bosch, the Netherlands, #1, 1996 (3pp).

47. ახმეტელი მიხეილ. - ენციკლოპედია “საქართველო“, თბილისი, ტ.1, 1997.

48. Aus der Geschichte der Georgisch-Schweizerischen Verbindungen. - “Mitteilungsblatt der Vereinigung der Freunde Georgiens in Schweiz“, Zurich, #1, 1997 (თანაავტორი: Dr. Thomas Hausermann) (4s.)

49. კონსტანტინე ზ. გამსახურდიას მონოგრაფია “ადრექრისტიანული ქართლის კულტურული მოზაიკა“ (რეცენზია). - გაზ. “ლაშარის გორი“, თბილისი, 12, 1997.

50. Georgie - 1997 (ნიდერლანდურ ენაზე). The Netherlands Helsinki Union, Den Bosch, the Netherlands, 1998 (თანაავტორი: Dr. Bas van der Plas) (65pp.).

51. The role of Russia in the Ethnic Conflicts in the Caucasus. - “Caucasus: war&Peace“, Haarlem, the Netherlands, 1998 (4pp.); “The Turkistan Newsletter“, Hague, Vol. 97-1, June 1997.

52. Condition of the Civil Society in Georgia. - "Bulletin of the Zviad Gamsakhurdia Society in the Netherlands", Den Bosch, the Netherlands, #7, 1998 (4pp).

53. Numan Rights in the Post-Communist Georgia. - Proceedings of the 1st International Congress "The Contemporary World and Human Rights in Georgia". Edited by Dr. Bas van der Plas and Dr. Levan Z. Urushadze, Tbilisi, 2000 (8pp.).

54. გლობალიზაცია და ანტიგლობალური მსოფლიო. - გაზ. "ახალი ერა", თბილისი, 14-43, 2000 (40გვ.).

55. About the History of Russian Policy in the Caucasus. - "Yearbook of IACERHRG - 2000", Tbilisi, 2001 (10pp.).

56. კვლავ "მესხეთელი თურქების" შესახებ. - ჟ. "ეთნოპოლიტიკა", თბილისი, 3, 2002 (6გვ.).

57. About Sovereign Rights of the Caucasus Peoples on the Background of the Contemporary Russian Relations. - "Yearbook of IACERHRG -2001, 2002", Tbilisi, 2003 (2 pp.).

58. Tragedy of Chechenava has not end.- "Yearbook of IACERHRG -2001, 2002", Tbilisi, 2003 (Co-author: Elberd Saiev. 5 pp.)

59. Geopolitics of the Caucasus: Contemporary Situation and Perspectives. - "Yearbook of IACERHRG -2001, 2002" Tbilisi, 2003 (4pp).

60. The study of the Iberian-Caucasian Civilization and Urgent Need of its Setting Up.-

61. Consideration of the 2 nd Periodic Report of Georgia about the Implementation of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Right under Articles 16 and 17 of the Covenant.-"Yearbook of IACERHRG – 2001, 2002", Tbilisi 2003 (6 pp.).

62. აფხაზის ბალი (ნიკოლოზ კონსტანტინეს ძე აფხაზის მოღვაწეობის შესახებ).- გაზ. „სამეფო გვირგვინი“ თბილისი, 3, 2003.

63. The Caucasus: Ethic Relations, Ethical Problems and the Principles of Historism.- "Yearbook of IACERHRG – 2003" Tbilisi, 2004)Co-Author: Dr. Guram Mirtskhulava. (2 pp.).

64. Following the Tracks of the Vikings.- "Yearbook of IACERHRG – 2003", Tbilisi, 2004 (2pp.).

65. თურქეთის კავკასიური პოლიტიკა და თანამედროვე გლობალიზმი.- ჟ. „ეთნოპოლიტიკა“ თბილისი 1, 2004 (10 გვ.).

66. საქართველოს XI საუკუნის 40-იანი წლების ისტორიის ზოგიერთი საკითხო.- „ქართული წყაროთმცოდნეობა“, თბილისი X 2004 (5 გვ.).

67. History of Georgia by Levan Urushadze .- Internet Encyclopaedia "Wikinfo" (<http://www.wikinfo.org>), 2004 (15 pp.).

68. Georgian Orthodox and Apostolic Church by Levan Urushadze.- Internet Encyclopaedia "Wikinfo", 2004 (5 pp.).

69. Culture of Georgia by Levan Urushadze.- Internet Encyclopaedia "Wikinfo", 2004 (10 pp.).

70. რესპუბლიკიდან რესპუბლიკამდე (პოლიტოლოგიური ნარკვევი) .- გაზ. „სამეფო გვირგვინი“ თბილისი 16-23 ოქტ., 2003

71. ალექსანდრე ბატონიშვილი - საქართველოს განმათავისუფლებელი მოძრაობის ლიდერი.- „პერსპექტივა XXI“, თბილისი VI, 2004 (5 გვ.).

72. Memorial page of the President of the Republic of Georgia Dr. Zviad K. Gamsakhurdia (31.03.1939-31.12.1993), 2001-2005. Dr. Levan Z. Urushadze. All Rights Reserved <http://www.geocities.com/Z-g.geo/Z-g.html>;

73. ევროპა და ქართული პოლიტიკური ემიგრაცია (მონოგრაფია), გამომცემლობა „ენა და კულტურა“ თბილისი 2005 (40 გვ.).

74. ერის რაობისა და ერთა თვითგამორკვევის შესახებ (მონოგრაფია), გამომცემლობა „ენა და კულტურა“ თბილისი 2005 (40 გვ.).

75. Questions of History of Georgia in the Georgian Emigrant Literature.- "World History Bulletin", Arkansas, USA Vol. XXI No: 2, 2005 (3 pp.).

76. კავკასიის ხალხთა ერთობის საკითხის ისტორიისათვის .- რეფერირებადი საერთაშორისო კავკასიოლოგიური ჟურნალი „ამირანი“ თბილისი-მონრეალი XIII, 2005 (16 გვ.).

77. რუსეთ-საქართველოს XVIII-XIX საუკუნეებისა და XX საუკუნის I პირველი მეოთხედის ურთიერთობათა ისტორიის ზოგიერთი საკითხი ქართულ ემიგრანტულ და დასავლეთის სამართლისმცოდნეობით ლიტერატურაში .- ჟ. „საისტორიო ვერტიკალები“ თბილისი №7, 2005(14 გვ.).

78. ქართველი ერის ბრძოლა სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენისათვის 1900-1917 წლებში.- ჟ. „საისტორიო ვერტიკალები“ №7, 2005 (15 გვ.).

79. გრიგოლ რობაქიძე, როგორც პოლიტიკური მოღვაწე.- ჟ. „პრომეთე“ თბილისი №5 (7), 2005 (4 გვ.).

80. ბოლშევიზმ-მენშევიზმი და საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა. 1918-1921 (მონოგრაფია), მე-2 გამოცემა. გამომცემლობა „ენა და კულტურა“ თბილისი 2005 (47 გვ.).

81. სტამბოლის ქართველ კათოლიკეთა ფერი-კვეის საგანის მოღვაწეობა კულტურულ-საგანმანათლებლო სარბიელზე.- ჟ. „რელიგია“ თბილისი №7-8-9, 2005 (5 გვ.).

82. საქართველოს და კავკასიის ისტორიის ზოგიერთი საკითხი ქართულ ემიგრანტულ ლიტერატურაში (მონოგრაფია). გამომცემლობა „ენა და კულტურა“ თბილისი 2005 (115 გვ.).

83. აკადემიკოს ექვთიმე თაყაიშვილის ემიგრაციის პერიოდის კულტურულ-საგანმომცემლო მოღვაწეობის ზოგიერთი საკითხი.- ჟ. „საისტორიო ვერტიკალები“, 9, 2005 (6 გვ.).

84. თურეთ-საქართველოს XX საუკუნის I მეოთხედის ურთიერთობათა ისტორიის ზოგიერთი საკითხი.- ჟ. „საისტორიო შტუდიები“ თბილისი VI , 2005 (7 გვ.).

85. საქართველოს და კავკასიის XVIII-XX საუკუნეების ისტორიის საკითხები ქართულ ემიგრანტულ ლიტერატურაში (ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორის სამეცნიერო ხარისხის მოსაპოვებლად წარდგენილი დისერტაციის ავტორეფერატი. ხელნაწერის უფლებით). გამომცემლობა „ენა და კულტურა“ 2006 (66 გვ.).

86. ენტონი ჯენკინსონის ცნობები საქართველოს და კავკასიის შესახებ.- „ქართული წყაროთმცოდნეობა“ თბილისი XI 2006 (5 გვ.).

87. გეორგ ტეკტანდერის ცნობები საქართველოს და კავკასიის შესახებ.- „ქართული წყაროთმცოდნეობა“ თბილისი XI 2006 (5 გვ.).

88. ქაიხოსრო (ქაქუცა) ჩოლოყაშვილის ბიოგრაფიისათვის. - ჟ. „ამირანი“, თბილისი- მონრეალი, XIV-XV, 2006 (20გვ.)

89. მასალები სილოვან ხუნდაძის ეროვნულ-პოლიტიკური მოღვაწეობის შესახებ. - ჟ. „საისტორიო ვერტიკალები“, თბილისი, 12, 2007 (4გვ.).

90. პირველი სახალხო მხატვარი ოსეთიდან (მახარბეკ თულანოვი). გაზ. „24 სათი“, თბილისი, 135, 2007

91. კლოდ კემულარია - საფრანგეთში მოღვაწე ქართველი. - ჟ. „ფუძე“, თბილისი, 2, 2007 (4გვ.)

92. გიორგი დეკანოზიშვილის პოლიტიკური ბიოგრაფიისათვის („საქართველოს თავისუფლების ლიგა“ და ქართველ სოციალურ-ფედერალისტთა პარტია. 1890-1906).- ჟ. „საისტორიო ვერტიკალები“, თბილისი, 13, 2007 (12გვ.).

93. ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ავტოკეფალიისა და ქართული ეროვნული სახელმწიფოებრიობის შესახებ.- ჟ. „რელიგია“, თბილისი-მონრეალი, XIX, 2008 (5გვ.)

94. ბარბარე ყიფიანის კულტურულ-საგანმანათლებლო მოღვაწეობისათვის.- ჟ. „ამირანი“, XIX, 2008 (6გვ.).

95. Kartuli Idea - The Georgian Idea (About History of the National-Liberation Movement of Georgia of 1801-1917 and 1921-1991). - http://www.geocities.com/levan_urushadze_98/Georgia.html (2005-2008) (35pp).

96. Bagrationi Rooyal Dynasty of Georgia.- Scribd Electronic Publisher (<http://www.scribd.com/doc/10176624/Bagrationi-Royal-Dynasty>), 2008 (10pp.).

97. The Questions of History of Georgia.- Scribd Electronic Publisher (<http://www.scribd.com/doc/10097453/The-Questions-of-History-of-Georgia>), 2008 (32pp.).

98. საქართველოს ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობა და ევროპის ზოგიერთი სახელმწიფოს სადაზვერვო საქმიანობა კავკასიაში (ედღენება პროფესორ მიხეილ (მიხაკო) წერეთლის დაბადებიდან 130-ე წლისთავს).- ჟ. „ამირანი“, XX, 2008 (27გვ.).

99. მიხეილ (მიხაკო) წერეთელი (1878-1965).- მიხეილ წერეთლის დაბადებიდან 130-ე და ვახტანგ ითონიშვილის დაბადებიდან 50-ე წლისთავისადმი მიძღვნილი საიუბილეო სამეცნიერო სესია. ინდუსტრიული კომპანიის GIC -ის გამომცემლობა, თბილისი 2008 (6გვ.).

100. ვახტანგ ითონიშვილი (1958-2000).- მიხეილ წერეთლის დაბადებიდან 13-ე და ვახტანგ ითონიშვილის დაბადებიდან 50-ე წლისთავისადმი მიძღვნილი საიუბილეო სამეცნიერო სესია. ინდუსტრიული კომპანიის GIC -ის გამომცემლობა, თბილისი, 2008 (4გვ.).

101. უცნობი ნიკო კეცხოველი.- ჟ. „ფუძე“, თბილისი, 10, 2008 (5გვ.)

102. გამოჩენილი პედაგოგი და საზოგადო მოღვაწე (სილოვან ხუნდაძე). ჟ. "ბალავერი", 1-6, 1990 (30გვერდი).

103. Памяти великого - известный грузинский правозащитник и общественный деятель Мераб Костава. გაზ. "საქართველოს ცის ქვეშ", 42, 1992, (გვ.4).

104-111. ანტოგლობალისტური მსოფლიო. გაზ. "ახალი ერა", 27, 28, 30, 31, 33, 42, 42; 2000, გამოქვეყნდა შვიდი წერილი.

112-126. გლობალიზაცია: მითი და სინამდვილე. გაზ. "ახალი ერა", 13-26, 2000, გამოქვეყნდა თოთხმეტი წერილი.

127. К истории Кавказской политики России. წელიწდეული, თბილისი, 2001.

128. News from the Georgian Section. Euroscience news, 24, 2003 (გვ. 5-6).

129. ენტონი ჯენკინსონი "სპარსეთში მოგზაურობის" ცნობები საქართველოს შესახებ. ჟ. "ქართული წყაროთმცოდნეობა", XI, 2006 (3გვ.).

130. ქაიხოსრო (ქაქუცა) ჩოლოყაშვილის ბიოგრაფიისათვის. ჟ. "ამირანი", თბილისი - მონრეალი, XIV-XV, 2006, (20გვ.).

131. Особенности сталинского тоталитаризма в Грузии 1921-1953 годов. Scribd Publishers (<http://www.scribd.com/doc/22263968/Stalinism-and-Georgia-in-1921-1993>), 2009;

132. ქართულ-ოსური კულტურული და სამეცნიერო ურთიერთობის ისტორიისათვის (მახარბეკ თულანოვი და საქართველო). გამომცემლობა "უნივერსალი", 2009, (64 გვერდი).

133. ქაქუცა ჩოლოყაშვილი და ქართული პოლიტიკური ემიგრაცია (1924-1930). ჟ. "ქართული დიასპორის მაცნე", 1, 2009 (გვ. 1-5).

134. რა ბედი ეწვია ივერთა პირველ ტაქტატს? გაზ. "ქართული უნივერსიტეტი", 40; 2009.

135. რუსეთი და საქართველო: 1783-1801. გაზ. "ქართული უნივერსიტეტი", 42; 2009.

136. ქართველ მენშევიკთა პოლიტიკური ორიენტაციის საკითხისათვის. გაზ. "ქართული უნივერსიტეტი", 44, 2009.

137. "თეთრი გიორგის" რაინდი. გაზ. "ქართული უნივერსიტეტი", 45, 2009.

138. ოსტროვიცელი კონსტანტინე მიხეილის ძის "იანიჩარის ჩანაწერები", ტრაპიზონის იმპერიისა და საქართველოს შესახებ. ჟ. "ამირანი", XXII, 2010 (გვ. 238-244, 6გვ.).

139. ისტორიული მეხსიერების თაობაზე, გაზ. "24 საათი", 7 (143); 2010.

140. ამაღლევებელი ამბები იქ მოთხრობილი. გაზ. "ქართული უნივერსიტეტი", 46, 2010 (გვ.6).

141. სტალინიზმის ეპოქა და საქართველოს ტრაგედია: 1921-1953. გაზ. "ქართული უნივერსიტეტი", 47, 48, 2010.

142. ოკუპაციის მუზეუმი და მისი მისია. გაზ. "ქართული უნივერსიტეტი", 56, 2010.

143. და ეს ფიქრია მთელი კავკასიის თავისუფლება (ზვიად გამსახურდია და საერთო კავკასიური სახლის იდეა). გაზ. "ქართული უნივერსიტეტი", 57, 58, 2010.

144. წმინდა ნინო და ქართული პოლიტიკური ემიგრაცია. გაზ. "ქართული უნივერსიტეტი", 62, 2010, (გვ.3).

145. პოლონეთ-საქართველოს ურთიერთობათა ისტორიისათვის (1918-1930-იანი წლები). გაზ. "ქართული უნივერსიტეტი", 63,64,2010.

146. ეროვნული ერთობის დარაზმულობა "თეთრი გიორგის" (1924-1954) იდეოლოგიის რაობისათვის. გაზ. "ქართული უნივერსიტეტი", 67, 68, 2010.

147. როგორ არ უნდა იწერებოდეს ისტორია. გამომცემლობა "უნივერსალი," თბილისი, 2011 (124 გვერდი).

148. დიადი დულის უკვდავება (მიხაკო წერეთელი). გამომცემლობა "არტანუჯი", თბილისი, 2012 (260 გვერდი).

149. გენერალ კონსტანტინე (კოტე) აფხაზის ბიოგრაფიისათვის, საქართველოს ეროვნული მუზეუმის მოამბე, 48-13, 2012 (გვ. 230-246, 16გვ.).

150. ძველი მეცნიერების ახალი ფურცლები. "მეცნიერება და ტექნოლოგიები". სამეცნიერო ჟურნალი, 1 (715); 2014 (გვ. 131-133).

151. "გვეყო, გვეყო ეს სასჯელი, ესოდენი ჭირი, სენი, საქართველო მეუფეო, დაიხსენი, დაიხსენი!". გაზ. "ახალი თაობა", 132, 2014.

152. სამშობლოს იმპერიული მარნუხებიდან გამოსხნისათვის (1940-იანი წლების საერთო კავკასიური გამათავისუფლებელი მოძრაობა და ქართული პოლიტიკური ემიგრაცია). გაზ. "ქართული უნივერსიტეტი", 53,54, 2014.

153. საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი კალისტრატე ცინცაძე (1932-1952). ჟ. "რელიგია", 2, 2014 (გვ.5).

154. სილოვან ხუნდაძე უდიდესი პედაგოგი და მამულიშვილი. გამომცემლობა "არტანუჯი", თბილისი, 2014, (117 გვერდი).

155. სტამბოლის ქართველ კათალიკოსთა სავანე და პეტრე სურგულაძე. ჟ. "რელიგია", 3, 2009.

156. Democratic Republic of Georgia (1918-1921) by Dr. Levan Z.Urushadze (Tbilisi, Georgia), 2009.

157. ქართული პატრიოტული პოლიტიკური ორგანიზაციის "თეთრი გიორგის" ისტორიისათვის (მონოგრაფიული გამოკვლევა). ჟ. "ამირანი," XXI, 2009 (38 გვერდი). ჟურნალის მთელი ნომერი მიეძღვნა ლევან ურუშაძის ნაშრომს.

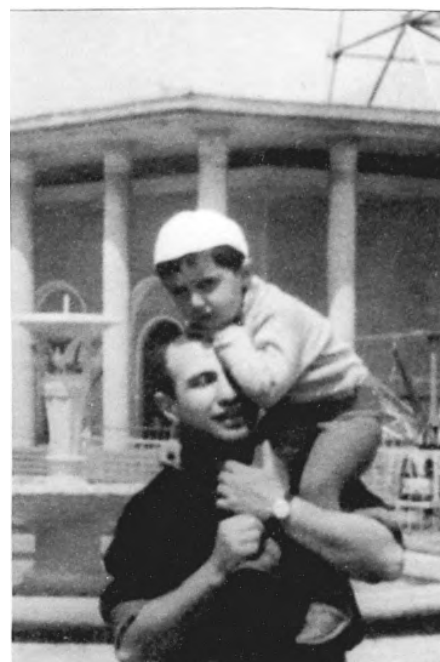
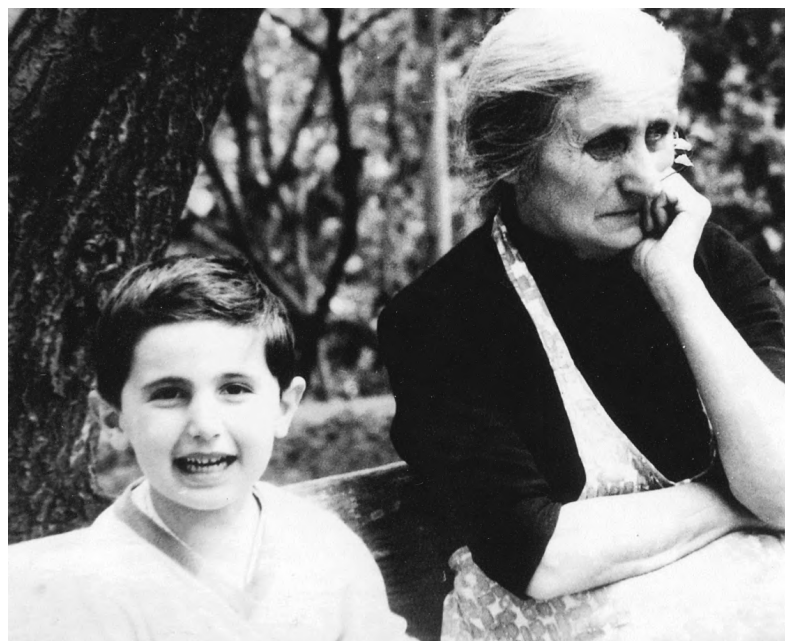
158. რუსეთის ანტიქართული პოლიტიკის ქრონიკა (1801-1953). ჟ. "ამირანი", 26, 2015.

ფოტოგასალა

ქუთაისის "პიკასოს" კლუბში
გადაღებული ბოლო სურათი

პატარა ლევანი დეიდაშვილთან ამირან ჭაბუკიანთან

ბიძაშვილებთან თამრიკოსთან და ქეთისთან

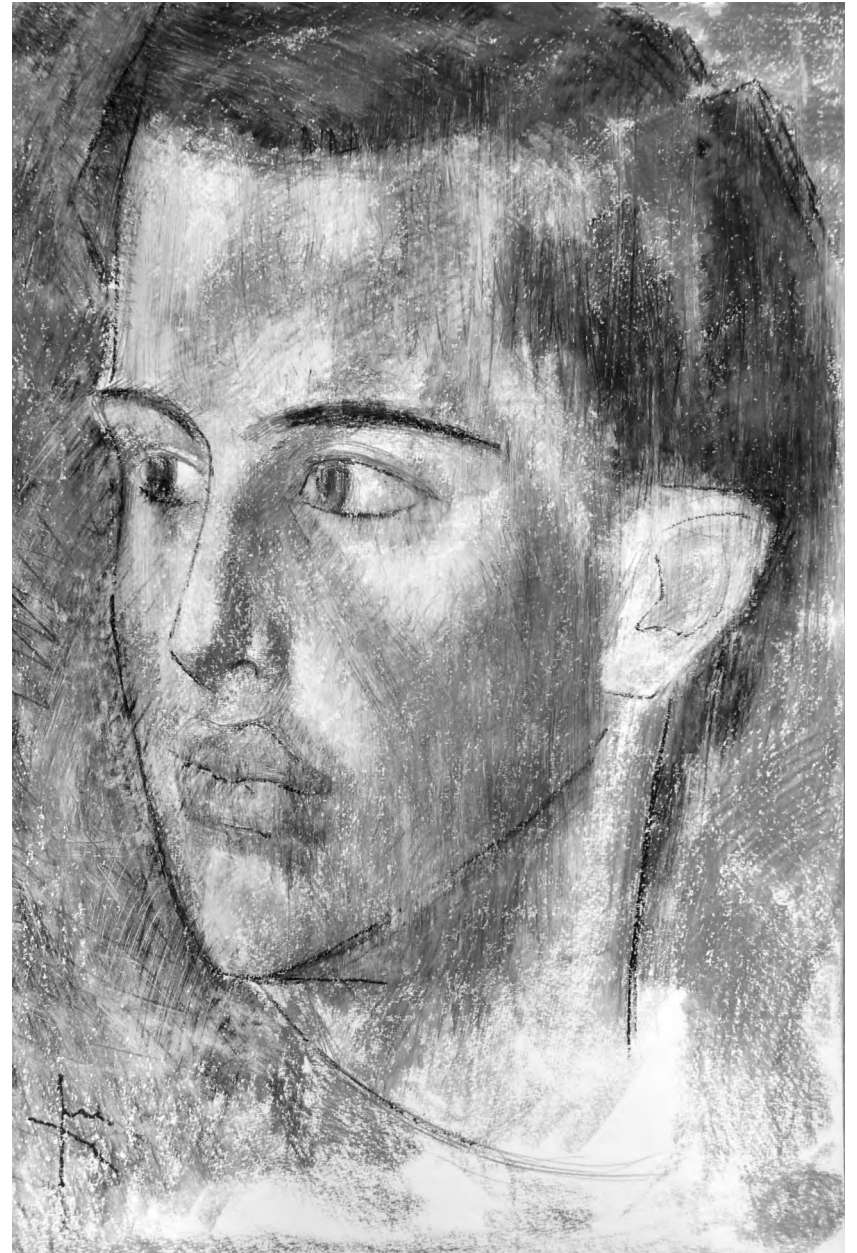
ქ. იენა, გერმანია, 1978.
ოჯახის მეგობართან, ბიოფიზიკოს
იოახიმ ფლემინგთან სტუმრობის დროს.

უცხოელ სტუმრებთან

ლევილში

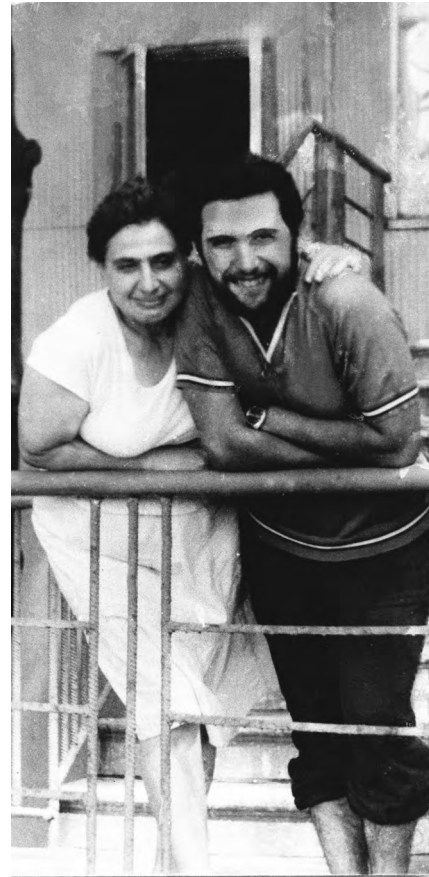
ლევან ცუცქერიძის ნახატი – ლევანი 15 წლის

„ევრომეცნიერების“ საერთოევროპული ღონისძიების -
„მეცნიერების კვირეულის“ ფარგლებში სახელმწიფო
ეროვნულ მუზეუმში ჩატარებული სხდომა 2001 წლის 2 ნოემბერს

უცხოელი სტუმრები, თემურ ჯანელიძე და გურამ მირცხულავა

დედასთან - გურანდა ღვალაძესთან

მაია კერესელიძესთან ერთად

საფრანგეთი, ლევილის ქართველთა სასაფლაო,
მიხაკო წერეთლის და გრიგოლ რობაქიძის საფლავებთან.

სარჩევი

წინათქმა	3
ბეჟან ხორავა	
ლევან ურუშაძე და საქართველო-თურქეთის ურთიერთობათა ისტორიის საკითხები	4
დავით მაღაზონია	
ლევან ურუშაძე – საქართველოს ახალი და უახლესი ისტორიის მკვლევარი	13
თეიმურაზ ჯანელიძე	
ლევან ურუშაძის საზოგადოებრივი საქმიანობა.....	19
ლევან ურუშაძე	
ჩემი ნატვრა.....	36
გურანდუ ღვალაძე	
ის, რაც ლევანის შესახებ სხვებმა არ იციან.....	51
ნარდგენები	
პაროლინ გასპარი	
გაზეთ „აღამიანის უფლებების“ ნარდგენა კონრად ჰილტონის ჰუმანიტარულ პრემიაზე (1998 წ.).....	63
ლევან ურუშაძის ნარდგენა საქართველოს ეროვნულ მეცნიერებათა აკადემიაში ნეერ-კორესპონდენტად 2009 წელს. <i>ნარდგენი: აკადემიკოსი დავით მუსხელიშვილი</i>	65
საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნულ აკადემიაში ლევან ურუშაძის ნარდგენის მხარდამჭერები.....	69
კონსტანტინე დანოპულოსი	
სან ხოსეს სახელმწიფო უნივერსიტეტიდან (სან ხოსე, კალიფორნია, აშშ).....	70
რაიმონდ ზელცი	
„ევრომეცნიერება“ („Euroscience“)	73
უოლტარ ტრუიტ ანდარსონი	
ხელოვნების და მეცნიერების მსოფლიო აკადემია (WAAS)	75
დომონა კიზირია	
ინდიანას უნივერსიტეტის პროფესორი, აშშ.....	77

ბადრი გომია

ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, პარიზის
აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტი (UNALCO) 79

სამძივარი, მოგონებები

რაიმონდ ზელცი

ღრმადპატივცემული პროფესორი ურუშაძე	81
გაბრიელა ფონ ჰაბსბურგი	83
ნინა ორლოვა	
ღმერთო, ნათელში ამყოფე ლევანის სული	86
გიორგი კანდელაკი	
ჩვენი ლევანი	93
ნათია ხუღუჭაური	
ლევან ურუშაძე (1964-2013).....	96
ავთანდილ სონღულაშვილი	
ლევან ურუშაძის გახსენება	100
რენო სირაძე.....	103
ირაკლი ოჩიაური	
მისი ცხოვრება ერისკაცის ცხოვრება იყო.....	104
დოდონა კიზირია	105
ურა ოქროპირიძე	
მოგონება ლევან ურუშაძეზე.....	106
გიგლა აბულაძე.....	108
ლელა ოჩიაური	
ლევან ურუშაძის ისტორიის დაუვინყარი გაკვეთილები	110
ნანა დურბლიშვილი	
ქართველობა იწყება ღირსებიდან!	114
ციცი გაბესკირია	
ლევან ურუშაძის მოსაგონარი.....	115
მედია თუმბალიშვილი	117
ვახტანგ ბოჭორიშვილი	118
სევდია უგრეხელიძე.....	119
მიკა კობიაშვილი.....	120
ნანა ხიზანიშვილი	121
თენგიზ ვერულავა	122

ნიკოლოზ მთვარელიშვილი.....	124
ბაჩო გვანცელაძე.....	125
მამუკა ბარამია.....	126
ლელია ტაბატაძე	127
ქეთი ტოროტაძე.....	128
ხატია ავსაჯანიშვილი	129
ლია ეფიტაშვილი	130
ნანული მიქაია.....	131
გოგიტა მაქაცარია	132
ჯილდო, მადლოვა, სიგელი.....	133
ლევან ზ. ურუშაძის ნაშრომის სია	160
ფოტომასალა	170

LEVAN Z. URUSHADZE – 50

Proceedings of the scientific conference held on 29th March 2014 in the Georgian National Museum, dedicated to the memory of known historian, politologist and public figure, one of the founders of the Tbilisi Museum of Soviet Occupation

კომპიუტერული უზრუნველყოფა

ლიკა სხირტლაძის

ბარეკანის დიზაინი

ილია ხელაიასი

წიგნი დაბეჭდილია შპს “ირიდა“-ში
მის.: რუსთავი, ფიროსმანის ქ. 7
ტელ.: 0341 24 30 29